

7
FRANCISCI STYPMANNI,
JURISCONSULTI ET ANTECESSORIS
IN ACADEMIA GRYPHISWALDENSI,

TRACTATUS

DE

REFEREN-
DARIIS

ET

EORUM OFFICIO
IN LEGENDIS ACTIS.

CUM

SUMMARIIS AC INDICE RERUM

ET VERBORUM,

IN HAC POSTREMA EDITIONE

MULTIS IN LOCIS AUCTION.

ET CORRECTOR.

WETZLARIÆ,

Typis & Impensis NICOL. LUDOV. WINCKLERI

ANNO MDCCXXIX.

INDEX CAPITUM.

CAPUT I.	D E Referendariorum Origine, Descriptione & Distinctione in Referendarios Majoris Ecclesiæ, Sacri Palatii, & Actorum.	Pag. 1.
II.	De Potestate constituendi Referendarios, & quibus competat.	14.
III.	De Referendariorum Animi, Corporisque Bonis, & eorum Numero.	17.
IV.	De Vocatione Referendariorum & Juramento.	24.
V.	De Actis, quo Ordine, Tempore & Loco legi debeant.	28.
VI.	De Modo & Forma referendi Acta.	40.
VII.	De Conceptione Sententiæ: & incidenter de Rotulatione & Transmissione Actorum.	46.
VIII.	De Referendariorum Præmiis & Pœnis.	75.

CAPUT I. De Referendariorum Origine, Descriptione & Distinctione in Referendarios Majoris Ecclesiæ, Sacri Palatii, & Actorum.

S U M M A R I A.

1. *Oscasio, & Rationes Scripti.* 2. 6. 7. 8. 9. 10.
3. *Munus Referendi arduum.* 4. 5.
11. *Referendariorum Nomen an Latinum?* 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18.
19. *Alia Referendariorum appellationes.* 20.
21. *Hodie Referentes & Correferentes dicuntur.*
22. *Relatio, relatus quid?*
23. *Qua olim Relationes in Senatu.* 24. 25.
26. *Quibus Magistratibus fuit Referendi ad Senatum.* 27.
28. *Principes ipsi potuerunt ad Senatum referre.*
29. *Principum Relationes, Orationes dictæ.*
30. *Relationis Definitio.*
31. *Relatio Irenarcharum qua?*
32. *Quomodo facta.* 33. 34.
35. *Relatio seu Retorsio Criminalium qua?*
36. *An ea licita?* 37. 38. 39.
40. *Alia Relationis acceptiones.* 41. 42.
43. *Relatio qua Appellationi conjungitur, non planè huic dissimilis.* 63.
44. *Hec quid?*
45. *Super fure non Facto missa.*
46. *Quomodo olim, & postea Principe alium Modum prescribente.* 47. 48. 49. 50.
51. *Originalibus per Notarium factis creditur.*
52. *Habet etiam locum in Criminalibus.* 53.
54. *An etiam post Sententiam Definitivam.*
55. *Intellectus l. 6. §. 1. ff. de interdict. & relegat.*

56. Sensus l. 6. §. 9. ff. de injust. rupt. & irrit. fact. Testamento. 57. 58.
 59. Effectus Relationis. 60. 61.
 62. Hæ Relationes sublata. 63.
 64. Exceptio est, si super Legi sensu dubium.
 66. Varia significationes vocis Referre traduntur. 67. 68. 69. 70. 71. 72.
 73. Referendarii Desinitio.
 74. Distinctio.
 75. Referendarii Majoris Ecclesie qui & quod eorum Officium. 76. 78. 79. 80.
 81. 82.
 77. Major Ecclesia qua?
 83. Referendarii Sacri Palatii qui?
 84. Quod eorum Officium. 85. 86.
 87. Unde sic dicti.
 88. Vox Palatinus multis rebus tribuitur in Jure. 89. 90. 91.
 92. Imperatores olim habuerunt fixam Sedem. 93. 94.
 95. Hodie non. 96.
 97. Comites Palatini qui?
 98. Comites Palatini Lateranensis Palatii cur ita dicti. 102. 103.
 99. Qui eos creet? 100. 101.
 104. Palatium cur Sacrum dicatur. 105. 106.
 107. Quæ res præterea in Jure Sacra dicantur. 108. 109. 110.
 111. Loca quadam Jus Asyli habent. 112.
 113. Similitudo Referendarii cum Cancellario non ubique est. 114. 115. 116.
 117. Referendarii Sacri Palatii sunt in duplici differentia. 118. 122.
 119. Quod Exemplis demonstratur. 120. 121. 123.
 124. Judicium Aulicum, sicut Camera, Summum est Imperii Judicium. 125. 126.
 127.
 128. Ejus inspectio ad Electorem Moguntinum pertinet. 129.
 130. Negotia varia huc spectant. 131.
 132. Ratio redditur cur dicatur der Reichs-Hof-Rath. 133.
 134. Describitur ejus Forma. 135.
 136. Recensentur qui in hoc Judicio Referendarii fuerunt. 137. 138.
 139. Referendarii Actorum qui?
 140. Eorum Officium.
 141. Referuntur qui illud sustinent. 142. 143.
 144. Causarum publicarum Relatio hodie plerumque per alios expeditur. 145. 146.
 147. Hodie propriè Referendarii qui Acta legunt, & ex illis referunt.
 148. Eorum Officium ubi descriptum, traditur. 149. 150.

De

DE Referendariis quod aliquid in lucem mittam causas habeo, & quod illo Officio sæpius in Consistorio Ecclesiastico, & ter per Annum Decani in Facultate Juridica Munus obiens, functus fuerim, expertus ubique magnam esse Provinciam, quæ non temerè Dupondio Juris, sed Homini maximum temporis in Jure versato committi possit & debeat. Agnosco etiam lubens meam imbecillitatem, quam seniorum meorum Dominorum Collegarum, quibus exinde magnam reverentiam debeo, Experientia, & Peritia firmavit, & quia non ubique sapimus sæpius correxit. Miror ergò quid hodiè in mentem veniat recens ab Academicis venientibus, quod ad illud Officium tam properè festinent, quasi omnia ibi levia essent & trita, quod vitium est crudorum ingeniorum suam nolentium imbecillitatem prius examinare, quàm facta aliorum ad ignorantia suos scopulos pessimo publico privatoque alliserint. Ego quidem Leges præscribam nemini, nec Seculum nostrum fert monitores, vel cupit ab alio doceri, sed finam unumquemque suo abundare ingenio, saltem ne Studiosi Juris, quos jam per aliquot Annos in hac Academia totum Jus repetitis vicibus docui, aberrant, volui eorum petitioni, quam fecerunt, edocti parum diligentiam sibi prodesse, si Jura nescirent Factis applicare, vel Factum propositum ad Jus explorare, & de eo ordine, ut decet, Judicium ferre, non deesse, & illis brevem Methodum tradere, qua possint Juris Ordinem percipere, & de casu proposito si qua Reipublicæ pars ipsis hoc modo gubernanda credatur rectum judicium ferre. Spero me à Discipulis meis quos lubentissimè vellem ut sub me proficerent, gratiam habiturum, si qui alii etiam non aspernabuntur nostrum laborem, sumptero occasionem in majoribus meam benevolentiam & promptitudinem illis exhibendi.

Referendariorum Nomen Cochleus annotante Prateo in *Lexico Juris Civil. & Canon.* in barbararum dictionum classem rejicit, quod forsitan ex non obvia derivatione statuit, insufficiente ratione, cum optimè à verbo *Referre* ejusque significatione deduci possit, nec opus nimis delicatè in derivationes inquirere, cum res aperta est. Illud certum est tempore Theodosii, Valentiniani & Justiniani, quo nondum purior Latinitas desedit, in usu id nomen fuisse, vid. l. 2. Cod. de offic. ejus qui vicem alicuj. Jud. vel Præs. obtinet. Novell. 10. 123. & 124. Cassiodorus, qui vixit imperante Anastasio, & ab Epistolis fuit Theodorico Gothorum Regi, Vir magnæ Dignitatis & Eruditionis, ut cum Vossius de *Hist. Lat. lib. 2. cap. 19.* nominat, lib. 6. *Varior. cap. 17.* de sublimi Referendariorum Officio

A 2

disse-

15. differens, Latinitati non insuetam fuisse vocem docet. Nec minùs id apud Procop. de Bello Persico Ammian. lib. 4. cap. 41. invenire est. Si quis
16. hic etiam defectus tanti non est, sæpè enim tam propter multitudinem rerum, quæ nomina superant, l. 4. ff. de præscriptis verbis. quàm Officiorum in Oriente nomina variarunt, & duplicata prodierunt, Panciroll.
17. in tractat. de Notit. Imperior. per tot. Nec infrequens in Jurisprudencia præsertim publica vocabula arripere, quæ ad Latinitatem collata horrida sunt, & dura, quod passim Disputationes de Phalburgeris, Austrægis &c. docent. Tempora enim variant, & Imperii Status, unde necesse fuit vocabula sumere vulgi intellectui aperta, & rerum novitati multitudinique asperis vocabulis succurrere. Quod si etiam alicui nova vocabula nauseant, aliud ipsis par usurpare potest. Sic alio nomine ab Officio vocantur Renunciatores sive Reportatores, Budæus in l. fin. ff. de Senator.
19. Enarratores, Anton. Nebrissens. in Lexic. Recitatores, quod aliis Facta
20. Causarum recitent. Accuratiùs Relatores, quod referant Causarum Circumstantias & Ordines, Balb. ad Cicer. ibi: Incipiam sperare etiam, Consilio Senatus Authore te, illo Relatore, Po. n., & Casarem conjungi posse. Hodie
21. in Camera Imperiali & aliis Principum Judiciis communiter Referentes, & Correferentes dicuntur, Ordinat. Cam. de Anno 1555. part. 1. tit. 10. §. 4. & ult. Pommerische Hof- & Gerichts-Ordnung part. 1. cap. 1. pag. 9. & seq. vocabulo conveniente Officio, & simul maximè Latino.
22. A Referendariis Actus ipse dicitur Relatus, Tacit. lib. 5. Histor. ibi: Neque enim Relatu Virtutum in comparatione opus est; vel Relatio, quæ in genere est Rei Narratio vel Recitatio, Justin. lib. 2. ibi: In Relatione Rerum à Scythiis gestarum. Olim Relationes erant Propositiones quæ de re aliqua in Senatu proponebantur disceptandæ, Senatorumque Sententiis determinandæ. Inde apud Authores referre rem aliquam ad Senatum, & referre de re aliqua, ἀναφέρειν πρὸς τὴν σύγκλητον, Cicer. lib. 2. de Catilin. ibi: Reliquis autem de Rebus constituendis, maturandis, agendis jam ad Senatum referemus, hoc est, in Senatu agitandas decernendasque proponemus. Virgil. lib. 3.
25. Æneid. Delectos Populi ad Proceres primumque parentem.
Monstra DEUM refero.
26. Referre autem ad Senatum propriè erat Consulium aut eorum, quibus cogendi Senatus erat potestas, veluti Dictatorum, Prætorum, Tribunorum Plebis, Interregis, & Præfecti Urbis, Rosin. lib. 7. Antiquitat. Roman. cap. 7. §. per quos. & putat Lipsius de Magnitud. Roman. cap. 7. ab illa Relatione propriè Consules nomen accepisse, illudque ipsorum Munus oppressâ eorum potestate sub Principibus illis remansisse, Lipsius dict. loc.
28. in fin. Ita tamen ut liberum Principibus manserit, si ipsi aliquid in Senatu refer-

referre vellent: quo spectant Orationes Principum in Senatu recitatæ, & super quibus auditis Senatorum suffragiis postea Senatusconsulta confecta sunt, l. 8. princ. ff. de Transaction. l. 1. & 2. de Feriis. l. 3. de Fugitivis. l. 16. de Sponsalibus. l. 16. de Ritu Nuptiar. l. 32. de Donation inter Vir. & Uxor. l. 1. §. 3. ne de statu defunctor. l. 4. ff. si libertus ingenuus esse dicatur. Gothofred. ad l. 16. ff. de Ritu Nuptiar. & l. 7. Cod. de præd. minor. Brissou. lib. 1. Antiquitat. cap. 16. Cujac. lib. 1. observat. 18. Hodie Relatio potest dici Commemoratio Negotii, aut Litis obyeniens cum adjuncta Referentis super eo Sententia.

Differunt ab hac Relatione, quarum in l. 14. Cod. de accusation. fit mentio, quæ etiam in l. 8. Cod. notorium dicuntur, & quas Gothofred. ad l. 7. & 8. eodem interpretatur Elogia, quæ ab Irenarchis Officialibusque ad Præsides referebantur, super quibus licet inscriptionem non exigebant; sunt tamen accusationi proximæ, cum non minùs subeat periculum, qui ex iis denunciat crimina, quàm qui defert ex inscriptione, l. 7. & l. 14. Cod. de accusation. l. 6. §. 3. ad Scrum Turpillianum. Sunt enim facinorosi super Elogio quod Irenarcha scripsit de novo & integrè audiendi, & si compertum fuerit, quod non exquisitis rerum argumentis parum prudenter scripserit, superior Magistratus pronunciare debet, Irenarcham minùs retulisse, si verò malignè interrogavit, aut non dicta retulit pro dictis vindicari debet in exemplum ne quis alius postea tale facere molietur, l. 6. ff. de custod. & exhibition. Reor.

Alia etiam est Relatio Criminis, quam Retorsionem vulgus appellat, & licitam si quis antea injuria laceratus, ex Doctorum ingenti farragine comprobatur, Harprecht. in §. fin. num. 90. Institut. de Injur. Quod verum esse posset, si vindicta & immatura vulgi judicia in suffragium adhiberentur. Si Jus & Honestas, quique bonum Virum boni decent Mores, didici Innocentiâ non Relatione Criminum quem se purgare debere, l. 5. ff. de publ. judic. nec singulis permittendum ob Judiciorum ordinem ideo in medio constitutum, quod per Magistratum fieri oporteat, l. 178. ff. de Regul. Jur. præsertim cum hac via etiam Honor non tam serveretur, quàm potius Crimen agnoscat. Tutius si quis læsum se putat per Magistratum agere, vel dissimulare. Si spreveris exolescunt, si irascere agnita videntur, Tacit. lib. 3. Annal. Bachov. in Treutler. volum. 2. disputat. 30. thes. ult. in fin. Rennemann. tractat. de Jure Retorsionis cap. 2.

Alia etiam est Relatio cujus usus est in Rationibus reddendis, l. 82. ff. de condit. & demonstration. Alia quam memorat Jctus in l. penult. de Justit. & Jur. ubi dicit iniquam Sententiam Prætoris Jus esse, Relatione facta non ad id quod Prætor fecit, sed quod eum facere convenit. Hæc

42. autem, cum Species Schematis Logici sit, non opus est hac vice ei immorari.
43. Affinis autem maximè Relationi est ea Species, quæ Appellationi in Rubr. ff. de Appellation. conjungitur, & in Codice Consultatio in Rubr. de Appellation. dicitur, l. 21. §. 2. ff. de minor. Wesenbec. Paratitl. de Appellation. num. 12. in fin. licet inter ea vocabula quædam sit differentia, Mejer. in
44. Colleg. Argentorat. dict. tit. thes. 29. Hæc Relatio nihil aliud est quàm Scriptum Judicis ad Principem vel Præsidentem, quo in Jure dubitans eum consulit, quid in judicando sequendum sit: l. 11. §. 2. ff. de minor. l. 1. §. 21.
45. Cod. de vet. fur. enucl. Novell. 115. in præfat. Wesenbec. dict. loc. Nam si defacto quæstio est Judex ipse pronunciare debet, prout religio suggerit, si enim rogarit, & Præses Consilium impertierit, infamiae nonnunquam periculum est, & materiam gratiæ vel ambitionis tribuit, l. 79. §. 1. ff. de judic. l. 3. §. 1. ff. de testibus. l. 6. princ. ff. ad Leg. Fab. de plagiar. Patet ex l. 1. §. 1. in princ. quod olim clam altera parte ad Principem Magistratus referre potuerit, sed ne exinde si Prætor mentitus fuerit pars contra quam Rescriptum impetratum, lædatur, Appellationis beneficium superfuisse, dict. l. 1. §. 1. in fin.
47. Quæ ambages, ut evitentur, postea constitutum ut Litigatoribus antè Relatio vel opinio edatur, ut suum dissensum vel assensum subicere possint, l. fin. ff. quando appellandum sit. l. penult. ff. de appellation. recipiend. l. 1. Cod. de Relation. & Refutatorias Preces ad Acta sine aliqua frustratoria Dilatione offerre, dict. l. 1. Tum enim Relationibus plenè veritas est, cum vel Allegationibus repelluntur, vel probantur assensu, l. 2. Cod. de Relation. id est, Relationibus debent jungi Consensus Litigatorum, vel Refutatoriæ Preces, seu Refutationes Relationis, Opinionis atque Gestorum si Partibus imperfecta vel falsa videatur, l. 6. §. 3. Cod. de Appellation.
50. Debet igitur Relatio omnes omninò causas continere juxta modum Actorum, ut recensio, id est, iteratâ examinatione Actorum non sit opus, ita tamen ut Acta associantur, l. 3. in fin. Cod. de Relation. quo plena sit instructio, l. 1. Cod. eod. De quo, si inter Judicem & Partem sit contentio, ad Originalia est recurrendum, quibus statim si per Notarium Publicum scripta sunt, & confecta, Hostiens. in Summa Aurea tit. de Appellation. Mejer. in Colleg. Argentorat. ad tit. de Appellation. thes. 26. Habet
52. autem hæc Relatio in omnibus Causis majoribus & minoribus locum, l. 13. Cod. de Appellation. etiam Criminalibus, l. 2. Cod. de Relation. l. 6. §. 3. Cod. de Appellation. sed ante Sententiam Definitivam, l. 1. Cod. de Relation.
53. postquam Partes ulterioribus Allegationibus renunciarunt, alias non esset plena Relatio, Novell. 115. princ. Patefcit hinc Wesenbecii in Paratitl. dict. loc. opinionem, quasi in Criminalibus etiam post Sententiam possit
- 54.

possit fieri Relatio, non sustineri, per l. 6. §. 1. ff. de interdict. & relegat. l. 6. §. 9. ff. de injust. rupt. & irrit. fact. Testamento. Nam in l. 6. §. 1. est casus, quo Magistratus super poena, quam ipse inferre nequit, Principem consulit, unde inanis est quæstio de Relatione. In l. 6. §. 9. est casus specialis, & talis, quo Reus damnatus Appellationem interposuit, ubi Magistratus non facit Relationem post Sententiam quid statuere debeat, sed tantum scribendo poenam remoratur & deceditur quod poena interrim sustinenda est, & damnatus statum suum retineat, ita ut non possit Prætor exequi Sententiam, sed cogatur expectare donec Princeps rescripserit ad Literas Præsidis, & Libellum Rei cum Literis missum, quo ostenditur Reum simul Libellum ad Principem misisse, & non magnam fuisse in hoc casu differentiam ab effectu Appellationis, dict. l. 6. §. 9. Facta autem Relatione cessabat Officium Judicis referentis, l. 1. Cod. de Relation. ita ut Relatione pendente nequiret pronunciare, l. 34. Cod. de Appellation. vel aliquid innovare, l. 13. Cod. eod. sed subsecuto ad factam Relationem Responso tenebatur causam ex Responso accepto decidere, Novell. 82. cap. ult. & Novell. 113. cap. 1. in princ. adeò ut Appellatio ei denegaretur contra quem pronunciatum fuerit. Consentire enim videtur in ea quæ scripsit vera esse, nec audiendus est si dicat se eventum Rescripti Sacri sustinuisse, l. fin. ff. quando appellandum sit. Veruntamen hæc Relationes ideò quod moram Judiciis longiorem post causæ cognitionem & plures sumptus afferrent sublatae sunt, & statutum, ut Judices ipsi salvâ Appellatione de quibus rebus cognoverint, pronunciarent quid justum, & legitimum sibi videretur, Novell. 125. cap. 1. Authent. Novo Jure. Cod. de Relation. Cujac. in dict. Novell. 125. nisi si ambiguum aliquid in Lege, & per modum Interpretationis Princeps, qui sibi hoc reservavit, consulitur, l. 1. §. 21. Cod. de vet. fur. enucl. quod tamen propriè Relatio non est, cum non de Jure ad Factum applicando dubitet, sed de sensu Legis jam latae, & hoc est quod Wesenbec. in Oeconom. Jur. ad Novell. 125. scribit, si dignus vindice nodus sit, adhuc hodiè Relationem permitti. Hoc autem casu Princeps suam mentem super casu dubio Judicibus exponere solebant, vel Rescripto, vel per Referendarios, Novell. 113. cap. 1. & 2. Documento hanc Relationem ab illa quam hodiè Referendarii faciunt, non adeò longè distare.

Similiter verbum Referre varias significationes admittit, sic referre crimen est illud Accusatori objicere, unde Relatio Criminis nomen accepit, l. 5. ff. de publ. judic. Referre in Commentarium est suo quoquo loco idoneo rem annotare, quod registrare vocant. Referre in numeros est ordinem in militia assignare, juxta Cora. lib. 5. Miscellan. cap. 23. vel

- vel verius in Matriculam nomen scribere, ut constet quod quis sit miles, & à quo tempore, *l. unic. ff. de Honor. possession. ex Testamento Militis.*
69. *l. penult. ff. de Testamento Militis.* Huic simile est referri inter Statutos, in *l. 7. Cod. de proxim. sacror. scrinior.* id est, numerum eorum, qui in statu militiæ collocati erant, & actu militiam exercebant. Ultra enim numerum destinatum unicuique militiæ erant præterea nonnulli extraordinarii, nondum quidem illi milites, sed designati, ut in locum demortuorum suo ordine substituerentur, *Connan. lib. 4. Commentar. Fur. Civil. cap. 15.* Sic referre inter Reos, id est, inter Delinquentes quoad futuram cognitionem recipere, quod solenniter olim fiebat præviâ inscriptione, & dicebatur ab eo tempore Reus in reatu esse, cuius in Jure sunt multi effectus, *l. 8. ff. de publ. judic. l. 15. §. 1. ad Leg. Jul. de adulter.* de quo alibi. Referre Jusjurandum dicitur quid delatam ab Adversario jurisjurandi conditionem in eum transfert, *l. 25. & l. 38. ff. de jurejurand.* Sic referre Rem judicatam, id est, retractare, *Cicer. pro domo sua.* Referre Mysteria, id est, iterare, *Cicer. lib. 3. de Oratore.* referre Comœdiam, id est, denuò agere. Hoc loco nihil aliud significat, quàm Rem aliquam, vel Negotium cum suis Circumstantiis ad decidendum proponere.
73. Referendarius autem est Persona publica Principi desideria Supplicantium referens. Horum tres invenio species: Sunt enim alii (1.) Referendarii Majoris Ecclesiæ; alii (2.) Referendarii Sacri Palatii; & (3.) Referendarii Actorum, de quibus nobis ut plurimum erit sermo.
75. Referendarii Majoris Ecclesiæ dicebantur, qui specialiter destinati erant ad Majoris Ecclesiæ negotia Principi referenda, *Novell. 6. cap. 3. in fin.*
76. Cum enim illa Ecclesia reliquis superior esset, & multa quotidie obvenirent negotia, necesse fuit, ne confusio fieret, ut per singularem Referendarium Principi ea referrentur. Major Ecclesia quæ alibi magna dicitur, *l. 17. & 18. Cod. de Sacrosanct. Eccles.* est Constantinopolitana, *Novell. 7. in princ.* ita appellata, quod cæteræ Ecclesiæ sub Patriarcha ipsius constitutæ sunt, & quod majorem numerum ministrantium Hominum habet quàm reliquæ, ex. gr. nongentos quinquagintos Decanos, & plures alios corporatos, *l. 14. Cod. de Sacrosanct. Eccles.* Verisimile est hujus multa fuisse negotia, & hinc statutum, ne Episcopus sub ea constitutus ad Imperium seu Comitatum Principis proficisceretur, quàm si Literas Sytticas à Metropolitana haberet, & si Metropolitana ipse ire vellet, necesse habebat Literas à Patriarcha asferre, & cum ipso conferre propter quas causas venerit, & deinde Imperiali perfrui aspectu; postea autem cum Imperatori adfiterint, & causam exposuerint per Referendarios Sanctissimæ Majoris Ecclesiæ aut per Religiosos Apocrisarios promereri celeriter

celeriter responsum, ita ut si aut iusta ab Imperio petierint, hæc accipiant, si verò non iusta quærant, velociter revertantur unde profecti sunt, *Novell. 6. cap. 3.* Hodie Majores Ecclesiæ veluti Cathedralicæ, vel Collegiatae sua negotia plerumque per Syndicos Capitulorum vel Canonicos expedire solent.

Referendarii Sacri Palatii sunt, qui recitant Principi desideria Supplicum, & Mandata Principum sive Sacras Jussiones insinuant Judicibus, *Novell. 113. cap. 1. 2. & Novell. 124.* Duæ ergo fuerunt olim partes Officii, scilicet Principi referre Supplicantium desideria, sive aliquid pro Jure, sive beneficio peterent, & hoc sive ex Scheda, quæ propriè Supplicatio dicebatur, sive ex totis Actis, dummodò Principi de re petita constaret, *l. 1. §. 1. de Constitution. Princip.* ibi: *per epistolam.* ibi: *de plano.* deinde, quia Judices, ut jam dictum, solebant super casu dubio ad Principem referre ipsis rursus Responsum seu Sacra Rescripta vel Jussiones referre, & Sacras Jussiones insinuare, *Novell. 113. cap. 1. & 2.* Si præter hæc quædam alia indigna officio susciperent, puniebantur, *Novell. 124. in fin.* Vocantur autem Referendarii Sacri Palatii, quod in Aula Imperatoris inveniantur. Palatium enim in Jure pro Sede vel Domo aut Aula Summi Principis accipitur, *l. unic. Cod. de Palat. & Domib. Dominic. l. 3. Cod. de Privilegio eorum qui in Sacro Palatio militant.* Inde Palatini olim omnes dicti Aulici, Memoriales, Agentes in Rebus, & Apparitores, qui Literarum Militiam in Palatio faciebant, aut Mandata & Jussa Imperatoris exequiebantur, *l. 2. Cod. de petition. honor. sublat. Buling. tractat. de Roman. Imper. lib. 2. cap. 18. pag. 144.* Habebant hi quasi Castrense peculium, cum non alieni sint à pulvere & labore Castrorum, qui signa Principis comitantur, & quasi sub ejus conspectibus acquirunt, *l. unic. Cod. de Castrenf. omn. Palatinor. pecul.* Sic Sacri Palatii Comes, seu Comes Divinæ Domus, *l. 1. Cod. de Offic. Comit. Sacr. Palat.* Archiatri Sacri Palatii, *l. unic. Cod. de Comit. & Archiatr. Sacr. Palat.* Panes Palatini, qui è Palatio erogantur, vel Palatinis præbentur, *l. 7. Cod. Theodos. de Annon. l. 1. Cod. de quadrien. prescription. l. 2. Cod. de Frument. Urb. Constantinopol.* Habuerunt autem Imperatores olim certam Sedem in Imperio, & quidem cum adhuc in Italia erat Romæ, postea Constantinopoli, *§. fin. Institut. de satisfaction. & demum cum ad Germanos devenit, principalem Sedem Regni Germanici Carolus Magnus Aquisgranum constituit, Goldast. tom. 2. Constitur. Imperial. pag. 8.* Hanc longo tempore Successores, exceptis quibusdam Noribergæ & Goslariæ habitantibus, servarunt. Extat querela Saxonum, quod Imperator semper Goslariæ sit, & Regnum Aulæ suæ oneret, Cyriac. Spangenberg. in *Chronic. Mansfeld. pag. 188.* Jam longo

- tempore Imperatores non habuerunt in Imperio certam Aulam, sed in Hæreditariis Provinciis Sedem sibi elegerunt. Patet ex Goldasto tom. 2. *Constitut. Imperial. pag. 64.* quod Ordines Imperii Carolus IV. sollicitarunt, ut relicta Bohemiâ certam Sedem in Imperio eligeret: quod autem non factum sit, nec hodiè fiat more aliorum Regum, res est observatione & admiratione digna. A Palatio Imperatoris nomen habent Comites Palatini, non solum illi, qui Electorum & Vicariorum Imperii dignitatem tuentur, de quibus *Aurea Bulla cap. 5.* prolixè, sed etiam hi, qui Comites Sacri Palatii Lateranensis, Aula Cæsareæ, & Imperialis Confistorii vocantur, idè quod aliquid de potestate Imperatoris usurpent, Barth. lib. 22. *Adversar. cap. 6. §. Comites.* Putat quidem Freher. ad Petr. de Andlo lib. 2. de Roman. German. Imper. Regimine cap. 6. quasi à Pontifice creati idè quod Domus Laterani nobilissimi Civis Romani, quem Consullem designatum Nero interfecit, & postea Johanni Apostolo Templum consecrata sub Pontificis Romani potestate sit, solum Lateranensis Palatii Comites dicuntur; Sed refellitur ex Additionibus Legum Carolinarum Ansegisi, ubi hæc verba reperiuntur: Anno DOMINI 817. Imperii Ludovici 3. Idus Julii in Domo Aquigrani Palatii, quæ Lateranensis dicitur, aperta ratione Sedem Imperatoris in Germania olim & adhuc Palatium Lateranense rectè vocari, Joh. Limnæ. lib. 4. *Jur. Publ. cap. 4. num. 45.* & hac de causa optimo jure Imperatorem hodiè tales Comites creare. Germanicè vocantur des Reichs Hof-Grafen / oder Pfalz-Grafen / à voce Pfalz / quæ significat Palatium, vel Aulam Principis, Wehner. in *Observat. Pract. verb. Pfalz.* & Besold. in *Thesaur. Pract. verb. Pfalenz.* De horum & Comitum Palatinorum Imperii Statuum Dignitate, Præeminentiâ, & Potestate, vid. Arumæ. in *Discurs. ad Aur. Bull.* Limnæ. Sagittar. Buxtorff. Gewold. Heg. & alios.
104. Dicitur autem Palatium Sacrum, Rubr. hac & de Offic. Comit. Sacri Palat. Sacratissimum, l. 14. *Cod. de Offic. Rector. Provinc. Inclytum, l. unic. Cod. de Palat. & domib. dominic.* Aedes consecrata, dict. l. unic. quod scilicet sua veneratione ob præsentiam Imperatoris constet, vel quod ab omni injuria & violatione defensum sit, argum. l. 8. ff. de rer. divis. Martialis inquit: *Inde Sacro veneranda petes Palatia clivo.*
106. Hinc ab omni privatorum usu, & communi habitatione exempta sunt, dict. l. unic. *Cod. de Palat.* saltem illis concessa habitandi potestate quos legitimus Majestatis usus, & Reipublicæ disciplina selegit, l. 17. *Cod. de operibus publicis. l. 14. Cod. de Offic. Rector. Provinc.* Sic passim in Jure ad Imperatorem spectantia Sacra vocantur. Imperium ipsum Sacrum Romanum dicitur, das Heilige Römische Reich Teutscher Nation: *Aur. Bull. Recept.*

Recess. Imper. de Anno 1541. princ. Sic Rescripta ad Relationes Judicum Sacra, l. fin. ff. quando appellandum sit. Sacra Jussiones, *Novell. 113. & 125.* Sacra Forma, *Novell. 126.* Sacra Leges, l. 8. *Cod. de Legibus.* Sacra Constitutiones, l. 5. §. 5. ff. de administrat. Tutor. l. 5. ff. de manumission. Sacrum Oraculum, l. 5. *Cod. si contra Jus vel utilitat. publ. §. 11. Institut. de adoption.* Sacra Largitiones, *109.* Sacra Scrinia, Sacrum Stabulum, Sacra Moneta, Sacer Comitatus, Sacri Affatus, l. 6. *Cod. de divers. rescript.* Sacra Annotatio, Sacra Literæ, *110.* Sacri Vultus, & plura id genus alia. Ex quibus sequitur, quia Aedes Imperatoris Sacra, quod Germanicè vocamus den Burg-Frieden haben / si quis in illis delinquat, capite puniri possit, vid. elegant. Besold. in *Thesaur. Pract. tit. vom Burg-Frieden.* & Wehner. *ibid.* & eadem ratione *112.* ejus Comitatum, & in eo Referendarios Sacri Palatii, ab omni injuria tutos & munitos esse.

Hodiè Referendariorum Officium cum eorum convenire putat Calvin. in *Lexic. Jur. voc. Referendar.* qui Magistri Requestarum dicuntur, Matth. Wesenbec. in *Oeconom. Jur. ad Novell. 10.* optimè eos Cancellarios designari autumat, quod illorum exemplo singulorum desideria, & supplices Libellos cognoscant de his ad Principem referant, & rursus ejus super his Decreta proferant. Ego ut non diffitear Cancellariorum Officium aliquid cum his usurpare, dum Principi desideria aliorum exponunt; Quia tamen notum est, ut plurimum eos in rebus ad Regionem & Statum Reipublicæ versantibus occupari, & præterea hodiè Relationes cessare, si quæ etiam Decreta super Processibus, qui contentiosam Jurisdictionem concernunt, cum cognitione causæ ex Principis Confistorio emanant, illa à Præsidente concipi, & proferri, non adeò par ubique esset similitudo. Putarem ergo pro diversitate Causarum Referendarios Sacri Palatii in duplici differentia esse: Alii enim publicas Causas tractant, & de illis referunt, quæ ad Regionem & Statum Publicum pertinent. Tales in Aula Imperatoris Ferdinandi II. ut ex *Libr. Part. Statut. Regimin. Ferdinandi II. de Anno 1637. cap. 11.* patet, fuerunt Dn. Hermannus de Questenberg, Baro, Referendarius in Italicis & Polonicis rebus. Dn. Justus Gebhardus, Consiliarius Imperialis Aulicus & Referendarius in Rebus Tabulas Pragenses concernentibus. *pag. 120.* Bartholomæus Schölhard, Consiliarius Cæsareus & Camera Aulicæ Referendarius. *pag. 123.* Comes de Schlick, Referendarius in Consilio Confiscationis. *121.*

Alii verò qui referunt de illis quæ ad contentiosam Jurisdictionem pertinent: Ita appositè hodiè Referendarios Sacri Palatii dicuntur, qui in Judicio Aulico Imperii super Causis dubiis Præsidenti & cæteris Affes-

124. foribus referunt ad concipiendam Sententiam. Notum est Jurisprudentiæ Publicæ Studiosis præter Judicium Camerale adhuc Imperatoris atque Imperii Judicium esse, quod Consilium Secretum Cæsaris, vel Consilium Aulicum Imperii dicitur, *Kaiserlicher Majestät Geheimer- und des Reichs Hof-Rath*. De ejus Præeminentia, Concurrentia Jurisdictionis cum Camera Imperiali, Præventionem, vid. Doctores ab utraque parte differentes, Gail. lib. 1. observat. 121. num. 3. Mynsing. Respons. 24. num. 20. Grav. conclus. 29. num. 2. Paurmeister. lib. 2. de Jurisdic. Imper. Roman. cap. 5. num. 32. Heig. part. 1. quest. 9. Hillig. ad Dowell. lib. 17. commentar. 9. Leopold. de concurrent. Jurisdic. quest. 4. Arumæ. discurs. 3. ad Aur. Bull. thes. 32. Syring. de Pac. Religio. thes. 54. lit. b. Waremund. ab Ehrenberg de Regni subsid. & oner. Subditor. cap. 11. num. 40. Thom. Michaël. de Jurisdic. Cæsar. Majestat. & Statuum thes. 35. Umm. Disputat. ad Process. Judiciar. 4. thes. 14. num. 77. Cran. Dissertat. ad Constitut. Religion. part. 3. problem. 1. Besold. de Jurisdic. Roman. Imper. quest. 12. Joh. Limnæ. lib. 9. Jur. Publ. cap. 4. num. 6. & seqq. Summam hujus Judicii Auctoritatem esse ex Capitulat. Cæsar. Ferdinandi II. artic. 39. 40. & Ferdinandi III. artic. 44. evincitur, quæ Imperator promittit, quod idoneis Hominibus loca explorare, Instructiones revidere, & quotannis adhibito Archi-Cancellario Imperii Electore Moguntino visitare velit.
130. Committitur Aulico huic Consilio non tantum Causarum ad Jurisdictionem Cæsaream pertinentium disceptatio, sed & aliorum ferme omnium Negotiorum ad Regalem Cæsarem, non autem totius Imperii potestatem spectantium deliberatio, Paurmeister. lib. 2. de Jurisdic. Imper. Roman. cap. 6. num. 16. Reinking. de Regim. Secular. & Ecclesiast. lib. 2. class. 2. cap. 14. num. 6. Vocatur autem des Reichs Hof-Rath / quia Causas Imperium concernentes tractat, atque examinat, Limnæ. lib. 9. Jur. Publ. cap. 4. Aulicum verò Cæsaris Judicium ideo dicitur, quia ejusdem Aulam ferè sequitur, & eodem loco consistit, quo Imperator Sedem suam elegit. Non malè ergò Referendarios Sacri Palatii eos nominamus, qui in hoc Judicio quod in Aula seu Palatio Cæsaris est, super Causis ibi versantibus referunt. Constat enim illud Judicium certis Personis, videlicet Præsidente, qui Princeps vel Comes Imperii esse debet, Assessoribus utriusque Religionis, Referendariis aliisque Personis, sicut dispositum in der Ordnung des Reichs-Hof-Raths / wie es Ihre Majestät Kaiser Matthias Anno 1617. begreifen lassen / und durch Maynz communiciret worden / auch auf dem Correspondenz-Tag zu Nürnberg durch die Herren Deputirte revidiret worden. Hoc Officium Referendarii in Judicio Aulico gessit Celeberrimus JCrus Andreas Gail, ut videre est ex Titulo Epistolæ, quam ad ipsum Assessores Camerales veteres Colle-

Collegæ ex Spira Calend. Augusti Anno 1578. dederunt, Operi Observationum edit. Colon. de Anno 1621. præfixæ. Elogia in ipsum Celeberrimorum Europæ JCrurum collegit Gualter. Gymnicus, & dicto Operi & Editioni præfixit. Idem Officium Giphanium sustinuisse notat Rittershus. part. 9. cap. 7. in fin. Novell. 10. 137. 138.

Sequuntur Referendarii Actorum, quorum in Camera Imperiali & aliis Judiciis Statuum Imperii sæpè fit mentio. Hi sunt qui Acta seu Processus Juris, qui à Citationem usque ad Conclusionem, sive in puncto incidenti, vel principali à Litigantibus sunt exerciti, & Judicis Decisioni submissi summâ curâ legunt, & de illis suis Collegis ad concipiendam Sententiam referunt. Reperiuntur tales Referendarii in omnibus Judiciis, Dicasteriis, Consistoriis, Academiis, Collegiis JCrurum, Scabinatibus, sub hac diversitate, quod certæ Personæ in Summis Imperii & Ordinum Judiciis Secularibus cum Titulo Referendarii clueant, in aliis verò Collegiis vel Judiciis Director, Syndici, Decani, Judices &c. illud Officium subeant. Patet hinc, quod Referendarii Sacri Palatii, & illi, qui in Camera Imperiali sunt, non differant nisi loco, ambo enim in Summis Judiciis referre solent. 139. 140. 141. 142. 143.

Quamquam etiam, ut diximus, & in illis Negotiis, quæ Statum Reipublicæ concernunt, & Lites non attingunt, & ubi summarie res profertur, sint Referendarii, tamen illis, qui super Actis referunt, commodius id nomen datur, & qui ita in Consiliis Status dicuntur hodiè inprimis largo modo tantum id nomen habent, cum constet per Cancellarios talia melius expediri qui plerumque Imperatori referunt, & ad desideria & Narrata, cum clausula, si Preces veritate nitantur, Responsum referunt, sicut jam diximus. Nos hac vice de Referendariis Actorum saltè erimus solliciti, qui quia in Summis Judiciis inveniuntur, de eorum Officio, quomodo in Ordinatione Aulici Judicii, Ordnung des Reichs-Hof-Raths de Anno 1617. & Ordinatione Camerali, Cammer-Gerichts-Ordnung zu Augspurg de Anno 1555. inter Recessus Imperii invenimus annotatum, dicemus. Cum illis, quia in Judiciis Ordinum Imperii saluberrimæ de iis reperiuntur Constitutiones, ne ceteris immoremur, ex Ordinatione Dicasteriorum Pomeraniæ, Fürstl. Pommersche Hof-Gerichts-Ordnung de Anno 1566. & Stetini excusa Anno 1569. convenientiam, & si qua erit, disparitatem subjuncturi. 144. 145. 146. 147. 148. 149. 150.

CAPUT II.

De Potestate constituendi Referendarios,
& quibus competat.

S U M M A R I A.

1. Referendarii sunt Membra Collegii Juridici. 2.
3. Potestas constituendi Magistratus ad Justitiam expediendam refertur ad Regalia. 4. 5. 6. 7. 8.
9. Et quidem majora.
10. Sensus verborum ad Justitiam expediendam. 12. 13. 15. 16. 17.
11. Nundinatio Honorum abominanda.
14. Nullibi sordidior Mercatura quam Justitia.
18. Jurisdictio conceditur salvo Jure Superiori. 19.
20. Prasente Imperatore omnes Magistratus quiescunt. 21. 22.
23. Hodie Imperator Personas ad Justitiam expediendam constituit cum Consensu Ordinum Imperii. 24. 25. 26.
27. Traditur quod Assessores & quos constituent Imperator. 28.
29. Electores.
30. Austriaci.
31. Circuli Imperii.
32. Assessores Referendariorum Munere funguntur.
33. Principes Imperii non nudi Magistratus sunt.
34. Sed Regalia habent.
35. Vigore Regalium Dux Pomerania constituit Referendarios.
36. Alii Jus referendi Acta competit ex Jure Collegii.
37. Aliquando Vocationibus hoc inferitur, quod quis ad referendum ex Actis debet esse obstrictus.

1. **E**X jam dictis, & quæ postea dicentur non obscure colligitur Referendarios esse Membra Assessorum Judicii, sicut etiam ipsis Assessoribus in Camera Imperiali, & Judiciis Statuum Imperii, etiam si certæ Personæ hoc Officio funguntur, illud incumbit ut ex Actis referant, unde sequitur qui Jus constituendi, & vocandi Assessorem Judicii, vel aliquem associandi Collegio Juridico habet, eum & Referendarios constituere. In lib. 2. Feudor. tit. quæ sint regalia. 56. à Friderico Imperatore inter alia Regalibus ascribitur potestas creandorum Magistratum ad Justitiam expediendam. Hoc Mutius lib. 18. Chronic. Sigon. de Regn.
- 2.
- 3.
- 4.

Regn. Ital. lib. 12. de eadem Friderici Constitutione agentes declarant, dum inter Regalia referunt Officiorum, Dignitatumque Confirmationes, Judicium, Consulum, omniumque Magistratum Creationes. Convenit hoc Juri Communi, quo annotatum sublato Statu Democratico & translata Lege Regiâ omni potestate Populi Romani ad Principem, §. Sed & 6. Institution. de Jur. Natural. Gent. & Civil. l. 1. ff. de Constitut. Princip. etiam Magistratus Creationem ad curam Principis pertinuisse, non ad Populi favorem, l. 1. ad Leg. Jul. de ambitu. l. fin. Cod. ad Leg. Jul. repetundar. & ideo si quis sibi ipsi sumpsit Majestatis reum fuisse, l. 1. ad Leg. Jul. Majestat. Clarius hoc idem Imperator Fridericus in lib. 2. Feudor. tit. de Pace tenenda inter Subditos. 53. §. Injuria. 1. vers. Homicidium. exprimit, ubi dicit: Magistratus ab Imperatore vel ejus voluntate constitutos vel confirmatos, ut Justitiam faciant. Hinc passim à Doctoribus Creatio Magistratum annumeratur Regalibus, Isern. & Matth. de Afflict. ad dict. lib. 2. Feudor. tit. 56. Cagnol. in l. 2. ff. de Origine Juris num. 102. Peregrin. de Jure Fisci lib. 2. tit. 1. num. 1. Cravett. consil. 338. num. 2. Menoch. consil. 302. num. 29. Tholosan. de Republ. lib. 9. cap. 1. num. 34. Bodin. lib. 1. de Republ. cap. 10. & quidem majoribus, Zas. in Epitom. Feudor. part. 5. num. 14. Castald. tractat. de Imperatore quest. 10. cas. 17. Sixtinus lib. 2. de Regalibus cap. 15. num. 10. Vultej. de Feud. lib. 1. cap. 5. num. 7. Hottoman. & Cujac. in lib. 2. Feudor. tit. 56. Peregrin. de Jure Fisci lib. 1. cap. 1. num. 10. Nicell. Disputat. Feud. 11. thes. 6. lit. a. Boccr. tractat. de Regal. lib. 1. cap. 2. num. 64. Significanter autem vocantur Magistratus ad Justitiam expediendam: quod quidam Doctores explicant, quod Justitia sit Res Sacra, & ideo temperanter habenda, manibus Magistratum ab omnibus sordibus, nundinatione, & avaritia liberis, Sixtin. dict. loc. num. 26. Carpzov. Disputat. de Regal. thes. 32. Nundinatio enim abominanda, & à Justiniano in Novell. 8. & 17. & Tiberio Novell. 161. de Provinciis. Præsid. taxata; vel quod Justitiæ Administratio summè sit necessaria, cum Magistratus sit Lex viva ac loquens, Minister ac Custos Legis mutæ, l. 8. ff. de Justit. & Jur. & parum sit Jus in Civitate esse, nisi sint, qui illud regant, l. 2. §. 13. ff. de Orig. Jur. majorque nulla Reipublicæ Pestis sit Injustitiâ, Bodin. dict. lib. 1. de Republ. cap. 10. Non diffiteor si mores Magistratum, & fines spectentur, hæc ita dici possit. Nullibi enim sordidior Mercatura quam Justitiæ, Bodin. lib. 6. de Republ. cap. 2. Veriorem autem sensum verborum judico hunc esse, quod non solum Magistratus in Provinciis, vel alii in Prætorio, ex. gr. Præfectus Prætorio &c. à Principe creentur, sed etiam illi, qui ad Justitiam expediendam constituuntur. Causam Friderico Imperatore ita definiendi dedit, quod suo tempore super eo etiam JCTi dubitabant, quem errorem

- ut eximeret, non solum Nuncios & Vicarios in Italia vel aliis Provinciis, sed Judices, locorum Defensores & quoscunque Magistratus sua voluntate constitui testatur, lib. 2. Feudor. tit. de Pace tenenda inter Subditos. §. 3.
17. §. Injuria. 1. vers. Homicidium. Quicquid igitur Magistratus sunt per Imperatorem sunt, & quicquid habent Dignitatis, ab eo habent, Rittershuf. ad Novell. part. 2. cap. 2. num. 4. & hoc ideo, ut Magistratibus concessa Jurisdictio ad Rempublicam gerendam, vel privatis Jus dicendum, semper intelligatur Superioritatis Jure salvo, Bortius de Natur. Jur. Majestat. conclus. 23. Nunquam enim censetur Princeps adeo plenam concessisse Jurisdictionem, ut non majorem penes se retinuerit, Bald. in lib. 2. Feudor. tit. §. 3. §. ad hac. Hinc axioma Politicorum fluit: Praesente Imperatore omnes Magistratus quiescunt, Arnise. de Republ. cap. 4. num. 10. Bortius dict. loc. Saxones lib. 3. artic. 60. ajunt, in welche Stadt der König kommt / da stehen ihm alle Gerichte geöffnet. Indigitat hunc sensum Fredericus Imperator ipse in cap. 1. de Pac. Constant. §. Privilegia. ibi: Jura & Magistratus à Nuncio nostro accipiunt, si praesentes fuerimus à nobis ipsis. Exigit
22. hac etiam ratio Majestatis, juxta Günther. Ligur. lib. 2. Ut Princeps,

— Praesens quasi maximus omnia Judex
Claudere Jura manu cunctasque recidere Lites
Debeat, atque omnis Judex, omnisque Potestas
Atque Magistratus ipso praesente quiescant.

23. Hac si ad hodiernum Imperii Statum conferantur, videmus paulo aliter observari. In Judicio Imperatoris Aulico Assessores Imperator constituit, sed cum Consensu Ordinum Imperii, Ordinat. Judic. Aul. de Anno 1617. in praefat. ibi: Wie Wir nicht minder denselben hinfür mit Zuthun des Heiligen Reichs Stände zu bestellen gemeynet seyn. De Referendariis in terminis ibidem tit. 3. §. Die Lusttheitung &c. 1. id deciditur.
24. In Judicio Camerali potestas constituendi Assessores non in solius Imperatoris voluntate est, sed simul ad Ordines Imperii spectat, Ordinat. Cam. de Anno 1495. 1500. 1507. Rubr. Die Sechs Churfürsten. 1. de Anno 1521. tit. Benennung Cammer-Richters und Benfigern. 4. de Anno 1548. & 1555. tit. 1.
26. Syring. de Pac. Religion. thes. 14. & legimus in dict. loc. qui & quot à Circulis praesententur, Gylmann. tom. 1. Symphorem. tit. 4. Nempe quod Praesidem Imperator vel Rex Romanorum constituat, Ordinat. Cam. de Anno 1555. part. 1. tit. 1. §. Nemlich &c. 3. In Assessoribus ita observatur: ut Imperator tres Comites vel Barones, & duos alios Jurisconsultos, Reichs-Abschied zu Speyer de Anno 1570. §. Nemlich / wollen Wir &c. 51. Electores primo sex, dict. §. postea octo, Recess. Imper. de Anno 1566. §. Und sollen Unsere &c. 75. vel decem, Recess. Imper. de Anno 1570. §. Nemlich / wollen Wir &c. 51. Austria-

Austriaci duos vel quatuor, §. Wann aber künfftiglich &c. 53. Circuli Imperii initio singuli unum, deinde potestatem acceperunt, ut quisque Circulus tres, Recess. Imper. de Anno 1566. §. Und sollen Unsere &c. 75. vel quatuor praesentandi haberet facultatem, Recess. Imper. de Anno 1570. §. Nemlich / wollen Wir &c. 51. [Hodie vid. Instrument. Pac. de Anno 1648. Artic. 5. §. 53. & penult. junct. Recess. Imper. de Anno 1654. §. 169.] Hi Assessores Munere Referendariorum funguntur, & distribuit inter eos Dn. Judex vel Praeses Judicii Acta. Unde evincitur quia à toto Imperio ad Justitiam expediendam constituti sunt, idem dicendum de illis, qui speciali nomine Referendariorum in Camera Imperiali cluent.

Principes Imperii à quibusdam Doctoribus pro nudis Magistratibus habiti, Bacchov. in Treutler. volum. 1. disputat. 3. thes. 5. lit. e. sed quia summa Regalia habent, & id possunt vigore Regalium & Jurisdictionis Territorialis in suo quod Imperator in universo, major illis potestas competit. Hac ratione Assessores & Referendarios Dux Pomeraniae in sua Provincia constituit, Ordinat. Pomeran. pag. 16. & 26.

In ceteris Civitatibus & Collegiis quatenus Electione, vel Praesentatione quis recipitur, eà ratione etiam ipsi Jus legendi Acta competit. Sic Vocationibus Professorum ad Juridicam Facultatem in hac Academia solet hoc inferi, quod non solum Jura docere, sed etiam aliis consulere & super Actis respondere debeant.

CAPUT III.

De Referendariorum Animi, Corporisque Bonis, & eorum Numero.

S U M M A R I A.

1. Referendarius debet pius esse.
2. Et virtuosus. 3.
4. Aptitudo Referendarii consistit in bonis Animi & Corporis.
5. Sit recepta Religio. 6. 7. 8. 9.
10. Quilibet Princeps in sua Provincia sua Religionis homines Officiis admoveere solet. 11.
12. Sit juris Scientia instructus. 13. 14.
15. An necesse ut promotus Doctor sit? 16.
17. Exploduntur Doctorum Statum contemnentes. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24.

25. Olim in Pomerania Profissores Facultatis Juridica ex Actis retulerunt.
 26. Sicut etiam Nobiles in Academia Jura praelegerunt. 27.
 28. Haec mutata. 29.
 30. Experientia firmat Scientiam.
 31. Ingenium tria in se continet. 32. 33. 34. 35.
 36. Ingenia media optima. 37. 38.
 39. Honestus Referendarius debet esse Moribus.
 40. Debet legitime natus esse.
 41. Spurii non infames. 42. 43.
 44. Non tamen facile ad Honores promovendi. 45. 46.
 47. Debet Referendarius indigena esse.
 48. Ejus Rationes. 49.
 50. Cultus externus non debet plane negligi. 51. 52. 53. 54. 55.
 56. Olim octo Referendarii fuerunt, & in numerus postea revocatus. 57. 58.
 59. Hodie numerus passim variat. 60. 61. 62.
 63. Disquiritur an soli Referendarii, vel etiam ceteri Assessores ex Actis referre debeant. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 75. 76.
 73. Mos in Pomerania receptus traditur. 74. 77. 78.

1. **P**raeter Pietatem quibus nos DEO & Patriae commendamus, l. 2. ff. de Justit. & Jur. l. 1. §. 15. ff. de ventre in possess. mittend. & reliquas hominis Virtutes, quibus publico, & privato prodesse possumus,
 2. l. 1. ff. de Justit. & Jur. omnes illae quae bonum Judicem, vel Assessorem, æqui bonique Sacerdotem decent, exornant Referendarios Virtutes. Illis si instructi fuerint, dicuntur apti ad hoc officium. Hoc definit Ordinatus. Cam. & Pomeran. quod debeant esse tapffere / gelehrte / erfahrene / auch tüchtige / verständige / qualifizierte / geschickte Personen. Hæ Qualitates ex Imperii Constitutionibus possunt dispesci, ut vel sint Animi vel
 3. Corporis dotes. Quoad Animum requiritur (I.) ut addictus sit receptæ in Germania Religioni, id est, ad normam Professionis vel Lutheranae, vel Catholicae, aut Reformatæ vivat, Ordinatus. Cam. part. 1. tit. 3. §. Und insonderheit 2c. 3. Postquam enim per Pragmaticam Religionis Constitutionem de Anno 1555. & Instrum. Pacis Osnabrug. artic. 7. §. 1. his Religionibus Pax data est, noluit Imperator & Ordines alterutrius causa aliquem injurias pari, sed statuerunt ut utriusque Professionis homines & Assessores & Referendariatus assumantur, adjecto promisso, ne quis
 4. alium hac de causa criminetur, & simul poena, quod si quis prohibita Sectæ adhæserit, eum Judex sive Præses Cameralis cum consensu reliquorum Assessorum removere debeat, dict. §. Und insonderheit 2c. 3. ibi: Derglei-

Dergleichen andere Personen. Item in Ordinatus. Judic. Aul. de Anno 1617. tit. 3. §. Die Auftheilung 2c. 1. [add. R. S. R. D. Imperat. Ferdinandi III. de Anno 1654. tit. 4. §. Nicht allein 2c. 1.] statuitur, & Præsidenti Aulici Judicii injungitur, ut videat, wann es beyderley Religions-Verwandte zumal betrifft / daß ad referendum & decidendum von beyden Religionen verordnet werden. In cæteris inferioribus Judiciis assumuntur plerumque ejus Religionis, cujus Principes sunt, quibus ratione Jurisdictionis Territorialis Jus Reformandi competit, Recess. Imper. de Anno 1555. §. Damit auch 2c. 20. & de quibus præsumptio est, quod non libenter alium, quam suæ Religionis hominem assumpturi sint. (II.) Ut Juris Scientia sufficienter instructi sint. Hoc imprimis necessarium est, cum Factorum Circumstantiæ sæpè accuratam desiderent interpretationem, l. 1. §. 5. ff. de Orig. Jur. In Camera Imperiali, Ordinatus. Cam. de Anno 1555. part. 1. tit. 3. §. Dergleichen sollen 2c. 2. & Judicio Cæsaris Aulico, Ordinatus. Judic. Aul. de Anno 1617. tit. 1. §. Unser Reichs-Hof-Rath 2c. 1. constituitur, ut eo melius de ipsorum eruditione constare possit, quod ad minimum quinquennium Juris Studio debuerunt incubuisse, & in Academiis Germaniæ à Cæsare vel Antecessoribus confirmatis Jura legisse & docuisse, aut ad minimum in Forensibus Negotiis exercitatos esse. Præter illos enim qui sunt Nobiles, debent cæteri Assessores & Referendarii Professores fuisse, vel ad minimum Doctores, dict. §. Dergleichen sollen 2c. 2. ibi: Und die fürbrachte Rechtliche Sachen zu referiren. vers. Über die andern 2c. ibi: Sachen zu referiren. vel Licentiati Juris esse, dict. §. Dergleichen sollen 2c. 2. ibi: In Universitäten gelesen. & ibi: Ob gleich dieselben der Rechten nicht gewürdiget. & vers. So fern aber 2c. ibi: In derselben statt andere der Rechten Gelehrte und Gewürdigte. Ordinatus. Judic. Aul. de Anno 1617. tit. 1. §. 1. ibi: Rittersmäßigen und graduirten Personen. Indicat hoc quod in summo Honore Doctorum Juris Status ab Imperatore & omnibus Imperii Ordinibus habitus fuerit, unde mirari licet inveniri hodie homines, qui omnes ingenii vires intendunt, ut aliquid contemptim in hunc ordinem dicere possint. Aliter præci Imperatores senserunt, qui Nobilissimos Antecessores nominant &c. Walther. tractat. de Jur. Stat. ac Privileg. Doctorum cap. 9. §. 50. Nec aliquid solidi ab illis inventum, quod Doctores sperni merentur. Si indignis quibusdam confertur, eorum & Collatorum vitium est, non rei ad exemplum & odium trahendæ. Si etiam superbunt quidam, alibi dixi & alios hoc facere, & hoc stultitiam non culpam esse, multis etiam non Doctoribus communem. Hoc certum est quod illi credatur, quod fide dignis, multò magis quod publico constat Testimonio. At hoc promotis offertur ab ordine, l. 7. Cod.

- de Professor. Verum est, posse aliquem clam eruditum esse. Sed Imperatores voluerunt, ut publicum haberent Testimonium, qui de Jure respondere vellent, *L. 2. §. 47. ff. de Orig. Jur. & omnia clancularia suspecta sunt.* Si dicat Doctori mastix posse Principi aliter de Eruditione constare, & Examen fieri posse per Collegas. At jam voluerunt Principes ut ab Ordine Documentum reportarent: unum etiam Examen non tollit alterum, & si ferre possunt Collegarum Judicium, cur non aliorum, qui sæpe etiam illis Honores tribuerunt. Non videtur alia ratio hujus contemptus, quam quod Examen subire reformidant. Quod malè fit, cum nemo debeat petere Honores quos non meruit, non judicare meritos nisi approbatos ab aliis, *L. 4. Cod. de Stat. & Imagin. vid. Walther. de Jur. Stat. ac Privileg. Doctorum cap. 6. §. 26.* Apud nos fuit olim & nostra adhuc memoria laudabilis mos, ut Ordinarii Professores Facultatis Juridicæ propter Peritiam, quam ex Lectione Actorum & variarum Provinciarum Observationibus & Consuetudinibus nancisci possunt, singulis Juridicis in Aulam evocarentur ut ex Actis referrent.
26. Sicut & alia Consuetudo, ut Nobiles, antequam ad Munus Referendariorum vel Assessorum sublimarentur, Munus docendi per aliquot tempus in Patria Academia sustinerent, ita inter Professores invenimus H. Berhen, duos Usedomios, Alb. Wakenitzium. Quod habuit hanc rationem, ut docendo Jura Adolescentes ipsi discerent in verum Legum Sensum penetrare, & conferendo super Actis, quæ ex variis & dissitis locis sæpe ad Facultatis Collegium deferuntur, cum veteribus JCTis ipsi prima Processus initia imbiberent, ne postea ignari talium rerum in Aula nimis se præcipitarent. Sed hæc ut multa bona sensim desierunt, cui ut fertur, si alicujus inconsiderantia dedit causam, satius fuisset huic malo remedio obviare, quam inveteratam & laudabilem Consuetudinem intermittere. Scientiam autem firmat Experientia, omnium rerum efficacissima magistra, *Cap. quam sit. 6. de election. in 6to. & multis exercitiis acquisita, l. 65. §. 3. ff. de legat. 3.* Hæc summoperè necessaria, cum sine usu Scientia parum profit, Boeth. in *Præfat. de Disciplin. Scholast.* & omnia opera quotidiano usu & jugi exercitatione perficiantur, Vegetius
31. *lib. 2. de Re Militar.* (III.) Ut habeat bonum ingenium. Illud tria complectitur, Intellectum, Memoriam, & Judicium. Omnia in Referendario necessaria. Intellectus sit integer, ut possit in verum Sensum Legum inquirere, sicut diximus. Memoria ut possit diu retinere. Sæpe enim Acta ingentis sunt molis, & multorum Annorum onera, ea autem necesse est memoriâ tenere, inprimis autem in illa parte Actorum quæ attestata concernit, ubi labor immensus & copia sæpe exercita-

tissimos JCTos detinet. Demùm perfectis Actis exferit se Judicium, quod maximè in eo consistit, ut genus Actionis intelligat, inde necessaria attendat, juxta ea disputata, ut sæpe fit à malevolis Advocatis, questret, demùm habita Factorum & Jurium inter se collatione aliquid certi determinet. In hoc maxima virtus consistit & Referendarii dexteritas. Ubi notandum hæc in medio dici, nam nimis ignea & subtilia Ingenia rebus novandis apta, nimis tarda moræ, & litium immortalitati, sufficit, ubique medium quantum fieri potest tenere, nec quis negligendus si non ubique excellit, cum omnes non omnia possint, inter Ingenia enim differentia est, *l. 31. ff. de Solution.* Cæteræ disciplinæ, ut Studium Historiarum, Antiquitatum, Philosophiæ, Eloquentiæ, sicut egregiè Referendarium exornant: ita dabit operam ne omnino harum rudis sit. Demùm (IV.) honestorum debet esse Morum & inculpatae Vitæ, *Ordinat. Pomeran. ibi: aufrichtig.* Infamibus enim Portæ Dignitatum non patent, *l. 2. Cod. de Dignitat.*

Dona Corporis quod attinet, requiritur Primò ut sit ex legitimo Thoro natus, *Ordinat. Cam. part. 1. tit. 3. §. De Gleichem 2c. 2. ibi: Auch rechter / natürlicher / ehrlicher Geburt.* Quamquam enim Spuri per se infamiâ nullâ laborent, nec Juris, cum Edicto cos Prator non notaverit, *l. 1. ff. de his qui notant. infamia.* nec Facti, cum opinio vulgi nihil sit, & cordati homines indignitatem ex alieno errato non metiantur, Anton. Mathæ. *Disputat. Pandect. 8. thes. 6.* & injustum ut Parentum maculas luant Liberi, *l. 22. Cod. de Penis.* Et hac de causa etiam olim ad Decurionatum admissi fuerint, *l. 6. ff. de Decurion.* tamen rationes sunt, ut habeatur ratio legitime natorum, cum hac ratione ad honestas Copulas adigantur Parentes, scientes sua vitia incommodare Liberos, & licet boni sint Ingenii, metui tamen possint in illis hæreditaria crimina, *l. 5. Cod. ad Leg. Jul. Majestat.* quomodo in defectu aliorum ad Decurionatum tantum admissi qui potius in onere quam honore constitit, *l. 3. §. 2. ff. de Decurion.* nec hodiè ob Statuta, qualia in nostra Academia ad gradus admittuntur, cum multa rectè fiant ex causa, licet non ex culpa. Sic annotavit Julius Magenhorst. *ad Ordinat. Cam. part. 1. tit. 3. §. 2.* illegitimo ex Thoro nato aliquando in Camera Assessoris dignitatem fuisse denegatam.

Deinde requiritur, ut sit Patriæ Incola, & in Germania natus, *dis. §. De Gleichem 2c. 2. ibi: Aus Teutscher Nation geböhren / und derselben Nation Gebräuche und guter Gewohnheiten erfahren.* Habet hoc rationem, tum quod fideiiores præsumantur, tum quod Patriæ Jura & Mores in secreto habeantur, ne exteris cavillandi, vel corrumpendi detur occasio. Idem in Pomerania cautum, *Land-Abschied de Anno 1600. Wollinensi,*

quod Princeps nemini Officia publica quam indigenis committere velit, *Ordinat. Pomeran. pag. 7. ibi: In unserm Lande geböhren.* Hoc autem an
 49. omni tempore, præsertim ubi Bella sunt, & Capite Provincia orbata est, ita observari possit dubium, non semper nobiscum observatum esse certum est.

50. Externum cultum quod attinet, non omnino debent spernere ele-
 ctam Civilitatem: sordes enim si non tollunt, tamen diminuunt Virum,
in Ordinat. Cam. part. 1. tit. 8. scriptum, quod mit zierlicher und ehrlicher

51. *Kleidung / auch sonst in allem Wesen und Wandel vor andern also statt-
 lich / ehrbar- und tapfferlich halten und erzeigen / damit sie Kayserl. Ma-
 jestät und denen Ständen des Reichs zu Ehren / gegen männiglich in auf-
 ferlichem Schein dafür angesehen / wie billich / geacht und gehalten werden /
 wie sich auch ihrem Stand nach wohl ziemet und gebühret.* Duo ergo at-

52. tendere debent ut Domini conditio fordido amictu non dehonestetur,
 & deinde ne de proprio statu & honore aliquid remittant. Ille cultus

53. in Nobilibus & Doctoribus alibi exprimitur, quod scilicet bombycinis
 Vestibus, Catenis aureis & molinibus passim se magnificos ostendere
 possint, *Recess. Imper. de Anno 1577. Walther. de Jur. Stat. ac Privileg. Doctor.*

54. *pag. m. 284. (2.) Debent in publicum progredientes suos pedissequos
 habere, Denaif. lib. 3. tit. 15. num. 4.*

55. Cæteræ Virtutes, quæ Referendarii propriæ ex Juramento patent,
 de quibus *Cap. seq.* sequitur, dispiciamus quot Personæ huic præficiendi

56. Muneri. Olim octo Referendarios Sacri Palatii fuisse, ex *Novell. 10.* pa-
 tet: sed successu temporis eum numerum crevisse ut quatuordecim

57. fuerint, *dist. Novell. 10.* Hoc quia inconveniens & nihil immensum bo-
 num est, *Novell. 3. in princ.* segniusque expediunt omiſſa negotia plures,
 multitudo etiam numerosa nihil habet honestum, cum in paucis ex

58. multis, quæ secundum Virtutem est, Vita salvetur, ut Justinianus dicto
 loco inquit, numerum illum quidem, ne aliquid auferre videretur, re-
 liquit, usque dum ad octo redigeretur, in quo octonario numero vo-
 luit in posterum consistere, adjectâ poenâ si quis stationem supra nume-

59. rum peteret, *Novell. 10. in fin.* Hodie variat passim numerus. In Senatu

60. Tholosano duodecim sunt Relatores, Budæus in *Annotat. ad Pandect. tit. de
 Senator. num. 2.* tot in Senatu Vallidoleti seu Pinciano, Joh. Matienzi tra-
 ctat. de Referendar. Advocator. & Judicum Officio part. 1. cap. 5. num. 2. Causarum

61. Civilium, duo Criminalium. In Imperio Romano in Aula Cæsaris ob-
 servatur, ut in unaquaque causa semper sit Referens & Correferens,

62. *Ordinat. Judic. Aul. de Anno 1617. tit. 3.* Item in Camera Imperiali, *Ordinat.
 Cam. part. 1. tit. 10. §. So soll auch ic. 4.* In Pomerania si causa gravis &
 ardua,

ardua, & in Jure Factoque controversa est, Correferens assumendus,
pag. 11. §. Item Sachen ic. pag. 16. §. Wann die Sachen ic.

Illud dubium an expediat Actis legendis præficere certos Referen-
 darios, an simul illud Officium cæteri Judicii Assessores subire debeant?
 Possent quidem sibi blandiri Referendarii quasi ob industriam electam
 & approbatam possent sufficere Officio, argum. §. 4. *Institut. de Mandato.*
 & quod dedecorosum sit, & sugillet famam si aliis committatur quasi
 imperiti sint, argum. l. 8. ff. ad Leg. Aquil. Verum tamen, quia Jus sæpè
 63. obscurum & dubium, Doctorumque Interpretationibus anxie involu-
 tum est, l. 12. dist. loc. præterea Circumstantiæ Facti infinitæ, & earum
 Interpretatio sæpè prudentissimos fallit, l. 2. ff. de Jur. & Fact. ignorant.
 64. plerumque etiam recens ad Officium assumpti non æquè ordinis pro-
 cedendi sint periti, quam veteres, quibus usus & præjudicia multa mon-
 strarunt, alias etiam negotiorum & litium multitudo plures, si non im-
 modicus sit numerus, asciscere potest, putarem commodius esse, in-
 primis si arduæ causæ obveniunt, ut Assessores Relatorum Munus non
 dedignarentur. Sic in Romana Curia Auditores invicem Causas juxta
 Distributiones seu Commissiones eis per Vice-Cancellarium seu Can-
 cellariæ Regentem factas referre annotatum in *Decis. Rot. Roman. 362.*
Gometz in Regul. Judicial. Cancell. Apostol. quest. 16. & de utriusque Signatur.
Compend. vers. postquam. pag. 324. Nevizan. in Sylva Nuptial. lib. 5. num. 99. ad
med. & addit Octavianus Vestr. tractat. de Moribus Judic. Cur. Roman. lib. 7.
vers. lat. fol. 102. Auditores meri Relatoris, Officium obtinere. Idem in
 65. *Senatu Parisiensi observari patet ex Epistola Jacobi Stephani Præfationi*
Legum Connubialium Tiraquelli Senatoris Parisiensis præfixa, ubi in-
ter cætera Tiraquellum his verbis laudat, etenim sive censeat ipse, ac
 66. *de proposita causâ sententiam dicat, sive summam controversiæ, se-*
riemque exponat Renunciatoris partes agens quanta fide hoc facit? Si-
mile de Summis Hispaniæ Judiciis Granatensi, & Pinciano testatur Or-
dinat. Regis Johannis 1. de Anno 1390. Montal. in Repertor. Legum. verb. Relatio.
Joh. Matienzi tractat. de Referendar. Advocator. & Judicum Officio part. 1. cap. 5.
num. 2. De-Arrogonia, idem num. 3. In Camera Imperiali singuli Asses-
 67. *sores referunt, juxta ordinem à Judice sive Præsidente ipsis assignatum,*
Ordinat. Cam. part. 1. tit. 10. Item in Judicio Cæsaris Aulico, Ordinat. Judic.
Aul. 1617. tit. 1. §. In solchem ic. 2. In Pomerania ordinatum, ut pro
 68. *conditione causæ Præsidents seu Director statuat, ut si levis uni com-*
mittatur, si ardua ad minimum Assessoribus duobus, pag. 10. §. Was
aber grosse Acta &c. & additum si nondum ipse Acta alia habeat, quod
 69. *Director ipse debeat Correferens esse, pag. 11. §. Wo Sachen ic. ibi: So*
 70. *soll*

- soll der Verwalter ꝛc. Inprimis verò cavere ne arduæ causæ novis Assessores, qui nondum exerciti, solis sine Correferente committantur, pag. 11. dict. §. Wo Sachen ꝛc. ibi: Und da junge neue ꝛc. Quod si Referendarii dicere velint, ita eorum Officia cum Assessores confundi, & se inutiles esse: Parum id est, cum non in omnibus Judiciis separata Officia sint, & suprà diximus eos in plerisque cum Assessores convenire, & ideò de illis dicta his competere, sufficiat quòd principalis Officia distinxit, & illi solum referendis Actis constituti sint, Assessores ut audiant Relationes & super Sententia cum iis conveniant. Inutiles tamen non sunt, cum suum faciant, & debent hoc æquo animo ferre, cum multa discere possint, & ipsi plerumque inexperti sint, *Ordinat. Pomeran. pag. 11. ibi: Ungeübt ꝛc. qua de causa in Pomerania statutum;*
78. quod si duobus Acta sint commissa legenda, Director primò Junorem, & deinde Correferentem Relationem proferre jubere debeat, *Ordinat. Pomeran. pag. 11. dict. §. Wo Sachen ꝛc. ibi: Von den beyden allezeit den Jüngsten erst ꝛc.*

CAPUT IV.

De Vocatione Referendariorum & Juramento.

SUMMARI A.

1. Nemo debet sibi ipsi Munus sumere. 2. 3.
4. Suspectus qui se ingerit.
5. Referendarius per Literas Vocationis constituitur.
6. Postea ipsi locus assignatur.
7. Officium in Literis Vocationis exprimitur.
8. Referendarius promittit Juramento se id præstiturum.
9. Formula Juramenti.
10. Partes Officii sunt, ut (1.) Referendarius solum Officio suo vacet. 11.
12. Animus Lucro deditus nihil rectum prævidet.
13. Debet (11.) privatos Affectus seponere. 14.
15. Grave sub suspecto Judice litigare. 16.
17. Suspicio ex variis causis oritur. 18.
19. Non libenter Juxta ut suspectus rejiciendus.
20. Modus in Pomerania Judicem faciendi suspectum. 21.

22. Debet

22. Debet diligenter (111.) attendere ad aliorum suffragia: nec illos impedire. 23.
24. Præsinito (IV.) tempore adesse.
25. Quæ in confesso geruntur (V.) clam habere.
26. Non (VI.) singularis esse. 27.
28. Singularitas unde noscatur.
29. Acta Judicialia domi (VII.) secreto habere.
30. Publicationi (VIII.) Sententia adesse. 31.
32. Referendarius debet se ipsum examinare an dignus sit. 33.
34. Imperitia culpa annumeratur. 35.
36. Si Referendarius indignus repertus fuerit, Princeps illum removere potest, substituendo alium. 37.

Quia nemo sibi Munus propriâ autoritate sumere debet, si ut dictum illa Ingenii Corporisque Dona quis habet, expectare debet donec ab ipso, qui Jus constituendi Magistratus habet, vocetur, & ei Provincia Referendariatus committatur. Episcopus non vocatus non assumitur, *Cap. querelam. 24. X. de election. Consules electione fiunt, l. 1. ff. de albo scribendo. Imò nulla Officia nisi legitimis suffragiis, vel autoritate Superioris conceduntur, l. 1. Cod. de Suffragio. & l. unic. ff. ad Leg. Jul. de ambitu. Ergò nec Referendariatus suspectus enim qui se ingerit, l. 25. ff. de Procurator. In Pomerania moris est, ut vocentur à Principe, pag. 7. Wir wollen mit gemeinem Rath bestellen ꝛc. Hoc fit per Literas Vocationis, quæ solent eine Bestallung dici, in quibus Referendarii Idoneitas approbatur, & ei Munus confertur. Has si acceptat Referendarius, in Collegium cæterorum adsciscitur, & illi locus & hora assignatur. Quæ assumptio possessionis translationem quodammodò in se continet. Ut autem sciat Referendarius quod suum Officium sit, illud in Literis Vocationis solet exprimi, promittit illud se servaturum Juramento, quod in præsentia reliquorum Collegarum jurat, scilicet quod suo Officio dignè præesse velit, *Ordinat. Cam. part. 1. tit. 57. Formula Juramenti in Ordinat. Pomeran. pag. 40. invenitur: Der Referendarius schwöret / daß er wolle an unserm verordneten Hof- Gericht seinem Amte getreulich und redlich versohn / nach gemeinen beschriebenen Rechten / ehrbaren und guten Verordnungen / Begnadungen / Statuten und Gewohnheiten / ꝛc. so fern dieselbe vorkommen / seinem besten Verstand nach / männlichen hohen und niederen Standes / gleich urtheilen / sich weder Furcht / Drau / Gewalt / Befehl / Geschäfte / Liebe / Meid / Gabe / Freundschaft / oder andere Sachen / in was Rahmen das immer geschehen möchte / nicht bewegen lassen / auch mit niemand Feinerley Anhang oder**

D

Zusall

Zufall im urtheilen suchen noch machen / von denen Partheyen / so vor ihm zu rechten oder zu handeln haben / von seinerwegen keinerlei Geschenk / Gabe / oder Nuzung / durch sich selbst oder andere nehmen / oder in seinen Nuz nehmen lassen / in was Gestalt oder Schrein das geschehen möchte / keiner Parthey rathen / oder Warnung thun / die Heimlichkeit und Rathschläge des Gerichts den Partheyen oder andern / vor oder nach dem Urtheil nicht eröffnen / die Sachen und Urtheil böser Meynung nicht verziehen / ob dieser Ordnung nach Vermögen halten / und alles andere thun und lassen / das einem frommen Richter und Urtheiler wohl gebühret / alles getreulich und ohne Gefährde.

10. Capita Juramenti continent singulares partes Officii, quas Referendarius bene observare debet. Sunt plerumque hæ: (I.) Quod Referendarius solum debeat vacare Judicio, & aliis Negotiis, Mercimoniis, Advocacione, & Consultatione penitus abstinere, *Ordinat. Cam. part. 1. tit. 6. & tit. 13. §. Die Besizer sollen auch 2c. 4.* Cum enim animus lucro deditus est, vel ad turpia deflectere, vel ad famæ læsionem, si simul Advocatus esse vellet & Judex, deviare solet, quod ne fiat omnimodo obex ponendus fuit ne suspecta sit Justitiæ administratio, *Ordinat. Pomeran. pag. 15. §. Die Besizer 2c. ibi: Ketner andere fremde Geschäft / Handthierung und Werbung 2c.* (II.) Debet Jus dicere & Sententiam suam proferre non ex proprio affectu, vel odio aut gratia, quorum utriusque causas procul habere debet, sed æquabiliter juxta Acta & Probata, & juxta Consuetudines & Mores cujusque Provinciæ, & illis deficientibus juxta Jus Imperii, vel Commune. Grave enim est sub suspecto Judice litigare, & exceptio suspecti adeo favorabilis, ut solâ allegatione sine ordinario Libello Recusationis possit proponi, Zanger. *tractat. de Exception. part. 2. cap. 6.* Suspectus autem est qui Litigantibus Inimicus, *l. 9. ff. de liberal. caus. vel Amicus, Cap. accedens. 4. ut lite non contestatâ. l. unic. Cod. si quacunq. præd. potest. vel Socius, l. 63. ff. pro socio. vel alio vitio laborat vel aliâ gravis est, Lanfranc. in Cap. quoniam. 11. de Probation. Cap. 13. de Recusation. Jalon. in l. 16. Cod. de Judic. num. 7.* Durum quidem Judici negligentiae, sordium aut amicitiae causam imputare, hæ enim causæ sunt ob quas rejicitur, quo casu olim alius adjunctus fuit, melius tamen publicè, ut æqua sit Justitiæ administratio. In Pomerania ne propter suspicionem alicui præjudicium obveniat ordinatum, ut qui causæ affines sunt, vel aliâ ratione rejici possunt, illi ipsi hoc debeant Principi significare, & suæ spontis abstinere, *Ordinat. Pomeran. pag. 16. §. Die auch 2c. Quod si facere nolint, Litigantibus permissum hoc Principi, vel Præsidenti clam, vel etiam publicè cum modestia indicare, pag. 16. §. Da auch 2c.* (III.) De-

- (III.) Debet Referendarii diligenter ad uniuscujusque Relationem attendere, nec unus alterum Sermonem, Colloquiis, vel alio strepitu impedire, quo minus Sententiam non interrupto ordine proferat, *Ordinat. Cam. part. 1. dict. tit. 13. §. Es sollen auch 2c. 6.* Sicut nec unus alteri obloqui vel durante Relatione surgere, circumire, de alienis causis loqui, *Ordinat. Pomeran. pag. 15. §. Es sollen 2c. ne inter referendum Litigantibus damnum negligentia oriatur.* (IV.) In puncto præfinitæ horæ debet Collegio adesse, nisi legitimum illi sit obstaculum, *dict. tit. 13. §. Es soll auch ein jeder 2c. 8. Ordinat. Pomeran. pag. 15.* (V.) Quæ in Senatu geruntur, atque Sententia, Votisq. determinantur, perpetuò debet tenere silentio, nec ea cuiquam revelare, nisi Imperatoris vel Principis præcedat jussus, *dict. tit. 13. §. Es sollen auch die Richter 2c. 16. Ordinat. Pomeran. pag. 17. §. Die Assessoren &c.* (VI.) Debet inprimis cavere ne in Votis sit singularis & perversa, qui nullâ ratione flecti possit ad aliorum Vota, *Ordinat. Pomeran. pag. 15. §. So auch 2c. Quod tamen intelligendum est, non quasi contra communem opinionem, nihil possit proferre, sed quod sine causa ingenii perversitatem ubi non necesse est in damnum Litigantium ostendere debeat, ibi: Der Singularität gefährlicher Weise 2c. quæ singularitas colligitur si sæpius id affecta verit, ibi: Offinals und pertinaciter befeißigen würde.* (VII.) Acta Judicialia, quæ ad referendum tradita, domi secreto tenere debet, ne Familiæ suæ obviam, & ante oculos sint, *dict. tit. 13. §. Item es sollen 2c. 17. Ordinat. Pomeran. pag. 17. §. Demgleichen 2c.* (VIII.) Publicationi Sententiæ adesse debet, *Ordinat. Cam. part. 1. tit. 14.*
- Hæ sunt partes Officii, quas digni Referendarii Officium sustinere cupiens observare debet, qua de causa in *Ordinat. Pomeran. tit. Von Straf der Gerichts-Personen 2c. pag. 26. §. Und ob 2c.* statutum, ut unusquisque seipsum examinet, an aptus sit, vel non, & si repererit se deficere, non debeat hoc Munus subire. Nemo enim debet affectare id in quo scit, vel scire debet suam imbecillitatem periculosam esse, *l. 8. ff. ad Leg. Aquil. imperitia enim culpæ annumeratur, §. 1. eod. & culpa est rei alienæ se immiscere, Phil. Mathæ. ad l. 36. ff. de Regul. Jur.* Quod si quis contra hæc Officium susceperit, & postea negligenter, & indecorè gesserit, inprimis singularitati studuerit, nec ad unam vel alteram admonitionem abstinuerit, Princeps se curaturum disponit, ut ab Officio removeatur, & alius ipsi substituitur, *Ordinat. Pomeran. pag. 15. §. So auch 2c. & pag. 26. §. Und ob wir wohl 2c.*

CAPUT V.

De Actis, quo Ordine, Tempore & Loco
legi debeant.

SUMMARIA.

1. Acta in genere quid? 2.
3. Eorum divisio.
4. Privata qua.
5. Publica rursus duplicia.
6. Judicialium subdivisio. 7.
8. Quaedam pertinent ad voluntariam Jurisdictionem. 9. 10. 11.
12. Alia ad Jurisdictionem contentiosam. 13.
14. Definitio Actorum. 15. 16.
17. Quatuor ad Actorum factionem necessaria. 18.
19. (I.) Judex.
20. Judices solent habere Libros in quibus Sententia descripta.
21. Debent curare ut Acta diligenter scribantur, alias tenentur ad interesse. 23.
22. Acta manca rejiciuntur.
24. (II.) Tabelliones seu Notarii. 25.
26. Eorum Officium. 27.
28. Olim certum fuit Corpus. 29.
30. Quod ferè hodiè est. 31.
32. Protonotarii Officium describitur. 33. 35.
34. Uti & Substituti.
36. Registratoris.
37. Ceterorum Scribarum.
38. Protonotarius debet furtivus esse.
39. (III.) Litis seu Controversia ad Acta faciendâ necessaria. 40. 41. 42.
43. Acta debent fieri parte prasente. 44.
45. (IV.) Coram Tribunali Acta fiunt.
46. Apud Acta fieri quid? 47. 48. 49. 50.
51. Apud Acta an dicatur Factum quod fit à Judice, vel Notario extra locum Judicii. 52. 53. 54. 55. 57. 58. 59. 60. 61.
56. Explicatio l. 4. §. 1. de Interrogat. in Jur. faciend.
62. Acta debent iusto ordine cum circumstantiis scribi.
63. Liber in Judicio solet esse, Registratura dictus, in quo Actorum Ordo designatus. 64.

65. Acta

65. Acta cur dicantur publica.
66. Acta Judicii rursus duplicia.
67. Acta Ordinis qua. 68. 69.
70. In Jure omnia debent Ordine agi. 71. 72.
73. Processus Juris multi ediderunt. 74.
75. Acta quando incipiant.
76. Procuratores productis Titulum inscribere debent.
77. Deciditur an Sententia sit pars Actorum. 78. 79.
80. Acta Causa qua?
81. Quomodo ea fiant traditur. 82. 83. 84. 85.
86. Ostenditur quid sit eine Probation-Schrift.
87. Exception- oder Elisiv-Schrift.
88. Rechts-Satz.
89. Advocati non debent copiosi in allegando esse.
90. Sufficit unam aut alteram Legem, vel Doctorem allegare.
91. Pessimè Regula Generales, vel Canones ex aliis Disciplinis ex Jure probantur. 92.
93. Advocatus si falso allegat tenetur.
94. Forma allegandi adducitur. 95. 96. 97. 98. 99.
100. Disquiratur an Referendarius aequaliter ad Acta Ordinis & Causa attendere debeat. 101. 102. 103. 104. 105.
106. Distictum Curia Parisiensis, Curia scit Jura, venite ad Factum.
107. Jus certum & finitum est. 108. 109.
110. Judex Jus supplere potest.
111. Tutius ne nimis fidat Judex Allegationibus Advocatorum. 112. 113.
114. Planè tamen spernere non debet. 115.
116. Hodiè Doctorum Authoritas non necessaria, sed probabilis est.
117. Sape Informationes Sapientum misere cuduntur, & emendicantur.
118. Judex à Consilio Sapientum recedere potest. 119.
120. Acta debent tota legi & omnes Circumstantia bene observari. 121. 122.
123. Iusto tempore de die, non nocte Acta legenda. 124.
125. An in Feriis?
126. Describitur quid hac de re in Pomerania observetur. 127. 128. 129.
130. Acta possunt in loco Judicii & Domi perlegi. 131. 132.
133. Dummodò clam Familia hoc fiat.
134. Traditur quo Ordine Causa & Lites referenda, & qua differentia, quod quadam Causa sint in Ordine Sententiarum, quadam Novarum, quadam Prefixarum sive Terminorum. 135. 136. 137. 138. 139. 140. 141.
142. Processus qui primo incepit primo finiri debet.
143. Ordo hac de re in Pomerania consuetus adducitur. 144. 145. 146.

D 3

147. Exci-

147. Excipiuntur quadam Causa.
 148. Ut (1.) Spolii, cujus datur ratio. 149. 150.
 151. (2.) Piarum Causarum. 152.
 153. (3.) Ubi Periculum in mora. 154.
 155. Ubi Periculum in mora receditur à Regulis Juris Communis.
 156. Quanda dicatur Periculum in mora esse permittitur arbitrio Judicis.

1. **C**um igitur principale Officium Referendarii consistat in legendis
 2. Actis, hæc quid sint videndum est. Acta in Jure dicuntur gene-
 3. raliter qualibet facta sive re sive verbo quid agatur, sive corpo-
 4. re, sive animo, sive committendo, sive omittendo, l. 19. & 20. ff. de ver-
 5. bor. significat. l. 2. ff. de cap. minut. In specie Consignationes super Rebus
 6. gestis. Hæc Acta sunt privata, vel publica. Illa sunt Libri quibus pri-
 7. vati rationes suas, vel actus veluti Testamenta, Contractus consignant,
 8. l. 1. §. 2. ff. de edendo. Pratt. in Lexico Juris Civil. & Canon. verb. Acta. Hæc rur-
 9. sus duplicia sunt, vel enim (1.) significant Libros, ac Tabulas continen-
 10. tes publica Reipublicæ vel Civitatis Acta, & Negotia seu Statuta, in qui-
 11. bus res gestæ Principis, aut Populi, aut Leges scriptæ, Cicer. lib. 1. & 2.
 12. Philip. vel (2.) denotat omne id quod apud Jus dicentem ad causam
 13. sive publicam sive privatam pertinens gestum, ejusque autoritate Li-
 14. teris mandatum est, l. 2. Cod. de edendo. Hæc rursus vel voluntariam, vel
 15. contentiosam concernunt Jurisdictionem. Illa dicuntur quæ inter vo-
 16. lentes expediuntur. Hoc modo dicitur in Jure Donatio Actis insinuari,
 17. §. 3. Institut. de Donation. vel Testamentum apud Acta fieri, l. 19. Cod. de Te-
 18. stament. Wesenbec. Paratitl. de Testament. num. 10. Servus Actis intervenien-
 19. tibus Filius nominari, §. fin. Institut. de Adoption. Filius emancipari, §. 7.
 20. Institut. quib. mod. toll. patr. pot. quod scilicet Magistratui talia insinuantur,
 21. ut in Libros publicos redigat, Bacchov. ad dict. §. 3. Institut. de donation.
 22. Hæc dicuntur alio nomine Forensia Negotia, quia in Foro aguntur,
 23. l. 20. Cod. de fide Instrumentor. Marant. in Specul. Aur. part. 6. tit. de edit. Actor.
 24. num. 5. Ad Jurisdictionem contentiosam spectant propriè Processus
 25. Juris, & de his hoc loco agimus. Hæc Acta definit Marant. in dict. Spe-
 26. cul. Aur. part. 6. tit. de edit. Actor. num. 1. Pacian. de Probation. tit. de Actor. amif-
 27. sion. quod sint omnes Scripturæ in Judicio coram Judice scriptæ manu
 28. Officialis ad hoc deputati. Sed quia hæc descriptio etiam Actis volun-
 29. tariæ Jurisdictionis, in quibus non fertur Sententia, tum etiam publicis
 30. convenit, angustior terminatio ponenda est. Melius igitur, definiuntur
 31. Acta, gesta coram Judice in Judicio à Litigantibus, & à Scriba con-
 32. signata. Hactenus ergo Maranta rectè posuit, quòd ad Acta tria requi-
 33. rantur,

rantur, nempe Judicium, Persona Judicis, & Tabellionis, illud verò malè
 omisit, quod super Lite & Controversia talia Acta consignentur.

I. De Judice id disponit l. 2. Cod. de edendo. ibi: apud quem res agitur.
 l. 45. ff. de re judicat. ibi: Judex. l. 46. eod. & legimus apud illos olim Li-
 bros fuisse, in quibus Pronunciata & Sententiæ descripta fuerint, ὑπομνή-
 ματα seu Submemorations dictæ, ut ex illis retrò Judex se informare,
 & ante Acta reminisci posset, l. 13. §. 10. ff. de excusation. Tutor. Hæc Acta
 Judex diligenter debet scribere, & ideo si Acta scribi neglexerit, puni-
 tur, Mynsing. centur. 1. observat. 11. & centur. 2. observat. 16. Sicut etiam Acta
 manca rejiciuntur, Mynsing. dict. observat. 16. Ita tamen ut alleganti
 manca esse, Probatio incumbat, quæ facile fieri potest per Inspectionem
 Actorum, ut si Probationes, Sententia, & alia reperiantur, Citatio &
 Litis contestatio omiſsa sint, statim Acta constat manca esse, Gail. lib. 1.
 observat. 134. num. 14. 15. Quo Casu & Doctores tradunt, quod Judex
 Parti ad interesse teneatur, Gail. dict. num. 14. Mynsing. dict. loc.

II. De Tabellionibus agit Bornitius lib. 2. cap. 9. & cap. 12. Hi alio
 nomine Actuarii dicuntur, Rubr. Cod. de Numerar. Actuari. & Chartular. l. 5.
 Cod. de erogat. Militar. Annon. Græcè ὑπομνηματοφύλακες, ὑπομνηματογράφοι,
 Actorum Scriptores, aliter Notarii dicuntur à Notis, l. 33. §. 1. ff. ex quib.
 caus. major. Officium Tabellionum primò in Contractibus & Testamen-
 tis privatorum conscribendis constitit, postea ad Forensia Negotia tra-
 ductum, l. 20. Cod. de fide Instrumentor. & inde Instrumenta à Tabellioni-
 bus conscripta ἐγγραφὰ dicuntur, Novell. 73. 12. 117. 142. Patet etiam ex
 Novell. 44. περὶ συμβολωγράφων, quod Tabelliones habuerint Stationes,
 Gradus, Scamna, & Ministros sive Discipulos, itemque Adjutorem sive
 Substitutum confirmatum apud Acta. Et ex Leonis Novell. περὶ πολιτι-
 κῶν συμβολῶν διατάξεων intelligitur fuisse certum Tabellionum Corpus
 sub Primicerio, à quo ex Collegii Sententia Tabelliones quoque crea-
 bantur. Hodie vocantur Notarii, Lectores, Registratores, Secretarii,
 Scribæ. Officium eorum est, ad Tribunal Judicis producta, ut vocant,
 Partium litigantium nomine vel excipere, vel describere ad Acta, vel
 Processus expedire, & Judicia ordinare, Vultej. in Commentar. ad Institur.
 princ. de Action. num. 20. & 32. Eorum primus vocatur Protonotarius, quasi
 Princeps Ordinis, non quasi necesse sit ut creatus sit Notarius, sed quod
 plerumque Actuarii Notarii sint, & ipse inter eos primus. Sufficit enim
 ipsam Officium à Principe habere, Marant. dict. loc. num. 22. Hic ut olim
 solet sub se Substitutum, vel Registratorem habere. Usus ferè ita di-
 stinguunt Officia: ut Protonotarius omnia protocollet & concipiat, vid.
 Ordin. Remeran. de Offic. Protonotar. pag. 18. Inprimis diligenter Acta susci-
 piat,

- piat, & ad referendum colloct. Quod si impediatur, ei subvenit Substitutus. Registrator autem propriè annotat Tempora & Dies, quo publicantur Decreta, & unaquæque Scriptura producta, ut de Terminis constare possit. Cætera turba Secretariorum describendis Actis, & dandis, ut dicere solent, Copiis, operam navant. Debet autem Protonotarius Jurisperitus esse, *Novell. 66.* homo fidei probæ, & loquendi scribendique peritissimus, qui Libros 60. Basilicorum teneat, & habeat *enl. sômaros*, Titulos 40. Enchiridii, Calvin. in *Lexic. Jur. verb. Tabellion. Ordin. Pomeran.* ibi: *Einen gelahrten/aufrichtigen/fleißigen/und erfahrenen.*
39. Debet autem III. Lis esse, quæ est concertatio super casu controverso, sive Criminalis sive Civilis sit, cum enim petatur Sententia quæ litem dirimat, necesse est rem dubiam esse, Marant. *dict. loc. princ. de lustrant. pag. 204.* Quicquid igitur in Judicio super Causis controversis præsentente Judice & Tabellione fit, id dicitur de Actis esse, *l. 15. & l. 19. ff. de Probation. Novell. 124. cap. 3. Novell. 126. cap. 3. Mascard. de Probation. volum. 1. conclus. 32.* Hæc vocantur aliàs Acta Judicii, *l. 3. Cod. de tempor. & reparat. Appellation. vel Judicialia*, gesta in Judicio, *l. 24. Cod. de Appellation. l. 32. §. 2. eod. Mascard. de Probation. dict. conclus. 32. num. 3.* Germanicè *Gerichtliche Acten*, oder *Sachen* / *Ordinat. Pomeran. pag. 9. &c.* Acta autem debent fieri Parte præsentente & citata, vel absente per contumaciam, aliàs non probant, nec alteri præjudicant, in casu, in quo sumus in Contradictorio Judicio, *l. 47. ff. de re judicat. l. 39. ff. de Adoption. & addit Marant. dict. loc. num. 17.* quod debeant fieri alterâ parte instante, aliàs non valere, Ang. *consil. 286. col. 2.*
45. IV. Requisitum est, ut in Judicio fiant: hoc est in Jure seu Loco, quo Jus dicitur, *l. penult. ff. de Justit. & Jur.* ita enim vox Judicii accipitur pro Tribunali, *l. 76. ff. de legat. 2. l. 2. ff. de re judicat.* Alibi hoc dicitur apud Acta fieri, *l. 2. Cod. de Custod. Reor. ibi: nocens debet audiri ut quasi sub publico Testimonio commemoratio Crimini fiat. l. 24. Cod. de liberal. caus. ibi: apud Acta profess. l. 45. ff. de re judicat. ibi: Acta apud se habita.* quæ sanè arguunt Figuram Judicii fuisse, & illud idem significare quod in Judicio, Bald. in *dict. l. 24. Cod. de liberal. caus.* asserit. Et quod illa vox, apud Acta, Figuram Judicii seu Locum Juris significet, probatur ex *l. 2. ff. de Appellation. ibi: si apud Acta quis appellaverit. l. 5. §. fin. eod. ibi: si inter Acta vivâ voce appellavit. l. 28. Cod. de Transaction. ibi: sive apud Acta.* ubi Locus Judicii & alius locus opponuntur, & dicitur valere Transactio licet Scriptura non intercesserit, si ex Actis constet, *l. 5. Cod. eod.* Quæritur: An apud Acta dicatur Factum, & Actorum nomen mereatur, quod sit à Judice extra Locum Judicii, vel à Notario coram Testibus? In Actibus voluntariæ

Juris-

Jurisdictionis veluti Donatione, nisi ad Pias Causas, *l. 19. Cod. de Sacrosanct. Eccles. Testamenti factione non habetur pro Testamento ad Acta facta sine Insinuatione Judiciali, l. 36. Cod. de Donation. quod coram solo Judice extra locum Judicii fit, Gloss. in l. 41. vers. apud aliud Judicium. Cod. de liberal. caus. Bursat. consil. 307. num. 85.* multò minus ergo obtinebit in contentiosis. Cum enim Partium interesse sit, & illa coram Judice in loco Judicii agenda, in illa decisione manendum, *l. penult. ff. de Justit. & Jur.* Persona enim Judicis & locus Judicii requiritur ut Acta dicantur, Dauth. in *l. 19. Cod. de Testament. Cephal. consil. 360. num. 11.* & Actus Extrajudiciales dicuntur Facta, non Acta, Guid. Papæ *decis. 616. num. 3.* Non quidem fides omnis derogatur illis, quæ extra Judicium à Judice, vel Notario aguntur, sed quasi in figura Judicii factum dici potest, *l. 2. Cod. de Custod. Reor. l. 1. §. 10. ibi: quasi in Judicii figura. Cod. de latin. libertat. tollend. Hinc Notarii Judices ordinarii dicuntur, quia Actus Judiciales, ut Appellatio, coram illis expediri possunt, Bornitius lib. 1. cap. 20. non tamen talia gesta Actorum nomine venire possunt. Nec obstat, l. 4. §. 1. ff. de interrogation. in Jur. faciend. ubi dicitur: Jus esse non eum solum locum ubi Prætor Juris dicendi vel judicandi gratia consistat, sed si domi & in itinere hoc agat. Ut enim cum Hottoman. lib. 1. observat. 22. Legem non emendemus, & particula Non adjecta dicamus non domi, vel in itinere factum, dicere possumus salvâ lectione à Cujac. 14. *dict. §. 11. Bachov. in Proliu tit. de Jur. pag. 18. defensa, olim Prætori licuisse Sella posita extra ordinem Jus, id est, locum Judicii constituere, dummodò nihil contra Majestatem Imperii faceret, obtinuisse tamen hoc in levibus causis ubi de plano actum, l. 1. ff. de Constitut. Princip. Cum verò hodiè ille modus mutatus, & Actus contentiosæ Jurisdictionis in Partium præsentia fieri debeant, malè inter hodiernum Judiciorum & eum, qui jam sublati Formulæ tempore Justiniani fuit, fit comparatio. Interim in dubio in Jure denotat coram Tribunali actum, Calvin. in *Lexic. Jur. verb. Jus.* Falsa igitur est assertio Bald. & Alexand. in *Addit. ad Bartol. in l. 45. §. 5. ff. de Jure Fisci.* ubi dicit, omnem Scripturam, quæ sit coram Judice, dici de Actis, exceptis iis, quæ fiunt ante Litis contestationem, ut Citatio, quia illa dicatur Præparatio ad Acta. Nam olim quidem id verum erat, cum Judicium incipiebat à Litis contestatione, hodiè secus est, quod dicitur inchoari, cum primum pro Processibus supplicatur. *infra num. 75.***

Debent autem Acta justo ordine scribi, id est, adjectione Loci, Temporis, Anni & Mensis, *Cap. Bona memoria. X. de Election. Hottoman. in §. fin. Institur. de Adoption. Quo fine olim habuerunt Volumina Gestorum, in quo hæc consignarentur, l. 39. §. 1. in fin. Cod. de Appellation. & hodiè*

E

in

- in Judiciis Liber est Registratura dictus, in quo omnia consignantur ad futuram memoriam, fidem & certitudinem, in quo etiam Partes propter Terminum lapsum Jura quæsitæ habent, *Ordinat. Pomeran. pag. 9. §. Der Verwalter u. & pag. 18. §. Er soll u. & talia gesta consignari & diligenter adnotari debere docet, Gail. lib. 1. observat. 134. num. 12. 18. & 21. Dicuntur hæc Acta Publica propterea quod coram Judice, & Personâ publicâ, puta Notario, vel Officiali alio ad hæc deputato in loco publico fiant,*
65. l. 2. *Cod. de Custod. Reor.* ibi: *quasi sub publico Testimonio.* Sunt autem duplicia, alia vocantur Acta Judiciæ κατ' ἐξοχήν, alia Acta Causæ. Illa possunt alio nomine Acta Processus vocari, quia sunt talia, quæ respiciunt Judiciorum Solennitatem, Ordinem & Modum agendi. Describit ea
66. Pontifex in *Cap. quoniam. 11. X. de Probation.* quod contineant Citationes, Dilationes, Recusationes, Exceptiones, Positiones, Responsiones, Interrogationes, Confessiones, Testium Depositiones, Instrumentorum Productiones, Interlocutiones, Appellationes, Renunciationes, Conclusiones, & cætera quæ occurrerint: uno verbo, quæ descriptionem
67. Ordinis, & themata Processus habent. Cum enim non sufficiat Judicium esse, nisi omnia ordine procedant, & si tumultuariè agatur, facile
68. Judex in errorem venire possit, ideo olim certæ Formulæ & Partes Judicii, quæ à Citationem incipiebant, usque ad Sententiam erant inventæ, de quibus l. 2. ff. *de Orig. Jur.* istis postea antiquatis nihilominus mansit certus ordo procedendi, *cor. tit. Cod. de formul. & impetration. action. sublat.*
69. & adscribitur ille maximè dispositioni Juris Canonici, quod etiam ideo in Academiis docendum Doctores passim tradunt. De quo nos alibi.
70. De forma autem ipsa hodiè procedendi pluribus agunt Practici, qui hanc materiam tractarunt, veluti Speculat. Gail. lib. 1. observat. 2. & seqq.
71. Rosbach. Gilkauf. Marant. Ummius. De Processu Camerali in specie Gail. Mynsing. Mindan. *de Process.* Gylmann. Schwanmann. Roding. Juris Saxonici, Thoming. Pistorius. Fasch. Carpozov. Berlich. Aliorum Judiciorum die Gerichts-Ordnungen und Statuta. Hodiè Acta incipiunt à Supplicatione pro Processibus, ad quam Judex Citationem & alia emittit, & usque ad conclusionem in causa procedit, Vultej. *Jurisp. prud. Roman. lib. 2. cap. 27.* Ummius *disputat. 3. ad Process. thes. 1.* & hoc est quod Gail. dicit, Acta incipere cum Judicio cœpto, lib. 1. observat. 93. num. 7.
72. Ad melius autem hunc ordinem obtinendum solet Procuratoribus injungi durch Gemeine Bescheide / ut rubricent Acta, *Ordinat. Pomeran. tit. de Procuratoribus pag. 30.* Oritur hinc dubium, an Sententia etiam veniat nomine Actorum? Affirm. Marant. *dict. loc. num. 14.* Bartol. in l. 2. *Cod. de edendo.* Alexand. in l. 46. ff. *de re judicat.* Abbas in *Cap. quoniam. 11. X. de Proba-*

Probation. Felin. in Cap. causam. 11. X. de Testibus. Ego juxta superiora puto distinguendum, quia de illa Partes non agunt, & amplius non lis est, sed finis, in Prima Instantia nomine Actorum non venire. In Secunda verò cum impugnetur, l. 1. ff. *de Appellation.* & desuper de novo lis contestetur, & alia Sententia expectetur, & ab ea incipiat Judicium, non benè negari de Actis esse, in primis cum Referendarius in Secunda Instantia maximè ad priorem Sententiam respiciat.

Acta Causæ seu Litis sunt, quæ respiciunt factum pro victoria causæ obtinenda, prout sunt Attestationes, Confessiones, Scripturæ, Allegationes Juris, & aliæ Probationes, *Gloss. in Clementin. Sapè. vers. Decision.* Abbas in *Cap. causam. 11. X. de Testibus.* Per Allegationes autem intelligimus Disputationes Partium, quando super Facto vel Jure Judicem instruunt, l. 75. ff. *de Judic.* ibi: *allegent.* hoc solent hodiè dicere, Merita Causæ deducere, quando scilicet Partes, proposita ductis Argumentis in Facto vera, & Juri convenientia demonstrant. Incipit plerumque Allegationes, cui primò onus probandi incumbit, quod ordinariè est Actoris, §. 4. *Institut. de Legat.* cujus assertum si Reus fatetur, sed exceptione obvenit fieri potest ut ipse primò alleget. Allegationes autem circa Factum propriè versantur, nam plerumque illis id agitur, ut Probationes factæ ab Actore in Judicium deducantur, quod solemus vocare eine Probation-Schrifft / contra Reus solet impugnare Probationes prætendendo Testium, vel Instrumentorum vitia, & vocamus eine Exception- oder Elisiv-Schrifft. Uterque verò Actor & Reus si Judicem etiam super Jure informant, quod tamen necesse non est, & fit simul in uno Scripto, solet Scriptura talis vocari ein Rechts-Sag. Summa hinc Advocatorum eruditio, & simul vassities solet manifestari, ut enim Factum benè deducant necesse est, si Jus superaddunt à copiosa Jurium & Doctorum Allegatione, qua sæpè suam stoliditatem, & si retrò leguntur, falsitatem & ostentationem ostendunt, quàm maximè abstinere debent. Sufficit si unam, vel alteram Legem, quæ casum in terminis decidat, & non in genere sed in Loco & Rubrica, sub qua est, & Doctorem in terminis, ut loqui amant, vel appositum præjudicium apponent, Afm. in *Prax. Florentin. §. 24. cap. 3. num. 9.* Vulgares verò Juris Regulas, seu Brocardica vulgè, vel Regulas Logicas ex Jure velle operosa ostentatione adstruere id superfluum, & hominum est abutentium tempore. Caveat autem ne Leges correctas pro decisione, aut causas adducat in Allegationibus. Utroque enim casu falsi tenetur, si dolo facit, l. 75. ff. *de Judic.* Afm. *dict. §. 24. cap. 5.* Speculat. *de Disputat. & Allegat. §. fin. num. 3.* Quomodo autem Advocatus allegare debeat, non est decifum.

- Aliquid de forma Allegationum Speculat. dict. loc. §. 3. habet. Usus ita
 95. observat in Facto. Actor Libellum seu Articulos repetit, & quomodo
 si Juris, Jure, si Facti Adversarii confessione, Testibus, vel Instrumentis
 96. probatos adducit. Reus contra acceptâ Copiâ elidit, seu enervat Actoris
 intentionem, & deinceps suas Defensionales sive Elisivos Articulos,
 si quos exhibuit, allegatione facta communire solet. Quo facto Actor
 97. ad Replicas, & Reus ad Duplicas porro progrediuntur usquedum in
 causâ concludant, vel Judex Terminum ad concludendum præfigat,
 aut in contumaciam, videns tergiversationes Litigantium, Acta pro
 98. conclusis acceptat. In Juris Allegatione quod facto probato applicare
 debet, non reperitur certa forma præscripta, & liberum ferè est Advoca-
 99. tis, dummodò, ut dictum, non nimii sint, & petant juxta illud Jus
 pronunciare quod Legibus & Moribus receptum est, princ. Institut. de
 Officio Judicis.
 100. Suboritur hîc quæstio: An Referendarius utraque Acta Ordinis &
 Causæ perlegere, & ad ea in conceptione Sententiæ attendere debeat?
 101. De Actis ad Processum non est dubitatio, cum enim in iis forma ver-
 tatur, ea negligenda non est, & si contra sit, nulla est Sententia, quæ
 vires Judicati assumere nequit, tot. tit. quæ Sentent. sine Appellation. rescind.
 Vantius in tit. de Nullitate ex defectu Processus. 13. per tot. imò si Judex nulli-
 102. ter procedit, injustè agere dicitur, cum non minus sit peccatum sine
 causâ condemnare, vel non servato Juris ordine, Vantius dict. loc. In
 103. Actis seu Allegationibus videtur distinctio facienda. Quod ea attinet
 104. ubi Judex de Facto informatur, omninò sunt perlegenda, cum sint Fun-
 105. damentum Rei. Ex Facto enim oritur Jus, & Judices idè constituti ut
 in Factum inquirant, tot. tit. Cod. de Pedan. Judic. Hinc Parisiensis Curia
 106. ad Advocatos de Jure se invicem fatigantes dicitur: Venite ad Fa-
 ctum, Curia scit Jura. Sequitur ergò necesse non esse ut Allegationes
 107. Juris observet. Jus enim finitum est, vel esse debet, l. 2. ff. de Jur. & Fact.
 ignorant. & Judex illud per se scit; & cognitum est Prudentibus, l. 9. §. 3.
 eod. l. 10. ff. de Bonor. Possess. Turpe etiam est Patricio & Nobili & Causas
 oranti, multò magis Judici, Jus Civitatis in quo versatur ignorare, l. 2.
 108. §. 43. ff. de Orig. Jur. Patet enim Jus, & propositum cuique est, facta verò
 109. sunt recondita, Quintil. lib. 3. Cuiac. lib. 5. observat. 39. Idè etiam si per
 imprudentiam judicat ex quasi maleficio reus sit, l. 6. ff. de Judic. princ. In-
 110. stitut. de obligation. quasi ex delict. l. fin. ff. de extraordinar. cognition. Imò ad Ju-
 dicem spectat de Jure supplere, quæ ab Advocatis omiſsa fuerunt, l. 1.
 111. & tot. tit. Cod. ut quæ desunt Advocat. part. Jud. suppleat. Quia verò vassitic
 Advocati Judex circumduci, & in applicatione Juris, dum deliberat,
 alio-

aliorum evitando errores in graviores incidere potest, liberum est Ju-
 dici quid facere velit. Tutius autem, ne faciat & commodatam ab
 Advocato, vel læsam profiteatur Juris scientiam. Commodum tamen,
 cum labore sublevari possit anxius in Jus inquirendi, aliquando videre,
 quæ opinio meliori Jure subnixa sit. Et hoc maximè obtinet in Con-
 siliis, vel Informationibus Juris à Facultate petitis, ita tamen, ut libe-
 rum sit ipsi spreto Sapientum Consilio, sive Informatione quod æquius
 meliusve est sequi. Non enim amplius necessaria Doctorum authori-
 tas, ut non liceat Judici ab ipsorum Responsis recedere ut olim, §. 9. In-
 stitut. de Jur. Natur. Gent. & Civil. sed probabilis Schneidewin. & Vultej. ad
 dict. §. 9. & notum quàm misere sæpè ad unius instantiam talia Responsa
 cudantur, emendicentur, & Judici seu Consultori ipsi falsis vel unius
 partis Narratis obrepatur, Ernest. Cothmann. volum. 1. consil. 16. num. 15.
 Joh. Cothmann. in Apologia contra J. Schultzen pag. 115. Imò debet Judex
 si contra Jus in Allegationibus quædam invenerit, ab iis recedere, Spe-
 culat. de requisit. allegat. num. 13. etiamsi illi Sapientes Partium consensu
 electi essent, Speculat. dict. loc. Asinius in Prax. Florentin. §. 25. cap. 10.
 membr. 1. num. 1. Nisi Partes in eos compromiserint, quod velint eorum
 Sententiæ stare, argum. l. 26. ff. de re judicat.

Debent autem Acta legi à capite usque ad calcem, nullo omisso,
 non retrò incipiendo, vel è medio quædam seligendo. Hoc sine solent
 Acta certis Numeris consignari, inprimis cum transmittuntur, quod vo-
 cant Quotiretti. Nam manca & neglecta Acta rejiciuntur, Mynsing.
 centur. 2. observat. 16. & solet illud verum esse, quod mutila Acta postea
 etiam mutila dent Consilia, & Decreta: Ratio est, quod in Processu sint
 certi ordines, qui tanquam in catena annuli cohærent, quorum si unus
 evulsus fuerit, & cætera deficient. Hoc sine in Cap. quoniam. 11. X. de Pro-
 bation. traditur, quod Tempora accuratè designari debent, id est, requi-
 ritur pro validitate Actorum, quod in singulis inseratur Locus, Dies,
 Mensis, & Annus in quo celebrantur, Marant. dict. loc. num. 51.

Quo Tempore legi debeant Acta non determinatum est Legibus.
 Sicut de nocte non possunt scribi, ita vix legi, Marant. dict. loc. num. 30.
 De cætero dici posset, sicut in Feriis Acta scribi non possunt, l. fin. Cod.
 de Feriis. cap. fin. X. de Feriis. nisi casibus exceptis, quos enumerat Marant.
 dict. loc. num. 37. usque ad 49. Ita nec debere ea legi, nisi sub iisdem ex-
 ceptionibus. Illud in Ordinat. Pomeran. pag. 10. §. Was aber 2c. dispositum,
 intra quod tempus ad referendum dari, & Relatio absolvi debeat, ut
 publicetur Sententia. Scilicet si Acta sint magna, nec periculum in mo-
 ra est, ut intra Mensem à tempore factæ conclusionis ad legendum &

- referendum distribuatur, ita ut si ad Interlocutoriam submissum, intra tres Menses à conclusione facta Sententia publicetur; si verò ad Definitivam, intra sex Menses ad summum: Si etiam tam grandia sint Acta, aut causæ arduæ, ut duobus Assessoribus referenda dentur, vel transmittantur, laborandum ut in quarta Juridica post conclusionem mediante Citationem & Terminum ad audiendum Sententia publicetur. In levibus causis & ubi periculum in mora est, discretionem Directoris committitur, sed ut quantum fieri possit, maturet negotium, *dist. pag. 10. §. Die Überfahrer* 2c. ibi: Und wo Sachen.
128. De Loco Lectionis expediret, ut in Jure fieret, sed quia multitudo & causæ gravitas secessum requirit, qui ab assidentibus facile interpellatur, vel cogitationes distrahuntur, sæpè etiam Libri relegendi, qui in loco publico non ad manus sunt, ideo permissum est in *Ordinat. Cam. & Ordinat. Provinc. Pomeran.* Referentibus, ut Acta secum asportent domum, & ibi legant, ita tamen ut in propriis ædibus clam, & secreto teneant, præque Uxoribus & Familia custodita habeant, ne Litigantes vel ipsorum Procuratores resciscant qui ante publicationem Referentes in causa fuerint, *pag. 17. §. Demgleichen* 2c.
129. Addendum adhuc est, quo Ordine Acta debeant legi. In Camera Imperiali, sicut etiam in plerisque Principum Judiciis, sicut in Pomerania, tres licet reperire Actorum seu Causarum Ordines, quod scilicet aliæ sint in Ordine Sententiarum, aliæ in Novarum, reliquæ in Præfixarum sive Terminorum. Iste scilicet Ordo Sententiarum dicitur, in quo Procuratores singuli super Sententiis initio Audientie publicatis agentes audiuntur, *Ordinat. Cam. part. 3. tit. 6. §. Auf gesprochene Urtheil* 2c. 1. Ille scilicet Novarum, in quo causæ novæ & ad easdem pertinentes reproducentur & tractantur. Hic scilicet Terminorum, in quo causæ aguntur, quibus certus agendi Terminus aut per Judicis Sententiam, aut per Procuratores ipsos constitutus & præfixus est. Cum igitur Ordo Præfixarum tardius, quam Novarum circumagatur, & hic tardius, quam Sententiarum, facilis est dijudicatio exinde etiam Relationis tempora sumenda esse. vid. hac de re eleganter Adrian. Gylmann. in *Symphorem. lib. 1. Christoph. Schwanmann. in Process. Cam. lib. 1. cap. 34. 35. 36.* ubi tradunt quæ Causæ in singulis Ordinibus agantur, & quot, scilicet ne lites immortales fiant certi Termini seu Tempora, vel Actus Judicialii constituti, intra quos Causæ Processus currat & absolvatur. Nempe Termini Primæ Instantiæ, vel Simplicis Querelæ, vigore Ordinationis, sunt septendecim, undecim in Causa principali, tres in Exceptionibus Dilatoriis, & totidem in Peremptoriis, *Ordinat. Cam. part. 3. tit. 27. & 29.* Noë

- Noë Meurer. de *Process. part. 7. cap. 31. & seq.* Secundæ Instantiæ tres Termini, de quibus omnibus cum eruditè Gylmann. & Schwanmann. differant, eò cupidos sciendi remitto. Hoc sufficit exinde annotasse, quod qui prior incepit Processus, prius etiam ad Relationem faciendam designat. In nostra Patria *§. G. Ordn. pag. 11. §. Und sollen* 2c. statutum, ut Causæ eo ordine, quo in illis conclusum, per Directorem & Prototarium ad referendum exhibeantur. Quo fine etiam Director & Prototarius singularem Librum seu Registrum habere debent, in quo designatum in quibus Causis conclusum, & quæ ad referendum datæ, ut Princeps possit scire quæ quis secum Acta referenda habeat, quantum temporis illis legendis insumpserit, & porro jubere possit quid peragere debeant, *Ordinat. Pomeran. pag. 10. §. Und soll der* 2c. Et vult Princeps, quia in multis Causis longo tempore conclusum, ut vetera cum novis expediantur, *pag. 11. §. Die weil* 2c. Excipiuntur tamen certæ causæ quæ ante reliquas referri debent, *pag. 10. ibi: Daß dieselben für andern gelesen / referiret. §. Und solle* 2c. ibi: *Förderlich gelesen.* Tales sunt causæ, (1.) Spolii; *Ordinat. Pomeran. pag. 11. §. Und solle* 2c. cujus ratio est, quod Possessionis sit summus favor, ex qua nemo, ne quidem à Summo Principe sine plenaria causæ cognitione, etiamsi sit Prædo, vel malæ fidei Possessor, deturbandus est, Philipp. Mathæ. in *l. 19. §. 1. ff. de Regul. Jur. Cothmann. Consil. Academ. 8. num. 1.* licet enim nullum Jus ad rem habeat, eo ipso tamen quod possidet melioris conditionis est, quam dejiciens, *§. 4. Institut. de Interdict.* & hac de causa dicuntur Actiones momenti, quia subito, statim, & quantum fieri potest celerrimè res expedienda, Vultej. in *Commentar. dist. tit. de moment. caus.* & Spoliatus ante omnia restituendus est, *Cam. Redintegrand. Berlich. part. 1. Conclus. Pract. 6.* (2.) Excipiuntur Causæ Executionis in Causis Ecclesiarum, Ptocho-Xenodochiorum & aliarum privilegiatarum & Piarum Causarum. Quod suadet favor Hominum & Locorum, quia ex illis rebus plerumque Ministri Ecclesiæ & Pauperes vitam sustentant, nec possint illis, cum nemo præsumatur de vento vivere, *l. 2. Cod. quand. & quib. quarta pars.* & Alimenta favorem habent, diu carere, rectè præ aliis in Relatione & Executione juvantur. (3.) In genere omnes illæ Causæ ubi periculum in mora est, *dist. §. Und solle* 2c. ibi: *Da Gefahr auf dem Verzug.* & *pag. 10. §. Die Überfahrer* 2c. ibi: *Darin der Verzug gefährlich.* veluti ubi metus est ut Partes ad Arma veniant, vel alias vitetur scandalum, aut casus utilitatem publicam concernat, Gail. *lib. 1. observat. 13. num. 13.* In his enim in quibus est periculum, receditur à Regulis Juris Communis. Hi autem casus cum sint infiniti, permittitur arbitrio Judicis ut qui illi sint dijudicet, vid. Hiltrop. in *Process. Judicial. tit. de Feriis.* Gail. *dist. loc. Maranta dist. loc.* CAPUT

CAPUT VI.

De Modo & Forma referendi Acta.

SUMMARIA.

1. Relationis Modus variat. 2.
3. Duplex est, alter communis, alter strictior.
4. Duo in Relatione observanda, Positio Casus, & ad eum Actorum applicatio.
5. Jurisconsulti veteres diligenter ad Casum respexerunt.
6. Jus ex Facto oritur. 7. 8.
9. Species Facti ex Libello cognoscitur.
10. Libelli qualitates quæ.
11. Libellus ineptus quis.
12. An valeat, & quando? 13. 14.
15. Libellus ex Conclusionem sustinetur. 16. 17.
18. In applicatione Facti quid attendendum.
19. (I.) Actio debet negotio conformis esse.
20. Si causa agendi in Libello omittitur, Acta nulla sunt.
21. Judex tenetur talem Libellum ex officio rejicere. 22.
23. Nemo sine Actione agere potest. 24.
25. Actor potest plures Actiones cumulare.
26. Genus Actionis investigare non minima pars civilis scientia.
27. Id difficillimum & utile. 28.
29. Agit quis vel Actione in Rem, vel Personam.
30. In Actione in Rem causa petendi propinqua dominium, remota titulus unde oritur. 31. 32.
33. In personali remota contractus, propinqua obligatio.
34. In reali sufficit proximam allegare.
35. Utile tamen etiam remotam.
36. Si nulla causa allegata omne Jus in Judicium deductum censetur. 37.
38. In causa personali sufficit allegare causam remotam. 39.
40. Singula Causa singulas Obligationes sequantur. 41. 42.
43. Ratio diversitatis inter Actiones personales & reales.
44. Si nulla causa agendi expressa, Reus absolvendus est.
45. (II.) Preliminaria Judicii observanda. 46. 47.
48. Inde (III.) Litis contestatio.
49. Et (IV.) Probationes.
50. Additur quid in Probationibus, quæ per Testes, Instrumenta, Evidentiam Rei fiant, attendendum. 51. 52. 53.

54. Exceptio-

54. Exceptiones aque ut Actiones examinanda, & probari debent. 55.
56. Recensentur (V.) quedam contra omni generis Probationes, Exceptiones. 57.
58. 59. 60. 61.
62. (VI.) Concipitur Sententia.
63. In illa (VII.) habetur ratio Expensarum.
64. Advocatorum strophæ, & extra scopum disputata in Relatione negligenda. 65.
66. Alius brevis referendi Modus. 67.
68. Adhuc alius à Christophoro Schyvanmanno præscriptus. 69.
70. Traditur Modus referendi in Secunda Instantia. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77.
78. Alius à Christophoro Schyvanmanno monstratus. 79. 80. 81.

Quod si hæc vitio careant, & omnia recta sunt, ad Relationem ipsam venit. Hæc autem variat, aliter enim in Prima Instantia, aliter in Secunda fit Relatio. De utraque dicendum. Duplex mihi modus obvenit, alter qui communiter observatur, alter qui strictior est. Utrumque proponemus: Communis Referendi Modus consistit in duobus, Propositione Casus, seu Specie Facti, ut vulgò dicitur, & Actorum ad illud applicatione. Casum ipsum in primis notum habere Referendarius debet, exemplo Actorum qui in eo fingendo & ponendo semper fuerunt studiosissimi, l. 14. ff. de reb. credit. l. 122. §. 1. 2. 4. & l. 134. ff. de verbor. significat. l. 15. ff. de stat. homin. l. 46. ad Scutum Trebellian. l. 26. & 32. ff. de usufruct. legat. l. 47. & 48. ff. de action. empti. Jusenim ex Facto oritur, l. 52. §. 2. ff. ad Leg. Aquil. & ex Causa, dict. l. 52. §. 2. seu Re constituendum est, l. 1. §. 3. ff. ad Leg. Cornel. de Sicar. Cothman. volum. 3. consil. 34. num. 2. & volum. 4. consil. 1. num. 5. Facti quæstio autem est incerta, implicata, l. 52. princ. ff. de Socio. plena Circumstantiarum, & sæpè prudentissimos fallit, Gothofred. ad l. 16. ff. de stat. homin. Cothmann. volum. 5. consil. 1. num. 428. ideo à Judice diligenter, uti & à Consulente attendenda. Quod nisi fiat, & postea de eo rectè referatur, fieri non potest quin Sententia, & Decisio Juris injusta, & iniqua sequatur. Casus autem seu Species Facti ex Libello Actoris investigari potest: cum enim ille petat, & initium Judicio faciat, in primis ad ejus intensionem respiciendum est. Hic autem Referendarius observet, an Libellus sit simplex vel alternativus, specialis vel generalis, clarus vel obscurus, ut illa in Libello observata accipiat, hæc rejiciat. Fit enim Libellus obscurus & ineptus, quando nulla in eo petendi causa est, vel in quo quædam est, sed id quod petitur exindè bonâ consequentiâ deduci nequit, Zanger. tractat. de Exception. part. 2. cap. 11. & seqq. In tali defectu autem Judex nihil certum concludere potest. Quod tamen intelligendum si Reus contra

F

Libel-

- Libelli ineptitudinem excipiat, quod si omittat, & ad Actoris intentionem responderit, postea audiri non debet, sed Judex non obstante vitio & incertitudine, si de intentione Actoris ipsi constiterit, juxta Libellum pronunciabit, *Cap. significantibus. 2. X. de Libelli oblatione.* Judex enim
14. non solum quid narretur, sed quid petatur, inspicere debet, Everhard. *consil. 26. num. 4. Lanfranc. in Pract. Aur. cap. 15. de petition. num. 2. Olden-*
 15. *dorp. de form. Libelli in tractat. de Exception.* Libellus enim ex Petitione seu Conclusionem regulatur, adeo ut si ex ea constiterit de intentione Actoris licet ineptè petierit Libellus sustinendus sit, Marant. *in Specul. Aur. part. 6. de Libelli oblatione. num. 22.* Nam pro validitate Libelli licet verba impropriare, Jason. *in §. 2. Institut. de Actionibus. num. 169.* cum sit largissima interpretationis, Joh. Fichard. *consil. 54. num. 5. & 6.* Excipitur casus quando obscuritatis declaratio fuerit omissa, Foller. *ad Marant. dict. num. 22.* vel Libellus contraria habeat, contraria enim allegans non auditur, uno tollente alterum, l. 1. *Cod. de Furt. Zas. in §. 35. Institut. de Actionibus. num. 13. Vant. tractat. de Nullitatibus passim.*
 18. Cognita Specie Facti ad Actorum applicationem fit progressus. Illa rursus duplex est: (1.) Ut Referendarius respiciat an Acta conveniant Facto; (2.) Quid Juris sit in isto Facto. Quod primum attinet
 19. debet primo attendere, quæ Actione Actor egerit, & an illa sit negotio proposito conformis, l. 4. *Cod. de Formul. & Impetration. action. sublat.* Nam
 20. omissa Actionis causa in Libello redduntur Acta nulla etiam Parte non
 21. opponente, Alexand. *volum. 6. consil. 166. num. 5.* & Judex ex officio tenetur repellere partem ita comparentem, Monald. *consil. 28. num. 7. 8.* adeo
 22. ut si Judex sine Actione Actorem admittat teneatur Parti ad interesse, Menoch. *de Arbitrar. Judic. Quest. lib. 1. quest. 16.* Cum enim nemo agere
 23. possit sine Actione, l. 6. §. 12. *ff. de negot. gest. Gloss. in l. 2. voc. Invent. ff. de Exception.* Cothmann. *volum. 4. consil. 1. num. 5. l. 19. & l. 36. ff. si cert. petat.* quæ est ratio prosequendi in Judicio quod sibi debetur, Oldendorp. *in tractat. For. investigand. Action. in princ. §. Itaque. Vigel. in Repertor. Fur. cap. 1.*
 24. & secundum naturam Actionis Sententia formari debeat, l. 18. *ff. commun. dividund.* apprime hinc cautus Referendarius esse debet. Potest enim
 25. Actor, cum incertus est quæ Actio competat, plures cumulare, l. 1. §. 4. *ff. quod legator.* sed videndum ut ad convenientem concludat. Est autem
 26. hæc non minima pars Scientiæ Civilis ab Advocatis sæpè neglecta, vel
 27. à Judicibus malè observata. Actionis verò investigatio utilis & difficillima est, utilis tam Parti & Advocatis, quam Judici, Oldendorp. *de investigand. Action. gen. in tractat. de Exception. in princ. & qui hoc negligunt,*
 28. vim Actionis ignorant. Hinc Camerales summum studium in investi-

gatio-

gatione Actionis ponunt, Ruland. *de Commissar. part. 3. lib. 2. cap. 1. num. 34.* cæteris exemplo ne id negligent. Petit autem plerumque quis in Civilibus aut Actione in Personam, vel in Rem, cæteræ enim Actionum divisiones sub his contineri possunt.

In harum Actionum variis speciebus causas petendi Referendarius considerare debet, Ruland. *dict. tractat. de Commissar. part. 3. lib. 2. cap. 8. num. 3.* Duplex autem illa est: remota & propinqua. In reali Actione causæ propinquæ sunt Dominium, ut in Vindicatione, vel quasi Dominium, ut in Publiciana, vel Jus in re, ut in Concessoria. Remotæ causæ sunt Contractus vel Tituli, ex quibus Actor Dominium, vel Jus sibi acquisivisse dicitur, ex. gr. si dicat sibi equum legatum esse. In Personalibus causa remota est Contractus, vel Delictum, aut quasi; propinqua est obligatio, unde est orta, l. 42. §. 2. *ff. de Procurator.* Schneidewin. *ad §. 1. Institut. de Action. num. 110.* Si quis reali egerit, sufficit proximam causam, Dominium scilicet, allegare ex. gr. peto hanc rem quia mea est, nec opus est addere, unde acquisiverit, quia hoc deinde ex Probationibus patebit. Utilius tamen est, si etiam proximam causam addiderit, tunc enim si in una succubuerit, potest rem denuò ex alia causa petere, l. 11. §. 1. 2. 3. 4. *ff. de exception. rei judicat.* alia enim res peti videtur, l. 7. §. 4. & l. 27. *dict. tit.* Contra si nullam causam expressit omne Jus suum in Judicium deduxisse videtur, l. 11. §. 4. *dict. tit.* omnes enim causæ una petitione comprehenduntur, & amplius quam semel res mea esse non potest, l. 14. §. 2. *eod.* Scotan. *in Exam. Jurid. tit. de Concurrent. Action. pag. 124.* Oldendorp. *in tractat. de Action. tert. divis. num. 5. Donell. lib. 21. Commentar. cap. 3. lit. d. ibique Oswald. Hilliger.* Si verò quis Personali Actione egerit, non opus est causam proximam allegare, sed sufficit, & necesse est ut remota adducatur, aliàs Libellus obscuritatis vitium incurrit: ex. gr. Si dico me tibi vendidisse Librum, Jus præsumit te fuisse obligatum, Schneidewin. *dict. loc. num. 114.* Inde etiam contingit, ut causa adjecta non noceat si postea alia causa adjiciatur, *dict. l. 11. §. 2. 3. 4. ff. de exception. rei judicat.* Singulæ enim causæ singulas obligationes sequuntur, nec ulla earum alterius petitione vitiatur, *dict. l. 14. §. 2. eod.* adeo ut non tantum post unius rejectionem alterâ uti liceat, l. 28. §. *fin. ff. de liberat. legat.* verum etiam post condemnationem ex alterutrâ sive ejusdem generis sint, l. 10. *ff. de Action. empti. sive diversi, l. 18. ff. de Obligation. & Action.* Ratio autem diversitatis est, quod Actio realis ex quacunque causa contingit, uniformis est & sibi similis, Actio verò Personalis est diversæ naturæ & qualitatis, alia enim est bonæ fidei, alia stricti Juris, Schneidewin. *dict. loc. num. 116.* Necesse autem est hæc Referendarium scire, ut

quod in hac re sequatur sciat: nam si causa agendi non appareat, Reum absolvendum esse itatuit, Meichsner. *Vot. Cam. 3. part. 2.*

45. Quod si de Actione constet, Referendarii (II.) Officium, ut probe ea examinet, quæ ad differendum Judicium & evitandam Litis contestationem à Reis objici solent. Inter hæc principalis disputatio esse solet de Constitutione Procuratoris, Incompetentia Fori, & Cautionibus:
46. ubi ne aliquid negligatur attendendum est. Quæ autem illa sunt fusè explicat Zanger. *in tractat. de Exception. part. 2.* Porro (III.) ad Litis contestationem, quæ basis & fundamentum Judicii est, pervenitur. Inde
47. (IV.) ad Probationes, sicut enim nudis Narratis non creditur, & aliquid actum vel factum esse non præsumitur, idè affirmanti incumbit probatio, *l. 21. ff. de probation.* Neque refert quis ille sit. Nam si Nobilis, &
48. apertæ fidei homo aliquid dicat, & contrà sordibus & mendax neget, nihilominus dicenti quod dixit probandum est, *l. 9. Cod. de Testibus.*
49. Probatio autem cum per Testes, Instrumenta, vel Evidentiam Rei absolvatur, accuratè quid ipsis tribuendum sit examinabit. In Testibus
50. annotabit an sint habiles, an in causa lucrum habeant, an justo tempore examinati, alia. In Instrumento attendet similiter an publicum, privatum sit & quale. Evidentia rei ex oculari Inspectione, vel relatione Peritorum illius negotii, de quo agitur, conjicitur, Rutger Ruland. *de Commissur. part. 2. lib. 3. per tot.*
51. Sicut autem Defensio nemini est deneganda & favorabiliores sunt Rei quàm Actores, *l. 125. ff. de Regul. Jur.* Juraque pròiora ad absolvendum, quàm condemnandum, *l. 47. ff. de oblation. & action. visis Actorum*
52. Juribus ad Rei Producta respicere debet. Eodem enim modo sicut Actor Actionem, Reus suam Exceptionem & Defensionem probare tenetur, *l. 1. ff. de Exception. l. 19. ff. de Probation.* quod sit iisdem mediis, quibus Actor suam intensionem probat. Inquirere ergò (V.) diligenter debet, an intentio Actoris per Defensionales, vel Probationes Rei elisa fuerit. Solet autem Reus plerumque contra Probationes Actoris excipere: Veluti (1.) contra Testes quòd non jurati, singulares, ante litem contestatam, non præsentem alterà parte examinati, contrarii, cognati & quæ alia apud Farinac. Ruland. Wendel. Reuber. *tractat. de Testibus* extant.
53. Contra Instrumenta (2.) quod sit extinctum, simulatum, ab inhabili Persona conscriptum, per sub- & obreptionem compositum, falsum, erroneum, contraria continens, præposterum, ambiguum, rarsum, Notis scriptum, vel quod sit privata Scriptura Sigillo vel Subscriptione carens & quæ sunt id generis alia. Contra Evidentiam quod facta sit utraque parte non præsentem, non justo tempore, Ruland. *dist. loc.*

Sic

Sic etiam Articuli propositi quod non sint concludentes, negativi, contrarii &c. vel Interrogatoria omissa, vel si sunt, non apta. Hic autem requiritur Judicium omnis corruptelæ & sordium expers, nec minus ingeniosum, ut videre possit, in quam partem meliores Rationes inclinent, ut pro ea Sententiam ferat.

Super his si benè & satis deliberavit (VI.) Sententiam concipit, de qua mox dicemus.

Ubi (VII.) etiam Expenfarum rationem habet, in easque victum condemnat, vel si ab utroque justa litigandi causa apparuerit, quod Judicis arbitrio committitur, compensat.

Hæc plerumque in referendo attendenda, cætera quæ Advocati ad fallendum Judicem & deducendum à scopo solent callidè immiscere, sequestranda, & quasi non dicta essent habenda sunt. Si quæ etiam reperiuntur alia ad causam non facientia omittenda sunt, ne utile per inutile vitietur, & longis Scriptis causa involvatur, & dubia reddatur.

Hic referendi Modus breviter his includi potest, ut primum Referendarius iavestigato genere Actionis advertat ad Præliminaria Judicii, an scilicet Personæ litigantes Personam standi in Judicio habeant, & Procurator sufficienti mandato instructus sit. Postmodò casum ponat, cum Litis super eo contestatione, & aliis circumstantiis: ejus attendat à parte Actoris Probationem, à parte Rei Defensionem. Ponderet attentata, & deinde concipiat Sententiam.

Refert Christoph. Schwanmann. *Process. Cam. lib. 1. cap. 6. num. 2.* alium modum, scilicet, ut posito Facto necessaria, veluti Articulos, Exceptiones, Responsiones, Probationes, Termini Substantiales, recitentur, decisa verò antea per Interlocuta omittantur. Deinde ut Documenta non tota vel integræ Disputationes annotentur, sed quæ necessaria.

Quod si lis ad Secundam Instantiam mediante Appellatione aut alio Juris remedio veniat, sequens plerumque modus & forma observari solet.

Principio eodem modo sicut in Prima Instantia, videndum est, ut Procuratores habeant sufficientia Mandata, quod si certum, secundò videndum, an Jurisdictio ejus ad quem appellatum est fundata, quod cognoscendum vel (1.) ex Causa, vel Summa an appellabilis, (2.) an Formalia Appellationis observata, utrum legitime appellatum intra Decendum à die Sententiæ, vel Notitiæ, utrum justo tempore prosecuta, quæ partim ex Instrumento Appellationis, partim ex Protocolis videri possunt.

74. Relatis Formalibus & Jurisdictione fundatâ Status Causæ ex Actis Primæ Instantiæ referendus est.
75. Quartò observandum an juxta naturam beneficii Appellationis Appellans plus deduxerit, & nova allegarit: & an illæ novæ causæ sint relevantes, ut ex iis prima Sententia reformari possit & debeat, quod ex Gravaminibus eorumque Deductionibus judicandum est.
77. Demum post collationem Gravaminum, & Jurium Partium, Referens suam Sententiam quid pronunciandum sit affert, Puncta incidentia & semel decisa planè omittens.
78. Est & alius modus, cujus Christoph. Schwanmann. *Process. Cam. lib. 2. cap. 25.* meminit. Scilicet, Libellus Actoris in Prima Instantia proferatur, deinde Exceptiones, Replicæ & Interlocutum si quod datum ad litem contestandam. Posthæc Probationes, & Sententia priorum Judicum. Hinc Gravamina Appellationis cum priori Sententia proponuntur, mox Exceptiones, Replicæ, Duplicæ, Conclusiones cum Allegationibus. Et quia plerumque Libelli Appellationis nullitatem & iniquitatem continent, utrumque sub sequentibus Quæstionibus solet ponderari: (1.) Quæ sit Actio instituta? (2.) An Intentio probata? (3.) Num elisa? (4.) Replicæ Exceptiones eliserint? Quæ (5.) Sententia & quid super Expensis statuendum?

CAPUT VII.

De Conceptione Sententiæ: & incidenter de Rotulatione & Transmissione Actorum.

SUMMARI A.

1. Jus debet Facto applicari. 2.
3. In eo summa Jurisconsulti Prudentia versatur.
4. Conceptio Sententiæ continet applicationem Juris ad Factum.
5. Casus propositus cum circumstantiis à Referendario debet Assessoribus Judicii offerri.
6. Affertur modus quomodo in Pomerania Vota colligantur. 7. 8. 9. 10. 11. 12.
13. In Votis vel est dissensus, vel consensus.
14. Judices sunt vel præsentēs, vel absentes.
15. Si præsentēs omnes judicare debent.
16. Vota vel sunt paria, vel imparia.
17. In imparitate Votorum numerus, seu plura, vel majora Vota vincunt.

18. Natu-

18. Naturalis hominum ad dissentiendum facilitas. 19.
20. In Collegiis prævalet pluralitas Votorum. 21.
22. Idem obtinet si quis judicare nolit jurans sibi non liquere.
23. In Paritate Votorum tres casus distinguendi.
24. In priori valet Sententia quæ humanior.
25. Humanior Sententia quot modis dicitur. 26. 27. 28. 29.
30. In altero casu dantis consideranda auctoritas.
31. In ultimo neutra Sententia valet. 32.
33. Si quidam absentes reliqui non possunt judicare. 34. 35.
36. Traditur quid in Pomerania observetur si Vota disparia. 37. 38. 39. 40.
41. Tali casu solent Acta ad Collegium Facultatis Juridicæ transmitti. 42. 43.
44. Collegia Juridica sunt in magna auctoritate.
45. Differitur de eorum origine.
46. Leges breves sunt, & interpretationem desiderant. 47.
48. Potestas interpretandi olim apud Collegium Pontificum.
49. Postea ad singulos initio ex confessione Imperatorum, deinde ex fiducia ingenii pervenit. 50. 51. 52.
53. Olim non licebat Judici à Responsis recedere.
54. Jurisconsulti Juris Authores dicuntur.
55. Justinianus concessit Ordini ut darent dignis potestatem respondendi. 56. 57. 58. 60.
59. Collegia Juridica cur Facultates appellantur.
61. Variat numerus Personarum in Collegiis.
62. Tres ad minimum constituunt, unus conservare potest.
63. Valet ita Sententia unius, tanquam Collegii nomine prolata. 64.
65. Utilius tamen hoc casu alium adsciscere. 66.
67. Propter auctoritatem horum Collegiorum utile est, ut in singulis Provinciis unum sit. 68. 69. 70. 71. 72.
73. In Patria Academia est Facultas Juridica.
74. Ea sæpè à Summis Principibus & magni Nominis Viris rogata. 75.
76. Nuper etiam super Negotio Tutelari inter Duces Megapolitanos controversa.
77. Scabinatus etiam Responso dant.
78. Alicubi etiam privati.
79. Consilia Sapientum aut à Litigantibus, aut à Judice rogantur.
80. Judex duplici casu, vel cum ipsi res implicita videtur, vel cum suspectus arguitur. 81. 82. 83.
84. Transmissionem præcedit Rotulatio. 85.
86. Rotulus vox barbara quid significet.
87. Ad Rotulationem Partes citari debent.
88. Hujus Rationes. 89.

90. Parti-

90. Partibus praesentibus fit ab ipsis Rotulatio, & postea colligantur Acta.
 91. Litigantes non debent nimis in eximendis Facultatibus esse.
 92. Post Rotulationem nihil admittitur ad Acta. 93.
 94. Vel si fit, cum Clausula, quantum de Jure.
 95. Scribitur Epistola ad Facultatem.
 96. Ejus Tenor.
 97. Aliquando solent Literae Commendatitiae Neben-Briefe adjici.
 98. De his quid sentiendum additur. 99. 100.
 101. Acta postea traduntur Tabellario, & quidem aliquando jurato. 102.
 103. Discutitur illa questio: An si sint diversa Judicia in una Urbe, & ab uno mittantur Acta ad aliud, possit haberi pro Transmissione ad extraneum Judicium.
 104. 105. 106. 107. 108. 109.
 105. Praesens in Jure quis.
 110. Verba secundum subjectam materiam intelligenda.
 111. Absens quot modis quis in Jure dicitur. 112. 113. 114.
 115. Domum Praepositi in Urbe Gryphisvaldensi post factam Academia Cenobii Hildensis donationem Illustrissimus Princeps sibi reservavit. 116.
 117. Haec Domus exempta à Jurisdictione Civica. 121.
 118. Locus exemptus habetur pro extraneo.
 119. Paria sunt esse extra Territorium, vel esse in eo sed exemptum. 120.
 122. Alia Loca quae in Urbe Gryphisvaldensi pro extraneis habentur. 123. 124.
 125. Quinque Ferae sunt in Urbe Gryphisvaldensi. 126.
 127. Similiter Lipsia multa.
 128. Acta à Nuncio Facultatis Decano qui concipit Sententiam, offeruntur.
 129. Illis perlectis & concepta approbataque à Collegis Sententia cum Epistola remittuntur.
 130. Additur Designatio Sportularum, & temporis, quousque Tabellarius expectavit.
 131. An licitum sit pro Conceptione Sententiae Pecuniam accipere ventilatur. 132.
 133. Jurisprudencia non est Pretio Nummario dehonestanda. 134. 135.
 136. Multa honestè accipiuntur, quae non honestè petuntur. 137. 138.
 139. Tabellario redeunte fit Citatio ad Publicationem Sententiae. 140.
 141. Postea à Litigantibus Sportularum residuum exsolvitur.
 142. Deciditur questio: An Transmissio debeat fieri Sumptibus utriusque Partis, an verò petentis eam, cum limitatione. 143. 144. 145. 146. 147. 148. 149.
 150. Examinatur elegans illa questio cum Rationibus Dubitandi & Decidendi, an Sententia ad Consilium Sapientum promulgata transeat in rem judicatam. 151. 152. 153. 154. 155. 156. 157. 158. 159. 160.
 161. Distinctio Doctorum communis, & Authoris subijcitur. 162. 163. 164. 165. 166.

167. Ejus

167. Ejus Rationes, & Responsiones ad obstantia. 168. 169. 170. 171. 172. 173. 174. 175. 176. 177. 179. 180. 181. 186. 187. 188.
 178. Sensus. l. 17. ff. de Jure Patronatus.
 182. Mynsingerus & Maranta explicantur. 183. 184. 185.
 189. Queritur de efficacia Sententiae ad unius Doctoris Responsum publicata. 190. 191. 192. 193. 194.
 195. Dicterium Cassarelli, Rota saepe rotat.
 196. Alicubi unus Doctor consulitur. 197. 198.
 199. Tutius est Collegii Sententiam exposcere. 200. 201. 205. 206.
 202. Causa Erroris in Facultatibus unde oriatur. 203. 204.
 207. Advocati Consilia Sapientum magni faciunt. 208. 209.
 210. Pauperum est Doctorum per Regulas generales incedere.
 211. Mos Pomeraniae & Saxoniae assertur. 212.
 213. Integra Acta debent ad Consilium Sapientum mitti. 214. 215. 216. 217.
 218. Responsum ad unius petitem impetratum Juri non facit.
 219. Explicantur aliquot Regulae Juris, quousque licet Judici à Responsis Prudentium discedere. 220. 221. 222. 223. 224. 225.
 226. Judex nequit impedire quominus Acta transmittantur. 227. 228. 229. 230. 231. 232. 233. 234. 240. 241. 243.
 235. In quibusdam Locis Statutis cavetur, ut Acta transmittantur. 236.
 237. Praesertim Criminalia. 238. 239.
 242. Non debet unus Jectus libenter super causa Vitam concernente respondere.
 244. Satis suspectus est quem Lex ipsa suspectam facit.
 245. Si cum Referendario Assessores consentiunt, ipse concipit Sententiam.
 246. In ejus Conceptione Substantialia, & Accidentalibus observanda.
 247. Substantialia vel in Forma vel Materia consistunt.
 248. In Formalibus requiritur (I.) Nomen Judicis. 249. 250.
 251. Perinde est sive plurali, sive singulari numero proferatur. 252. 253.
 254. (II.) Nomina Litigantium Sententiae inseri debent. 255.
 256. (III.) Causa unde petitur. 257. 258. 259.
 260. (IV.) Summa Processus Capita. 261. 262. 263. 264.
 265. (V.) Debet Sententia Scripto comprehendi. 266.
 267. Excipiuntur quidam casus. 268.
 269. In Materialibus requiritur (1.) ut Sententia sit Juri conformis. 270.
 271. Sensus horum verborum: daß die Urtheil den Rechten gemäß sey.
 272. Jura applicare Factis difficile. 273. 274.
 275. Si genus Actionis latet ad proximum deveniendum. 276. 277.
 278. Ciceronis hac de re effatum. 279. 280.
 281. Alius intellectus verborum: daß die Urtheil den Rechten gemäß sey.

G

282. Judex

282. *Judex secundum Jura, non secundum suum Cerebrum judicare debet.*
 283. *Cur diversimodè alicubi pronuncietur.* 284.
 285. *In Causis Spiritualibus fertur Sententia juxta Jus Divinum.*
 286. *Vel Conciliorum Decreta.*
 287. *Vel Ordinationes Ecclesiasticas.*
 288. *In multis locis juxta Jus Canonicum.* 289.
 290. *Declaratur quousque hoc concedatur.* 291.
 292. *Pars Instructionis Confistorialis in Pomerania quoad hoc Caput attingitur.* 293.
 294. *Si Causa publica juxta Constitutiones Regnorum & Provinciarum ferenda Sententia.* 295. 296.
 297. *In privatis Causis Provincia Statuta & Leges Locales attendenda.* 298. 299. 300.
 301. *In Pomerania statutum ne lites super Dote & Illatis ad externos JCos mittantur.*
 302. *Hujus ratio.* 303. 304.
 305. *Quaestio Feudalis ex Jure Feudali Speciali, vel Generali decidenda.* 306.
 307. *Si Speciales Leges non sunt ad Jus Commune venit.*
 308. *Illud egregie conscriptum.* 309.
 310. *Expenditur quousque illa Doctorum opinio vera, in Causis Civilibus Jus Civile, in Spiritualibus Jus Canonicum, in mixtis utrumque sequendum esse.* 311. 312. 313. 314. 315. 316.
 317. *Post Jus Commune Prajudicia attendenda.* 318. 320. 321.
 319. *Cur sic dicta.*
 322. *Compilatores horum.*
 323. *Si non sunt Prajudicia communes Opiniones sequenda.*
 324. *Quid in illis observandum.*
 325. *In Jure gratificationi locus est.*
 326. *Videndum ne casus pro amico fiant casus pro diabolo.* 327.
 328. *Quod si non adest communis Opinio unius Excellentis Doctoris auctoritas sequenda.* 329.
 330. *Sed cum mica salis, ne affectus immisceantur.* 331.
 332. *Deciso Quaestioni an Judex teneatur Rationes Decidendi Sententia inferere.* 333. 334. 335. 336. 337. 341. 342. 343.
 338. *Juri Veteres non fecerunt.* 339. 340.
 344. *Nec id in Pomerania in usu.* 345.
 346. *Idem de Collegiis JCorum dicendum.* 347. 348. 349.
 350. *Si privatim quis JCos consulit, Rationes ei denegari non debent.* 351.
 352. *Ados in Pomerania ut Rationes Sententiae in Scriptis Relationi subjungantur, & singulari Libro inscribantur.* 353. 354.
 355. *(2.) Sententia debet esse clara.*
 356. *Recensentur Judicia in quibus incertum peti potest.* 357. 358. 359.

360. *Inter-*

360. *Interesse an à Parte vel Judice taxari debeat.* 361.
 362. *Ratio cur Sententia esse debet certa.* 363.
 364. *Aliquando Sententia potest incerta esse.* 365. 366.
 367. *Non desinit inde Sententia conformis Libello esse.* 368. 369.
 370. *Sententia multis modis certa dicitur.* 371. 372. 373.
 374. *An valeat Sententia, solve quod debes.* 375. 376. 377.
 378. *(3.) Sententia debet absolutoria, vel condemnatoria esse.* 379.
 380. *Non opus est ut Judex verbis condemnno, vel absolvo, utatur.* 381. 382.
 383. *Recensentur Formulae quae non valent.* 384. 385.
 386. *Inter eas si Judex dicat, sibi non liquere.*
 387. *Judex etiam super accessoriis debet Sententiam ferre.* 388.
 389. *Traditur quomodo super Fructibus.* 390. 391. 392.
 393. *An sufficiat generatim?* 394.
 395. *Quomodo super Usuris.*
 396. *Super Impensis in Rem.* 397.
 398. *Super Impensis in Litens.*
 399. *Ha duplices necessaria & delicata.*
 400. *Qua utriusque generis.* 401. 402.
 403. *An Judex non petitis adjudicare debeat?* 404. 405. 406.
 407. *Accidentia Relationis sunt ut (1.) in certo Libro consignetur.* 408.
 409. *(2.) Ut Lingua vernacula fiat.*
 410. *Olim Romani voluerunt Sententias in Lingua Latina proferri.*

Cognito quòd Acta Facto, vel Casui proposito convenient, vel observato in quibus discrepent, superest ut Jus ei applicetur, hoc est, videndum quale Factum sit justum, an injustum, & quid Lex, quae est Regula justitiae, & injustitiae, & norma omnium quae in Civitate geruntur, l. 1. & 2. ff. de Legibus. de eo statuatur. Est hoc summè necessarium, & principalis pars Civilis Scientiae, quam Jurisconsultus habet, in eo consistit, Rutger. Ruland. de Commissar. part. 3. lib. 2. cap. 2. num. 4. Consistit autem haec applicatio in Conceptione Sententiae sive Interlocutoriae, sive Definitivae.

Antequam autem Sententia formetur Casus propositus cum omnibus suis Circumstantiis, Rationibus Dubitandi, & Decidendi, Affessoribus & Collegis Judicii à Referendario solet offerri, ut ipsorum Vota audiat, & communi consensu concludatur quid in casu proposito statuendum sit. De forma colligendi Vota & ibi Affessorum Officio, Ordinatur. Pomeran. ita disponit pag. 4. §. Unde dantur. quod (1.) Vota ordine, diligenter, sine longis Ambagibus, inutilibus Disputationibus, vel non

- necessariis Allegationibus, & Repetitionibus quibus Causæ protelantur, & aliorum Relationes impediuntur, fieri debeant. (2.) Ut iusto tempore hoc peragatur, nec tempus in Confessu inutiliter transigatur.
9. (3.) Ut Assessores Judicii se invicem audiant, nemo alteri obloquatur, vel vocem præripiat, & ne tempore præsentis Relationis surgant, circumciant, vel de aliis negotiis agant. (4.) Tempore Conceptionis Definitivæ vel Interlocutoriæ non alias Supplicationes, vel res legant, sed hoc faciant suo tempore & ordine. (5.) In Votis breves sint, & si contingat, ut altera vel tertia Votorum rogatio necessaria, non longè antè dicta repetant, sed brevitati studeant, *Ordinat. Pomeran. pag. 5. §. Würde sich auch ic. ibi: Undern Umfrag fernerer Umfragens nöthig.*
13. His observatis & casu benè juxta omnes Circumstantias ponderato Assessores vel dissentiunt à Referendario, vel ejus opinioni suffragantur.
14. Si dissentiunt, tunc Judices vel omnes præsentis sunt, vel abentes. Si præsentis, quod est, cum omnes adsunt, *l. 37. ff. de re judicat. tunc*
16. Jure Civili statutum, ut ab omnibus causâ cognoscatur, *l. 29. eod.* Hoc casu Sententiæ vel sunt numero impares, vel pares. Priori casu prævalet ea quæ numero vincit, licet unus Collega altero dignitate superior sit, *l. 36. ff. de re judicat. Zas. in dict. l. 36.* Cum enim naturalis sit hominum in dissentiendo facilitas, *l. 17. §. 6. ff. de recept. qui arbitr. receperunt.* & si unusquisque suum ingenium vel contradictionem, quæ facit Vota imparia, *l. 39. §. 1. ff. de re judicat.* sequi deberet, res non inveniret exitum, ideo in omnibus Collegiis obtinet, ut majora obtineant, *l. 21. ff. ad Municip. tot. tit. X. de his quæ sunt à majiori parte Capituli.* & perinde est, an unus altero superior, cum in Jure ferendi suffragii eandem habeant authoritatem, *Duaren. in dict. l. 36.* Et hoc etiam obtinet si judicare planè nolit jurando sibi non liquere, *dict. l. 36. ff. de re judicat.* Posteriori casu communiter Doctores, *Zas. in l. 38. ff. de re judicat. Umm. in Process. Jur. disputat. 19. thes. 12. num. 54. Bachov. in Treutler. volum. 2. disputat. 23. thes. 2. lit. c.* subdistingunt, inter Judices ordinarios, datos, & arbitros.
24. Primo casu si omnes ordinarii sint, etiam si paria sint Vota, nihilominus valet Sententia, ea quæ est humanior, *l. 38. ff. de re judicat.* Humanior autem Sententia dicitur (1.) ratione Rei, qui favorabilis, *l. 125. ff. de Regul. Jur.* etiam in publicis Judiciis, *dict. l. 38. §. 1.* (2.) Ratione Summæ, quæ minimam continet, *dict. §. 1.* (3.) Ratione Causæ, qualis est Libertas, *dict. l. 38. & l. 122. ff. de Regul. Jur. §. fin. Institut. de Donation. Alimenta, l. 8. ff. de Transaction. Testamentum, Dos, argum. l. 5. ff. quemadmodum*
28. Testament. aperiant. *l. 1. Cod. de Sacrosanct. Eccles.* (4.) Ob Personas si illæ miserabiles, quales sunt Viduæ, Pupillus, Ecclesia, Pia Loca &c. Iontico mor-

- morbo laborantes, & quas describit, *l. 1. Cod. si Imperator inter miser. person. Umm. dict. loc. Zas. in dict. l. 38. num. 2.* Quæ tamen obtinent nisi Sententia quæ pro favore stat, sit manifestè iniqua, *l. 9. & 11. ff. de inoffic. Testament.* Secundo casu, si Judices dati seu delegati discordent, Sententia in suspensio est, *l. 28. ff. de re judicat.* Sunt enim isti vice dantis, ideo eorum Sententiæ dispares merito ab ipso dante authoritatem capiunt, *Jas. in dict. l. 28. num. 3.* Tertio casu, si pares numero arbitri sunt, neutra Sententia habet vigorem, *l. 17. §. 6. ff. de recept. qui arbitr. receperunt.* cujus hæc est ratio, quod privata conventionem constituti, non sit superior, qui sua authoritate alterutram Sententiam confirmare potest, *Bachov. dict. loc. consultum ergo est, ut tres assumantur, dict. l. 17. §. 6. ff. de recept. qui arbitr. receperunt.*
- Si absentes sunt quidam, vel tantum unus, cæteri non possunt judicare, *l. 39. ff. de re judicat.* quippe omnes judicare jussi sunt, *dict. l. 39. Zas. dict. loc.* & ampliat hoc *Jas. in dict. loc.* ut idem obtineat etiam si contumaciter tempore ferendæ Sententiæ adesse nolit, licet toto tempore cognitionis interfuerit. Quod olim habebat rationem, cum Judices dabantur à Præatore certo numero & formulâ, ut adeo ultra Acta non valerent.
- In nostra Patria hæc paulò aliter observantur. Statutum enim in *Ordinat. Pomeran. pag. 5. ibi: Gerichts-Berwandren zeitlich und auf gewisse Stunde ic.* quod omnes Assessores & Referendarii tempore consueto in loco Judicii præsentis esse debeant, & ita unusquisque sua privata agere, ne publico Officio noceant. Si etiam contingat, ut à Principe ad tempus quis excusetur, nihilominus Acta in Judicium cum Relatione mittere debeat. Ubi si contingat ut dispares sint Sententiæ, majora Vota obtineant, nisi illi qui minora Vota habent, graves, in Jure fundatas & prægnantes causas protulerint, *pag. 5. §. Da auch ic. ibi: Die weniger ic.* vel etiam Causa per se ardua, & Casus in Jure dubius, tunc enim debet Correlatio fieri, aut quod alterum remedium est Transmissio Actorum, *pag. 16. §. Wer die Sachen ic.* De hac ita præcipitur, quod Princeps Acta cum Rationibus utriusque Partis ad duo non suspecta Universitatum Collegia Juridica transmittere velit, & si utrumque Collegium Jctorum uni parti suffragatur, ejus opinionem sequi, & secundum eam Sententiam concipere & publicare. Quod si autem Collegia inter se dissentiant, vel planè diversam ab Assessoribus amplectantur opinionem, tunc maturo Consilio de re acturum & conclusurum se promittit, *pag. 5. §. Da auch ic. ibi: An zwey unverdächtige Universitäten.*

44. Tantæ igitur cum sint apud nostrates, & alibi JCtorum Collegia
 45. seu Facultates Juridicæ Dignationis non inconueniens est hoc loco de
 46. iis, & eorum Membris quædam differere & quomodo de Jure respon-
 47. deant, & Sententias concipiant exponere. Statim ut Leges XII Tabu-
 48. larum latæ parum fuit eas in Urbe esse, nisi Jurisperitus eas interpretan-
 49. do in melius auxisset, l. 2. §. 13. ff. de Orig. Jur. Fecit hoc Legum breuitas
 50. & quod omnia Legum Regulis non poterant comprehendi, l. 39. ff. de
 51. Legibus. ob dissentiendi facilitatem, l. 17. ff. de recept. qui arbit. receperunt.
 52. Primò autem interpretandi Jura potestas fuit apud Pontificum Colle-
 53. gium, l. 2. §. 6. ff. de Orig. Jur. Deinde devenit ad eos, qui fiduciam suo-
 54. rum Studiorum habentes Consulentiis respondebant, qui tamen non
 55. signata dabant Responsa, sed plerumque Judicibus ipsis scribebant, aut
 56. restabantur, qui illos consulebant, l. 2. §. 47. ff. de Orig. Jur. Primus Div.
 57. Augustus, ut major Juris autoritas esset, constituit, ut ex sua authori-
 58. tate hoc quasi beneficium impetrarent, quod & Tiberius observavit
 59. Sabino potestatem faciens, & Hadrianus cum præstari debere illi qui
 60. fiduciam ingenii haberet, dixit, dist. §. 47. Et horum Prudentum Res-
 61. ponsa tantam habuerunt Authoritatem, ut Judici de Responsis eorum
 62. recedere non liceret, §. 9. Institur. de Jur. Natural. Gent. & Civil. l. 1. §. 6.
 63. Cod. de vet. Jur. enucl. & inde JCti Juris Authores, l. 17. ff. de Jur. Patronat.
 64. l. 2. §. 13. ff. de Orig. Jur. Conditores dicuntur, l. 2. Cod. de commun. serv. ma-
 65. numiss. Hoc duravit usque ad tempora Justiniani, qui, cum Imperio
 66. ubique præsens esse non posset, ne quis ambitione aulicâ quid acquire-
 67. ret, ordini concessit, ut Examen subirent, & demum probati, faculta-
 68. tem respondendi de Jure acciperent, l. 2. l. 7. & l. 10. Cod. de Professoribus.
 69. indigni rejicerentur, l. 2. Cod. eod. l. 6. §. 6. ff. de excusation. Tutor. Ne igitur
 70. hinc inde multi obreperent, tandem solennis Doctorum Creatio coepit
 71. circa Annum Christi 1135. tempore Imperatoris Lotharii, ut non es-
 72. sent tales, nisi à sui similibus tentati. Inde pedetentim Collegia Juri-
 73. dica & Facultates coeperunt, ita dictæ quod plures autoritate publica
 74. se consociarent, & facultatem de Jure respondendi haberent, Finckel-
 75. thaus in Orat. de Colleg. Jurid. Cum igitur publicâ autoritate Doctores
 76. creentur, & hoc sit de Majoribus Regalibus, non possumus aliter de
 77. ipsis Collegiis dicere, vid. Besold. tractat. de Juribus Major. cap. 8. num. 3.
 78. Sixtin. de Regal. lib. 1. cap. 2. num. 27. Quot Personæ in Collegio esse de-
 79. beant, non est certum, Lipsiæ undecim sunt, Rostochii sex, apud nos
 80. aliquando tres, aliquando quatuor: hoc indubium ad minimum tres
 81. ad talis Collegii Societatem instituendam requiri, l. 85. ff. de verbor. signi-
 82. ficat. quanquam si casus contingat ut tale Collegium ad unum deveniat,
 83. possit

possit ab eo conservari, ita ut Sententia ab illo tanquam Collegio lata
 in rem judicatam transeat, ut in terminis decidit, Berlich. part. 1. Conclus. 64.
 Pract. 42. num. 10. Bullæ. Discurs. Academ. 9. oper. subciv. thes. 18. Carpzov. part. 1. Jurisprud. Forens. constitut. 26. definit. 3. num. 3. per l. 7. §. fin. ff. quod cujusque Uni- 65.
 versitatis nomine &c. Utilius tamen est & tutius eveniente tali casu, quod 66.
 etiam Statuto Facultatis nostræ Juridicæ cap. 1. artic. 5. cavetur, ut alium
 sibi residuus adsciscat, cum quo super casu obveniente, ne postea retrò
 unius hominis Responsa ebuccinentur, communicet.

Cum igitur tantam authoritatem hæc Collegia habeant, & verè 67.
 de illis dici possit, quod Cicero de Orator. de domo JCti esse Civitatis 68.
 Oraculum, & Imperator Fridericus Authent. Habita. Cod. ne fil. pro Patr.
 quod ipsorum Prudentiâ illuminetur Orbis, sæpè etiam à distitis Regio- 69.
 nibus, Imperatoribus, Regibus & Principibus eorum Conf'ia expetan-
 tur, utile est unum in singulis Provinciis ad minimum esse, tum propter 70.
 Litigantes qui perceptâ Sapientum de re controversa opinione, ante-
 quam se sumptibus fatigent, possint verecundam cogitationem sumere
 execrandi lites, l. 4. §. 1. ff. de alienat. judic. mutand. caus. fact. tum propter 71.
 sumptus, quibus parci potest, si in Patria sit Consilium, & non opus 72.
 sit foras adsciscere, tum propter causarum condiciones, quæ sæpè pere-
 grinis sunt ignotæ, & ideo à Patriæ JCtis optimè possunt decidi. Sic in 73.
 nostra Patria Academia Gryphiswaldensi jam ab Anno 1438. quo coe-
 pit, Cothmann. Respons. Academ. 1. num. 83. ferè per duo Secula, Excellens
 Facultas Juridica fuit, quæ sua singularia habuit olim, vid. Academ. Statut.
 tit. de Facultat. Jurid. §. fin. habetque jam Statuta, juxta quæ in Delibera- 74.
 tionibus & Votis Collegæ procedunt, estque hæc Facultas à Ducibus,
 Principibus, Nobilibus, Civitatibus, & magni nominis Hominibus in 75.
 summis & arduis Negotiis audita, sicut Acta Facultatis, quæ Decani sin-
 gulis Annis finito Officio in Fasciculum colligunt, & Academiæ Archivo
 inferunt, videre licet. Sic non ita pridem super summo & arduo Tu- 76.
 telari Negotio, quod inter Duces Megapolitanos consistebat, & in Col-
 legio Electorum Imperii ventilabatur, nostra Facultas rogata Respon-
 sum dedit, quod Actis postea typis expressis cum Ingolstadiensium Sen-
 tentia adjectum fuit. Præter Facultates sunt & Scabinatus in Germania, 77.
 de quibus eleganter differit Chilian. König. in Process. Judiciar. cap. 23. Nec 78.
 minus in Westphalia privatim JCti rogantur. Sed hodiè rarò unius so-
 lius Sententiæ statur, & Scabinatum ubique non eadem viget autho-
 ritas.

Quando autem Consilia Sapientum rogantur tunc hoc fit vel à 79.
 Privatis, qui pro sua Informatione scire cupiunt quid Juris: vel à Judice;
 & hic

80. & hic post factam Conclusionem vel in contumaciam Actis pro con-
 81. clusis habitis, vel ex officio hoc facit, si ipse super Actis cognoscere non
 82. vult, vel ipsi causa ardua, & intricata videtur, vel alias rationes habet,
 83. suspectus est. Unde solent petere, ut Acta transmittantur an eum
 84. dāchtige Juristen-Facultāt. Hæc autem Transmissio, ut ritè processat,
 85. solet præcedere Actorum Rotulatio, Actus usu Forensi magis, quam
 86. Jure introductus, Afm. in Prax. Florentin. §. 25. cap. 1. Boccr. class. 6. dispu-
 87. tat. 28. thes. 21. nomine etiam insolens, & ignota Latinitati vocat. Rotuli.
 88. Hæc ut ritè fiat Judex utramque partem citare debet, Pax de Beala tra-
 89. ctat. de Consil. Sapient. lib. 3. cap. 1. Berlich. part. 1. Conclus. Pract. 42. num. 19.
 90. tum ne Acta manca & imperfecta transmittantur, & illis aliquid adda-
 91. tur, quod non est de Actis, tum ut Litigantes notum faciant à qua Fa-
 92. cultate Consilium privatim habeant, vel ut excipere possint, si aliquam
 93. Facultatem suspectam habeant, ne Judex ad suspectum locum mittendo
 94. totum Actum nullum faciat, Schrader. de Feud. part. 10. sect. 14. num. 19. &
 95. 42. Partes citatæ si veniunt vel contumaciter absint, fit Rotulatio,
 id est, visis & lectis Actis, iisque inventis plenis à Protonotario Num-
 ris distinguuntur, quod Quotiren vocatur, Schwannmann. de Process. Cam.
 part. 1. cap. 41. num. 8. deinde filo circumligantur, & à Rotulantibus per-
 quiritur, contra quas Facultates excipere velint, quod assignatur, liberè
 92. postea relicta Judici potestate quo transmittere velit. Debent autem Li-
 93. tigantes non nimii esse in excipiendo, & hac ratione Adversario immo-
 94. dicos sumptus creare. Quomodo olim in Causa Diffamationis Tobie
 95. Rappen contra Uxorem, hujus Advocatus Dr. J. Moringius hic in Con-
 sistorio Ecclesiastico omnes vicinas Academias Lutheranas omnis duab.
 96. bus excepit, id illius Advocatus Dr. Theodor. Mejer. subolfaciens quò
 97. tenderet, illas duas & simul omnes Reformatas excepit, gnarus in Cau-
 98. sa Matrimoniali ad nullam Pontificiarum Academiarum Acta transmissi-
 99. sum iri: Consistoriales autem huic obviam euntes ea ad superius Con-
 100. sistorium Ecclesiasticum Dresdense miserunt. Post Rotulationem autem
 101. nihil ad Acta admittitur, præter Consilia & Informationes Juris, quas
 102. tamen Judex legere obstrictus non est, & si Partes in Actu Rotulationis
 103. aliquid deducere, Mandata Procuratoria offerre, vel alias Processus sup-
 104. plere velint, talia rejiciuntur, vel si contingit admitti cum clausula:
 105. Quantum de Jure, so weit Rechtens / extrinsecus Actis alligantur. His per-
 106. actis scribitur Epistola ad Facultatem, cujus etiam Copia Litigantibus
 107. dari debet, si petierint, nec denegari potest, alias appellatur, Maranta
 108. part. 6. tit. de Appellation. num. 8. sequentis plerumque tenoris: Præmissa Ti-
 109. tulo

tulo Honoris: Nachdem für uns in Sachen A.B. und C.D. beykommende 96.
 Acta Gerichtlich verübet; Als übersenden wir euch dieselben / gnädig be-
 gehrend / ihr wollet die mit sonderbarem Fleiß verlesen / reiflich erwegen /
 und denselben ein recht- und billigmäßig Urthel in unserm Nahmen ab-
 fassen / und uns bey Zeigern / der euch für eure Mühe ein ziemliches Ho-
 norarium einhändigen wird / nebenst denen Acten verschlossen zukommen
 lassen / 2c. Aliquando etiam solent Judices vel Privati Epistolas Com- 97.
 mendatitias, (Missiven, Bey- und Neben-Schreiben) Actis addere, de
 quibus Ernest. Cothmann. volum. 3. respons. 5. num. 2. 7. 14. & 23. ait, quod 98.
 nihil sit periculosius, [Recess. Imper. de Anno 1654. §. Doch mit diesem Zu-
 satz 2c. 113.] Posset dici si tantum Copiam Sententiæ, eine Copie vom
 Urthel / petant Judices ad Informationem, & eo fine, ut ipsi postea Sen- 99.
 tentiam concipiant, ex illa licitum esse, quanquam eo casu non opus
 Acta clausa remittere, vel Sententiam à Facultatibus petere sed Infor- 100.
 mationem. Si verò Jura Partium scire volunt, & ea imminutum eunt,
 non potest non esse suspectum, & optimum eo casu denuò Acta trans-
 mittere Judicis Impensis.

Posthæc traduntur Acta Tabellario, qui etiam sicut & Protonota- 101.
 rius speciali Juramento ligantur, quod clam velint habere, & nemini
 ante Publicationem, quò Tabellarius iverit, aperire. Facile enim con- 102.
 tingere potest, ut aliis Narratis, vel Epistolis inducatur, durch Nach-
 schreiben. Hoc igitur vocant transmittere Acta, quando Collegio Fa- 103.
 cultatis Juridicæ non exempto Acta per Tabellarium insinuantur. Ubi
 in Facto disputatum memini, cum à Dicasterio Judicii, quod nobiscum
 intra eadem moenia est, ad nostram Facultatem Acta mittebantur, &
 una Pars postea excipiebat, non posse pro transmissis Actis haberi, quid 104.
 Juris esset? Transmittere quidem propriè dicitur ex una Civitate in ali-
 am, Territorio in aliud aliquid mittere, & præsentis sunt cum de Judi-
 ciis agitur, qui intra Urbis continentia sunt, l. 199. ff. de verbor. significat.
 & præsens habetur, qui in Hortis, in Foro, in Urbe, & continentibus 105.
 Aedificiis est, l. 5. 6. & 7. ff. de Procuratoribus. Inprimis cum plerumque pe- 106.
 tatur Transmissio auf eine auswärtige unverdächtige Facultät / pro extra-
 neo autem nequit haberi, qui intra moenia est, sed qui in alia Provin-
 cia est, l. 3. ff. de Offic. Præsidi. quicquid enim intra limites Territorii in 107.
 dubio præsumitur de Territorio, l. 1. §. 4. ff. de Offic. Præf. Urb. Rein-
 king. de Regim. Secular. & Ecclesiast. lib. 1. class. 5. cap. 4. num. 23. Verumta- 108.
 men cum verba secundum subjectam materiam sunt intelligenda, &
 inprimis finis agentium adspici debet, Otto in Logis. Jur. tit. de Fine. hic 109.
 autem ille sit, quòd Acta tantum è Judicio quod videtur suspectum esse,
 H transmittit.

- transmittantur ad aliud Judicium, quod tale non est, meritò hoc loco
110. pro extraneo Judice Facultas habetur. Sic in Jure abesse dicitur, qui à
111. Tribunali abest, l. 51. §. 5. ff. de fideicommissar. libertat. absentes, qui se invicem audire non possunt, l. 1. & l. fin. ff. de verbor. obligat. l. penult. Cod. de contrahend. stipulat. §. 15. Institut. de inutil. stipulat. propter causam veluti qui Reipublicae causa abest licet adhuc in Urbe sit, l. 4. ff. ex quib. caus. major. qui pariete aut alio modo separatur, ut alius alium non possit videre, l. 21. ff. qui Testamenta facere possunt. & absens in specie est, qui non est eo
114. loci, in quo loco petitur: habetur igitur Dicasterium pro alio loco,
115. quam Collegium Facultatis: inprimis cum exemptum non est. Sic olim cum Wolgast erat, valebat Transmissio. In hujus locum autem successit locus Judicii, qui vocatur der Probsten-Hof/ id est, Praepositi Canonici Domus, quam etiam Princeps cum totum Coenobium Hildense Academiae Gryphiswaldensi concederet, sibi tanquam Regale olim Abbatis Hildensis in hac Urbe reservavit, & observatum, in Annalibus antehac aliquoties propter Pestem aut aliam causam Dicasterium huc translatum & Jus dictum esse, ut adeò ille locus non sit pars Urbis seu continentis, sed pro exempto habeatur. Locus autem exemptus non habetur pro ejus loci parte, à quo est exemptus, sed pro loco alieno, Cap. dilectus. 2. X. de Capell. Monachor. Bodin. de Republ. lib. 1. cap. 9. Knichen. de Subl. Territor. Jur. cap. 5. num. 150. Reinking. de Regim. Secular. & Ecclesiast. lib. 1. class. 5. cap. 1. num. 29. Paria enim sunt, extra Territorium esse, & esse in Territorio, sed esse exemptum, Cap. cum Episcopis. 7. de Offic. Ordinar. in 6to. nam in ipso Territorio potest esse locus exemptus, Vant. tit. de Nullitat. ex defect. Jurisdic. 9. num. 108. & hoc respectu locus quidam potest esse in Territorio, non tamen de Territorio Principis, Cap. si propter. 10. de Rescript. in 6to. Rectè igitur respectu Urbis tam Judicium Aulicum quod in loco Principi reservato est, quam Academia, quæ pars Civitatis non est, & ita Collegium Juridicum dispositione Juris, & respectu subjectæ materiæ pro extraneis haberi possunt: quod etiam docent tot
123. Acta à Senatu ad Collegium Juridicum tanquam peregrinum Judicem in Civilibus & Criminalibus ferè quotannis missa. Interim pro amicis
124. & domesticis quæ conversationem & facultatem, quæ unus alteri omnia amicitiae, familiaritatis & benevolentiae officia præstare tenetur, rectè habentur in unis moenibus consistentes & diversam ibi exercentes Jurisdictionem. Sic Ratisbonæ quinque Status Imperii sunt, Arumæ. tractat. de Comitibus Imper. cap. 2. num. 47. §. sextus. In nostra Urbe quinque Fora hoc tempore, nempe Aulicum, Ecclesiasticum, Academicum, Civicum, &
126. Militare, ferente ita conditione reperiuntur, quorum unum quoad Jurisdictionem

risdictionem, & subjectos alterum pro extraneo habet. Lipsiæ eodem modo varii sunt Confessus Judicum, & tamen ab uno mittuntur Acta ad alium, & hac vice habentur invicem pro peregrinis, nec propterea Transmissio vitatur.

Cum appulit Nuncius, offert Acta Decano Facultatis, qui resignat & concipit Sententiam postea super ea cum Collegis communicans. Ubi certum quid concluderunt Sententiam Actis includunt & ea remittunt, cum Epistola sequentis plerumque Tenoris: Auf Euer Fürstl. Gnaden gnädiges Begehren haben wir die in Sachen A. B. Actoris contra C. D. Beklagten andern Theils / für Euer Fürstl. Gnaden ergangene Acta mit allem Fleiß verlesen / uns auch der Urtheil darüber collegialiter mit einander verglichen / welche den Acten einverschlossen Euer Fürstl. Gnaden von Brief-Zeigern / nebenst Designation der Sporteln, hiermit zu empfangen haben. Additur autem Designatio Sportularum, quia sæpè petitur, ne Tabellarius plus dicat quàm dederit, cum Designatione quot dies manserit, ut juxta eas Pretium diurnum, Wart- oder Liege-Geld accipiat. Sportulas autem accipiunt Facultatæ pro studio in Lectione Actorum adhibito, quod vel mittunt ex discretionem, vel ex æquo postulant, billichmäßige Gebühr / quod non est prohibitum. Civilis Sapientia quidem est Res Sanctissima, & Pretio Nummario non æstimanda vel dehonestanda, l. 1. §. 5. ff. de extraordinar. cognition. Interim remunerandi gratia honor intervenire potest, l. 6. ff. Mandati. cum illa Pecuniola non propter venditam Justitiam quod absit cogitare, sed propter insumptum laborem, quem quis aliis negotiis subtrahit, in recompensationem ejus velut Honorarium offeratur, l. 1. §. 10. ff. de extraordinar. cognition. Multa enim honestè accipiuntur, quæ inhonestè petuntur, l. 1. §. 5. in fin. eod. & nemo tenetur alteri gratis servire cum suo incommodo, Tacit. lib. 11. Annal. Sicut enim Assessori debetur suum Salarium, ut in fine dicemus: ita & Juri hîc pro opera aliquid sumere possunt. Consilium enim Sapientum est loco Assessoris, Speculat. lib. 2. part. 2. tit. de Requisit. Consil. in princ. num. 1. vers. Si verò non sit. Berlich. part. 1. Conclus. Pract. 42. num. 25.

Redeunte Tabellario fit Citatio ad Litigantes ad videndum aperiri & resignari Acta in Partium præsentia, ut possint videre an Signa illæsa sint, Pax de Scal. tractat. de Consil. Sapient. lib. 3. cap. 27. Schrader. de Feud. part. 10. sect. 14. num. 35. Zu vernehmen und anzusehen / daß die wiedergekommene Acta eröffnet / und ein rechtmäßig Urtheil publiciret werde. Quod si nihil desiderent, aperiuntur, & solutis Sportulis, quorum alterum dimidium ante, alterum post Remissionem Actorum dare solent, publicatur Sententia. Unde patet quod Transmissio Actorum ad Collegium

- Sapientum fieri debeat Sumptibus utriusque Partis, Schrader. *dict. loc. num. 81.* Berlich. *part. 1. Conclus. Pract. 42. num. 20.* Bullæ. *Discurs. Academ. 9. oper. subciv. thes. 10.* Quod an etiam eo casu, quo una pars Actorum
143. Transmissionem petit, obtrineat, dubium est? Affirm. Berlich. *dict. loc. num. 26.* quia utriusque utilitatem concernit, argum. *Cap. non san. 15. caus. 14. quest. 5.* quæ ratio insufficiens est. Cum enim alter Judici fidit, is verò, qui Transmissionem petit, eum suspectum quodammodo facit, Juris ratio postulat, ne Consilium in alterius detrimentum sumat, l. 75. ff. de Regul. Jur. vel alterum in Jure quæsito, quod in Judice habet, lædat, vel non necessariis Sumptibus oneret, Pax de Scal. *dict. lib. 3. cap. 11. Speculat. lib. 2. part. 2. tit. de Requisit. Consil. in princ. vers. Salar. sub lit. c.* Menoch. de Arbitrar. Judic. Quest. lib. 2. quest. 3. cas. 228. num. 22. Et hæc Sententia in Praxi recepta est, Bullæ. *dict. loc. thes. 11.* & apud nos, ut quotidiana testatur experientia, hoc observatur. Accipit tamen limitationem nisi quis in Expensas condemnatus fuerit, & in specie in Sportulas quod sæpè petitum, sæpè etiam pronunciatum in nostra Facultate memini, tunc enim victus cum reliquis Sportulis etiam has tenetur exsolvere, vel is, cui adjudicata fuerint.
149. Gravis autem & ardua exsurgit hîc quæstio: An Sententia alterius quàm Judicis nomine puta Sapientum publicata in rem judicatam transeat? Negativam tuentur magni nominis JCTi, tum per l. 17. ff. de Jur. Patronat. ubi monstratur semper ab uno Jurisperito ad doctiorem
150. iri, & Sententiam prioris retractari posse, tum quod Sapientes Jurisdictione careant, ad minimum autem requiratur in Judice notio, l. 3. Cod. de Jurisdic. l. 5. ff. de re judicat. quod ex Probationibus privilegiatis
151. Sententia lata semper possit retractari, uti & Sententia ex falsis Instrumentis, tit. Cod. si ex falsis Instrumentis. Jason. in l. 31. ff. de Jur. Codicillor. num. 15. vers. secundo habetur. Marant. de Ordin. Judicior. tit. de Sentent. num. 13. Gail. lib. 2. observat. 111. num. 16. Mynsing. centur. 6. observat. 35. Treutler. part. 2. disputat. 23. thes. 2. lit. b. vid. Hunn. h. loc. Clar. in §. Homicid. num. 45. Ruland. de Commissar. part. 4. lib. 8. cap. 12. num. 4. Wefenbec. Paratitl. Pandect. de re judicat. num. 8. Felin. Anton. de Buttr. Mynsing. in Cap. Proposuisse. 4. X. de Probation.
152. Affirmativam æque famigerati JCTi defendunt, tum quod aliàs nullus litium foret finis & res in infinitum abitura sit, (2.) omnis Sententia possit retractari, & si quæ injustitia, illa possit (3.) Appellationis remedio tolli, Pacian. de Probation. lib. 1. cap. 47. num. 83. Anton. Tellaur. decis. 25. incipit: Sententia lata. num. 3. Abb. Panormitan. in Cap. Proposuisse. 4. X. de Probation. Brun. à Sole tractat. Loc. Commun. verb. Sentent. num. 5. Berlich. *dict. loc. num. 5. & seqq.* Carpzov. Jurisprud. Forens. part. 1. constitut.

tit. 26. definit. 2. num. 3. 4. Communis in hac Sententiarum diversitate Doctorum est distinctio, quod Sententia ad Consilium Peritorum lata, aut est adjecto Judicis nomine pronunciata, ex gr. Wir Richter erkennen nach gehabtem Rath der Rechts-Gesehrten für recht / vel simpliciter Judex consulit Jurisperitos, & secundum Consilium profert Sententiam saltem legendo Consilium, so die Befehlung selbst an statt des Urtheils eröffnet wird / vel postea ex Informatione concipit Judex Sententiam quod sæpè memini. Ibi valere Sententiam & transire in rem judicatam: hîc nequaquam. Ibi valere rationes pro affirmativa, hîc pro negativa Sententia, Bocer. class. 6. disputat. 32. thes. 13. Bullæ. *dict. loc. thes. 15.* Treutler. *dict. loc.* Hunnius in Treutler. ubi plures. Ego verò puto paulò aliter in hac quæstione versandum: & distinguendum an Judex cum consensu Litigantium ad petitum eorum, vel ex officio certis rationibus motus, Acta ad Collegium JCTorum mittat, an saltem clam & privatum pro sua Informatione, quod facere solent non pauci curiosi Judices, avidi sciendi quid in casu proposito Juris sit; vel Partes ipsi offerant Consilium, & postea illud Consilium invita saltem una partem publicare velit. Priore casu sive Nomen Judicis adjectum fuerit, sive non, sive in calce Consilii scriptum, se ita pronunciare, ut in supra scripto Consilio continetur, quod videtur exigere Marant. part. 6. in Decis. Judic. Act. Umm. disputat. 19. de Process. thes. 10. num. 43. sive non, puro semper in rem judicatam transire Sententiam, nec ad peritoris JCTi Consilium retractari, Bachov. in Treutler. volum. 2. disputat. 23. thes. 2. lit. b. Carpzov. Jurisprud. Forens. part. 1. constitut. 26. definit. 1. & 2. ubi præjudiciis confirmat. Et hoc non tam ex rationibus pro Sententia affirmativa allegatis, quàm his: quod certi in Jure modi sunt expressi quibus retractatur Sententia, inter quos hîc non est. (2.) Judex non possit revocare Sententiam. (3.) Nomen Judicis per se non faciat Sententiam; cum tamen hic adsit, (4.) Judicibus daretur facultas retractandi Sententias, l. 2. Cod. de re judicat. l. 10. Cod. de Transaction. l. 13. Cod. de Judic. Et hoc tam respectu Judicis, cui perinde est, quomodo suum assensum comprobet, cum ab ipsius approbatione demum Sententia, non Sapientum, qui hîc ne notionem quidem habent, vires accipiat, quàm Partium, qui gnari Acta transmissa in Peritos quasi compromisisse videntur, l. 26. ff. de Judic. & nisi hoc ita esset, ut hodiè quivis sua tueri satagit, infinitas exsurgeret dubiis semper Judicibus, quis prudentioribus prudentior esset, quod ne quidem ipsi Prudentes determinarent ab utraque Parte adfuturis assensibus: Nec obstant huic Sententiæ quæ pro negativa adducta sunt. Nam in l. 17. ff. de Jure Patronat. Imperatores mutant opinionem suam, non verò

- leguntur Sententiam retractasse, & aliud etiam est in Imperatore, cui plus licet, quàm inferioribus se Judicibus. In (2.) verum est Sapientes carere Jurisdictione, sed sufficit Judicem, qui pronunciat, habere. Sicut
179. (3.) non ex privilegiatis Probationibus, sed super Actis fertur Sententia, absurdum etiam sit tales Prudentes pro Testibus considerare velle: Injuriosum etiam (4.) esset Sapientum Consilium Falsitatis argui, & aliquem lapsum, qui contingere potest pro falso Teste vel Instrumento arguere. Putat quidem Mynsing. *dict. centur. 6. observat. 35.* metum Subornationis in Judice non præsumi, sed in Testibus, quod nihil est, cum
180. & Judex subornari, & corrumpi possit, & hoc ipsum contra Mynsing. gerum est, ut non retractari possit Sententia tanquam à Judice lata, &
181. à vero Judice promulgata, Bachov. *dict. loc.* Quod verò Maranta *dict. loc. in Decis. Judic. Act. num. 15.* putet Peritos non solvere, vel absolvere, vel condemnare, sed debere ita fieri: pronuntiavit, id parum est, cum sit ex
182. accidente & sæpè contrarium fiat, possitque fieri ut in præsentì tempore loquantur, nec ideo Sententia nulla, cum sufficiat quod constet de mente Judicis, qui super iis, quæ apud se Acta fuerunt, Sententiam ferre voluit, & aliàs Sententia per verba æquipollentia ferri potest, Bachov.
183. *dict. loc.* Posteriore autem casu Sententia nunquam transit in rem judicatam, non tam ob defectum notionis, & quod Peritiores possint inveniri, quàm quod Judex se suspectum facit clam Informationes petendo, & extraneum Judicem malè informando. Idem est si Partes offerunt, quod æquè suspectum est. Nec disting. si dicas posse fieri ut Partium JCrì idem pronuncient, quod à Judice rogatus. Potest esse & præsumitur, nihilominus hoc suspectum est, & Judex se talem facit si Partibus indulget.
184. An autem eadem sit ratio si Sententia lata sit ad privari alicujus Doctoris Consilium, quàm ad totius Collegii Juridici Responsum, dubium est? Id putant Interpretes non pauci, cum Doctoribus singulis
185. potestas respondendi de Jure data sit, & tradunt Doctores multum esse egregii Doctoris Decisionem in terminis habere, Gomez. *de Actum. §. 2. num. 6.* Wesenbec. *lib. 1. consil. 19. num. 63.* & talem non faciliè causâ cadere, Thom. Trivisan. *lib. 1. Decis. in Praefation. num. 53.* cum aliquando contingat, ut feliciter etiam contra Collegium arma induat. Sic contra Lovaniensem Facultatem Juridicam scripsit Molinæ. *volum. 2. consil. 34. num. 1.* contra aliam Cothmann. *volum. 1. consil. 40. num. 119.* & scribit idem Cothmann. *volum. 1. consil. 1. num. 527.* quod hodiè prohi dolor! Responsa Collegiorum Juridicorum nimis leviter, & ut ille aiebat, superficialiter non
186. medulliter cudantur. Imò cum eccellente Doctore vix integrum Collegium

legium aliquando posse conferri scribit Anton. Maria Corat. *Commun. Opin. tit. 9. num. 37.* Rota enim juxta dictionem Caffarelli, Advocati Romani, sæpè rotat, id est errat, Nevizan. *in Sylv. Nuptial. num. 62.* Winther. *lib. 1. Parthen. Litigios. cap. 11. num. 17.* Ego certè Viris doctis, & uni singulariter docto, qualis rara avis, nihil detractum cupio: Et observavi id alicubi fieri. Sic in Actis coram Judicio Præfecturæ Uphausen in Frisia inter Elisabetham Dn. de Ungnade, contra Joh. Müller, vel Friderici postpositos Creditores ventilatis, & Anno 1647. Mense Majo ad nostram Facultatem transmissis, ad Nicolai Mengeri Jur. Uir. Doct. Responsum 20. Decembris Anno 1644. Sententia publicata fuit. Puto tamen ad unius Doctoris Responsum non æquè benè Sententiam quoad vires rei judicatæ promulgari. Sincerius est Judicium quod plurium Sententiâ comprobatur, *Cap. Prudentiam. 21. de Offic. & Potestat. Judic. delegat. & Consilia ubi multa ibi salus, Cardin. Tusch. volum. 1. conclus. 784. num. 12.* si etiam totum Collegium errat, facilius lapsus præsumitur in uno, l. 2. ff. de Jur. & Fict. ignoram. quandoque enim bonus dormitat Homerus, nec tam perspicacis ullus fuit ingenii, cui non monitor necessarius. Præterea quod Facultates aliquando errent, vel Judicis, vel Partium vitium est, quorum hæc pro suo commodo rationes flectere & JCrus quibusdam omissis in suam Sententiam pellicere, ille ex Actorum Epitome Consilium implorare solet. Unde necesse est ut manca Acta postea pariant manca Consilia. Hinc in dubio plus sunt facienda Consilia Collegiorum, quàm unius etiam excellentissimi Doctoris, Gail. *lib. 1. observat. 33. num. 3.* Simon de Prætis *volum. 1. consil. 307. num. 15.* Pruckmann. *volum. 1. consil. 50. num. 1.* nec puto tutò Judicem ad unius Responsum procedere posse, Georg. Christ. Walther. *tractat. de Jur. Stat. ac Privileg. Doctorum cap. 15. §. 96.* Hinc Advocati cordatiores in perquisitione Decisionum Collegiorum specialium non secus ac Legum ipsarum laudabili exemplo multum operæ ponunt, Vivius *lib. 1. decis. 135. num. 4.* & magnificiunt si Decisionem Collegii in terminis allegaverint, nam in Casibus Jure non decisis licet imitari Exempla & Pronunciationes aliorum, l. 54. verb. Divus. ff. ad Scrum Trebellian. l. 14. ff. ad Leg. Cornel. de falsis. Pistor. *lib. 1. quest. 15. num. 106.* & pauperum Doctorum mos est respondere de Jure per Regulas Generales, optimorum verò per speciales Decisiones, Thom. Trivisan. *lib. 1. decis. 1. num. 1.* In Pomerania ad totum Collegium transmittuntur Acta, *Ordinat. Pomeran. pag. 5. ibi: unverdächtige Juristen-Facultät.* In Saxonia nomine Consultoris non unus JCrus sed integer Ordo intelligitur, Moller. *ad Constitut. Saxon. part. 1. constitut. 26. num. 4.* Berlich. *part. 1. Conclus. Pract. 42. num. 9.*

213. Prospicere igitur debet Judex, vel Pars, si perfectum Responsum habere velit, ut integra Acta ad Collegium vel JCtum mittantur, oportet enim ut robur insit Informationi de iis quæ vera sunt, omissum nihil esse, non item falsa esse quæ præsupposita, Tiber. Decian. in *Apologia adversus Alciat. consil. 21. num. 38.* Joh. Eichard. de *Offic. Judic. thes. 80. & seq.* Aliàs veluti interrogabitis, ita quoque Responsum habebitis, inquit Pruckmann. *volum. 2. consil. 18. num. 150.* & majoris est æstimanda Informatio, quæ super totis Actis concepta est, quàm ea quæ fit ad nudam alterius Interrogationem, Decian. *dict. loc. num. 38.* Nam Consilia, ad Partis implorationem facta, sunt suspecta, Marquard. Freher. de *Fam. & Infam. cap. 18. num. 31.* Uti enim narratum, ita impetratum, Cothmann. *volum. 3. consil. 29. num. 401.* & ideo Responsum ad unius petitionem obtentum, Jus inter Partes facere non potest, Cothmann. *volum. 1. consil. 1. num. 431.*
219. Capiunt ex his Decisionem, quod Doctores arbitrantur, Judicem non teneri Collegii Juridici Sententiam sequi, sed posse eam mutare, emendare, & corrigere, Berlich. *dict. loc. num. 26. & 27.* imò posse Sententiam Consilio non conformem ferre, Schrader. de *Feud. part. 10. sect. 14. num. 92.* siquidem illa contra Jus fuerit, Speculat. de *Requisit. Consil. num. 13.*
221. Umm. *disputat. 18. thes. 7. num. 27.* & hoc etiam si Sapientes partium consensu electi, Asinius in *Prax. Florentin. §. 25. cap. 10. membr. 1. num. 1.* imò Judicem posse avocare Acta etiam Partibus invitis, Menoch. de *Arbitrar. Judic. Quest. lib. 1. quest. 23. num. 3.* Bullæ. *dict. loc. thes. 13.* vel non expectato Jurisconsultorum Responso de causa pronunciare, Berlich. *dict. loc. num. 29.* Id enim verum esse potest, si Judex pro sua Informatione Peritos consulat, cæterum si Partes consenserunt in extraneum Judicem, cogitur sequi eorum Sententiam Ordinarius, l. 26. ff. de *Judic.* aliàs se suspectum facit, dum se ingerit, l. 25. ff. de *Procurator.* & Partibus Jus quæsitum in Transmissione tollit quod ipsi minimè licet, argum. l. 11. ff. de *Regul. Jur.*
226. Quæritur ergò ulterius, si Litigantes velint transmitti Acta ad Facultatem Juridicam, an Judex possit resistere, & ipse si velit Sententiam ferre? Affirmant id non pauci, eo quod pro Judice præsumatur, quod sit Vir bonus & prudens, l. 137. §. 2. ff. de *verbor. obligat. l. 18. ff. judicat. solvi. l. penult. ff. de Procurator.* inprimis quia Legum peritus esse debeat, *Can. statum. 8. distinct. 61. l. 14. ibi: legum. Cod. de judic. Novell. 60. & per se scire*
230. quod justum est, *Authent. Hodie. Cod. de Judic. in princ.* tum quod macula inuratur Judici, dicere eum suspectum, & ideo difficillimum probatu, nec aliter admissum, nisi oblato Libello Recusatorio, Zanger. de *Exception. lib. 2. cap. 4. num. 18.* Schrader. de *Feud. part. 10. sect. 14. num. 57.* Menoch. de *Arbitrar. Judic. Quest. lib. 1. quest. 23.* Vant. *tit. de Nullitat. ex defect. Jurisdic. §. 1. num.*

num. 140. Bullæ. *dict. loc. thes. 2.* Berlich. *dict. loc. num. 12.* Sed ab hac opinionone non vereor discedere, tum quod Judex seipsum offerens suspectum se facit, argum. l. 25. ff. de *Procurator.* tum quod prudentius agat si aliorum Sententiam audiat, tum quod hoc generali Germaniæ Consuetudine observetur, ut attestatur Zaf. in l. 10. ff. de *Jurisdic. omn. Judic. num. 13.* & Statutis alicubi caveatur, ut Prudentiores consulant, Bocer. *class. 6. disputat. 28. thes. 21. lit. b.* De Saxonia expressè id ordinavit *Ordinat. Polit. de Anno 1612. tit. von Justitz-Sachen 16.* De Pomerania, Hof- & Ger. *Ordn. pag. 5. und Land-Tags-Abchied de Anno 1606. §. Wir 16.* Inprimis autem *Ordinat. Criminal. Caroli V. in Criminalibus hoc expressè statuit artic. 105. & artic. fin. ibi: Ben den nächsten Höhen Schulen: & habet hoc rationem, quod agatur de Vita & Fama Hominis, non de glande legenda. Ubi ergò majus periculum, ibi cautius agendum; Cap. ubi periculum. 3. de Election. in 6to.* Hinc nemo ne quidem Excellentissimus Jurisconsultus de capite solus debet pronunciare; Bocer. *tractat. de Furtis cap. 1. num. 41.* sicut etiam id non ausi fuerunt, Angelus *consil. 199. num. 1.* Paul. Castrenf. *consil. 203. num. 3.* Ludov. Bolognet. *consil. 8. in princ.* quorum Exemplum secutus est Ernest. Cothmann. *volum. 1. respons. 15. num. 231.* Res enim ardua plurimorum suffragia requirit, argum. l. 32. §. 13. ff. de *recept. qui arbitr. receperunt.* Cum igitur Lege hoc beneficium Transmissionis competat, nulla ratio est quæ Judici, vel alii permittat adimere, l. 3. *Cod. de interdicit. & relegat. l. 2. Cod. de libert. & eor. liberis. l. 7. §. 1. & 2. ff. de Senatoribus. l. 2. Cod. de hereditar. action. l. 1. Cod. si cert. petat.* Et quanquam Judex præsumatur doctus, reperiuntur tamen pro conditione loci, inprimis in Pagis, & Urbibus parvis docti. His autem Vitam, Famam, & maximam partem Fortunarum committere, oppido periculosum est, Carpzov. in *Prax. Criminal. part. 3. quest. 116. num. 4. & seqq.* Bocer. *dict. loc.* Joan. Monach. in *Prax. Judiciar. part. 14. num. 1. 2. 3.* Joh. Richter. de *Judic. thes. 64.* Bullæ. *dict. loc. thes. 2.* nec opus hodiè Libello Recusatorio sed simplex contestatio sufficit, Zanger. de *Exception. lib. 2. cap. 14. num. 19.* & satis suspectus est, quem Lex ipsa talem facit.

Sequitur jam Secundum Membrum, quando Assessores, vel Collegæ cum Referendarii Votis consentiunt. Quod si est: Referendarius concipit Sententiam. Hac Conceptio respicit vel Substantialia, vel Accidentalia. Substantialia rursus consistunt vel in certis Materialibus, vel Formalibus. De singulis videamus.

Formalia Sententiæ consistunt in Conceptione certorum Verborum, quibus Judex exprimit, quid in casu proposito pro Jure habendum sit. In his juxta Speculat. de *Sentent. §. 5. num. 16.* Umm. *disputat. 19. thes.*

- thes. 10. num. 42. Marant. Specul. Aur. tit. de Sentent. num. 55. & 58. occurrit, ut (I.) Nomen Judicis exprimat, exinde enim licet videre, an competens sit, vel incompetens, quod si hic vitium esset, Sententia ob Exceptionem Incompetentiae, quae etiam in ipsa Executione opponi potest, nulla retrò fieret, Berlich. part. 1. Conclus. Pract. 57. num. 6. Hinc etiam sit, ut aliter ordinarii, aliter delegati Judices pronuncient. Perinde autem est utrum Sententia in plurali, vel singulari numero feratur, Lanfranc. cap. 10. de Judic. num. 9. ex. gr. in plurali numero sub syllaba Nos, Wir / In Sachen u. erkennen von Gottes Gnaden Wir Bugslav u. vel: Wir zum Hof - Gericht verordnete Director und Râthe. vel: Erkennen Wir Superintendens, Director, und andere zum Geistlichen Consistorio verordnete Râthe. vel: Wir Bürgermeister und Rath. vel: Richter und Assessores &c.
249. Vel in singulari numero, v. gr. Ego, Ich Titius Vicarius, seu Delegatus &c. Ich Titius, Land-Vogt zu N. Burg-Richter zu N. &c.
250. (II.) Nomen Partium, Actoris, vel si ex officio proceditur Fiscalis ejus nomine, & Rei. Cum enim in illis tribus Personis consistit Judicium, meritò earum sit mentio. Ex. gr. Pronuncio in causa Titii Actoris ab una, Caji Rei ab altera. In Sachen Sempronii Klägers an einem / entgegen und wider Titium Beklagten am andern Theil; vel aliter, si plures sint. Ex. gr. In Sachen Mevii an einem / Stichi am andern / Sempronii Intervenienten am dritten / Fiscalis am vierten / Pauli & Consortes am fünften Theil u.
251. (III.) Tenor Libelli seu Causa, de qua agitur. Hoc idè necessarium, quod ex eo ratione materiz etiam de Competentia Fori constare possit: & quia, ut suprà dictum, juxta Libellum formatur Sententia. Tenor autem Libelli est plerumque Jus, unde formatur Actio. Ex. gr.
252. In Civili Causa: In Sachen Titii contra Cajum, Debiti, vel Successionis. Vel sic: In Schuld- vel Schuld-Forderungs-Sachen. In Sachen Sempronii contra Lucium, eines streitigen Ackers / vel Ackers questionis &c.
253. In Criminali: In Sachen Petri Anklägers an cinem / Pauli Beklagten am andern Theil / Homicidii, Adulterii. In Land-Fried-bruchigen Sachen / Gail. lib. 2. de Pas. Publ. cap. 6. Vel: In Criminal-Sachen / In Inquisition-Sachen / Fiscalis vel Procuratoris Universitatis.
254. In Matrimoniali: In Sachen Titii an einem / Caji am andern / Spualium, Divortii &c. vel: In Ehe-Sachen Caji.
255. (IV.) Substantia Processus, quae in Litis contestatione, Juramento Calumniae, Exceptionibus, Probationibus, & Submissione, aliisque partibus consistit, ut Cap. preced. dictum, solent exprimi. Hoc duplici modo fit, vel latè, ut singula membra exprimantur: Ex. gr. Auf eingefommene Klä-

Klage / geschene Antwort / geführten Beweis und Gegen-Beweis / und endlich von allen Theilen geschene Submission in Sachen T. B. contra C. B. Debiti: erkennen und sprechen wir für recht u. Opus non est ut hoc fiat, sed expedit, quia facili via Processus vitia possunt notari.

Vel compendiosè nullā, sive Libelli, sive Litis contestationis, vel alterius partis expressā factā mentione: Ex. gr. In Sachen B. contra P. Fidejussionis, ist allem Vorbringen nach für recht erkannt. vel: In Sachen P. contra H. das Hauß betreffend / erscheint aus den Acten so viel. Quae Formula apparet Judicem se retulisse ad universum, quasi Sententiam tulerit omnibus Actis, & Actitatis convenientem. Et hoc Formulis exprimere volui, cum sciam ignaros sæpè hic titubare.

Denique (V.) debet Sententia in Scripturam redigi, & ex Scripto recitari, l. 2. Cod. de Sentent. ex pericul. recitand. aliās ipso jure nulla est, l. 3. Cod. eod. Itaque non sufficit Sententiam in Scriptis edi, sed omninò scripta recitanda est, Bartol. in dist. l. 2. Cod. nec satis est si Judex scribendo unio contextu voce Sententiam praeferat, Marant. tit. de Sentent. num. 57. Excipiuntur Interlocutoriae, Umm. disputat. 19. thes. 39. Causae Summariae, Authent. Nisi. Cod. de Sentent. ex pericul. recitand. Non si cum Consensu Partium fiat, Lanfranc. cap. 10. num. 8. cum enim sit hic modus Juris, privati suis Pactis eum immutare nequeunt, l. 38. ff. de Pactis. Vant. tit. de Nullitat. ex defect. Process. 13. num. 73. Trentacinq. de Sentent. resolut. 2. num. 4. & seqq.

Materialia Sententiae sunt: (1.) Ut sit Juri conveniens. Judices id solent ita exprimere: Erkennen wir N. N. für recht. Facultistae hoc modo: Daß diß Urtheil denen Rechten / und uns überschickten Actis gemäß / erkennen wir Dechant, Senior &c. der Juristen-Facultät auf der Universität N. Recipit hoc duplicem intellectum. Primus est, quod Jura sunt congruè applicata facto controverso, ut jam appareat quid in eo æquum, vel iniquum, & de eo statuendum sit. Cum enim hoc difficillimum sit, ut suprà probatum, debet naturam Actionis benè Referendarius considerare, cum ex illa de Justitia Causae facile judicari possit. Quod si Actionis natura lateat, quod fieri potest propter varias rerum figuras, l. 1. princ. de Obligation. & Action. ut ad certam & nominatam Juris Formam, Contractum scilicet vel Delictum res referri non possit, & ita novum negotium, l. 22. ff. de praescript. verb. vel proprius Contractus oriatur, l. 19. eod. ad proximum negotio advertat, vel ad medium concludendi, & ipsam Conclusionem, ex his enim Investigationibus non difficulter apparebit Actio, & Jus persequendi in omni negotio. Nam Contractus & Maleficia habent suas nominatas Persecutiones, sicut & Rerum Controversiae. Reliquae verò Causarum infinitae species habent generales

- Adiones, quibus vice aliarum utimur, l. 2. & seq. ff. de praescript. verb. Rutger. Ruland. de Commissar. lib. 2. cap. 2. part. 3. num. 4. Bene Cicero lib. 288. 2. de Oratore. de hac re primum (inquit) naturam causae videat, quae nunquam latet; factumne sit quaeratur, an quale sit, an quod nomen habeat: quo perspecto statim occurrit Naturali quadam Prudentia non his Subductionibus quas isti docent, quid faciat Causam, id est, quo sub- 280. lato Controversia stare non possit. Subductiones autem Cicero vocat inanes Philosophorum argutias, qualibus & nunc utuntur in dijudican- dis Causis, & tractando Jure, magno Studiosorum incommodo, Ru- land. dist. loc. num. 4.
281. Secundus intellectus est, quod Judex indicet Sententiam juxta Jura & Leges scriptas, vel Mores in Provincia receptos conceptum esse. Ju- 282. dex enim non secundum suum cerebrum vel Conscientiam judicare debet, sed juxta Acta, & quatenus Moribus & Legibus receptum est, 283. princ. Institut. de Offic. Judic. Id apprimè necessarium est, pro diversitate enim Causarum & Locorum diversa Jura ad decisionem adhibentur, non quod Jura inter se diversa sint, & æquum æquo repugnet, sed quod 284. Rerum & Circumstantiarum diversitas subducatur factum generali Regu- lae, & res faciat alias, Hug. Grot. lib. 1. de Jur. Bell. & Pac. cap. 1. num. 10.
285. Communiter ita proceditur: Si causa fuerit Spiritualis, quae fidem concernit, ex Libris Prophetarum vel Apostolorum petenda erit decisio, Deuteron. 12. in fin. Esai. 8. vers. 20. Galat. 1. vers. 8. quod si dubium alicubi, 286. vel taceat Scriptura, ad Patrum Decreta, vel Concilia, quousque sana, recurrendum est: quae si contrariantur Juri Divino, non attendenda, Cap. sunt quidam. 125. quest. 1. argum. Clementin. Ne Romani. in princ. de Election. Ubi verò de Ritibus vel aliis Spiritualibus Causis agitur, olim in Repu- blica Judaica Leges Ceremoniales erant, hodiè in multis locis Jus Ca- 287. nonicum, & Ordinationes Ecclesiasticae seu Agendae, quas vigore Paci- ficationis Religionis Principibus Augustanae Confessioni addictis in suis 288. Territoriis facere licet, attenduntur. Ego certè experior verum esse multis in locis in decisionibus Causarum Ecclesiasticarum Pontificis sci- 289. ta attendi, quod tamen velim intelligi, non quatenus à Pontifice pro- tecta sunt, ei enim nulla competit Legis ferendae potestas, Cran. Disser- 290. tat. de Pac. Relig. part. 2. problem. 4. & qui volunt contrarium Pontificii cre- dere, suo faciant periculo & errore, sed quod olim receptum, cum ne- cesse erat parere, & illud Jus aperuit aliquas æquo & bono convenient- 291. res Decisiones, & inprimis procedendi ordinem. Non igitur ex se va- let, sed usu, non autoritate, sed ex prudentia & utilitate, non semper, 292. sed quando Jus Divinum tacet. Sic in Pomerania in Instructione Con- sistoria-

sistorialibus data juxta Jura Divina, & Ordinationem Ecclesiasticam ju- bentur pronunciare, quod si ibi casus non sit decisus juxta Canones: ita verò si illi non repugnent Juri Divino vel Ordinationi Ecclesiasticae, 293. quod si apparet, ad aliud Consistorium Ecclesiasticum causa transmitti jubetur, Tit. Nach was für Recht.

Si verò Causa Secularis est, tunc vel rem tangit publicam, vel pri- 294. vatorum. Illa juxta Fundamentales Imperii Leges, quales apud nos 295. sunt Aurea Bulla, Recessus Imperii, & similia definienda: vel si in Pro- 296. vincia quaestio est, juxta Provinciae scita, Lands- Abschiede oder Re- versalen.

Si privata res, initio respiciendum ad Consuetudines, & Leges Lo- 297. cales, quales apud nos Ordinum Provincialium und der Land- Stände 298. Privilegia, item Privilegia Nobilia, Civitatum Plebiscita, & Statuta. Non etiam est negligenda forma procedendi in Provincia recepta. Ta- 299. lis apud nos im Land- Recht in Rügen / Visitationes Judiciorum & Con- 300. sistoriorum, Hof- Gerichts- Bauer- Schäfer- Gesinde- Ordnung &c. Sic Anno 1633. in Conventu Provinciali Anclami convenit, ne Causae, 301. quae Dotalia concernunt, aut Aufsteur- Sachen / extra Patriam ad pe- regrinos Judices mittantur, §. Weil auch &c. Ratio fuit, quod plerum- 302. que hac in re extranei valde hallucinentur, & idè contingat, ut tali causà ad plures Facultates missa, una Facultas absolvat, altera condem- 303. net, tertia mitiget, ut Bullae ait Discurs. Academ. 9. oper. subciv. thes. 20. imò tales Sententiae saepe sunt ridiculae, nullae, contrariae, quoad Executio- nem impossibiles, idem dist. loc. thes. 19. non aliundè sanè; quam ex igno- ratione Juris Communis, quod praesumitur, aut Localis, quod creditur, 304. Winther. in Parthen. Litigios. lib. 1. cap. 11. num. 9. & 10. Hinc in Camera Imperiali ante omnia juxta Consuetudines Loci, ex quibus appellatum, Sententia formatur, Carpzov. de Capitulat. Casar. Germanor. cap. 9. num. 5.

Si Causa Feudalis, ex Jure Feudali speciali, veluti Sächsisch Lehen- 305. Recht / vel generali, postea decidatur. In Pomerania habemus Nobi- 306. lium Privilegia, Conclusiones Pomeranicas, quae tamen nondum vigo- rem Juris ubique habent, den Wollinischen Land- Abschied quoad illa capita alibi alia.

Quod si specialia Jura non adsint, ad Jus Commune, quod est 307. Syntagma illud concinnatum ex Pandectis, Codice, & Novellis, Insti- tutisque, vulgò dictum Corpus Juris venit: Opus elegans, & cui si 308. paucos navos demeris, omni sua parte ferè absolutissimum, Anton. Mathæ. Disputat. de Fundament. Juris aliter jaciend. disputat. 7. thes. 34. Hoc 309. autem ordine, ut una pars alteri, ubi aliter contrarietas conciliari nequit, quae

- quæ aliquando indissolubilis, deroget, *Disputat. 1. Pandect. preliminar.* Sunt nonnulli qui putant in Rebus Secularibus, id verum, in Ecclesiasticis verò Causis seu Foro ubi deficit Lex, Jus Canonicum, si à Jure Civili discordaret, in mixtis causis utrumque sequendum esse, *Umm. disputat. 18. thes. 6. Bullæ. dict. loc. latissimè.* Ego repeto quod *suprà num. 289.* dixi, Jus Canonicum per se non habere Juris authoritatem, nec valere, nisi quatenus usus id approbavit, & ille usus Jus est licet ab accidente, quia primum Papa id adinvenit, Jus Canonicum dici possit. Certè Jus Civile deficere, non puto, & si alicubi desint verba, sensus reliquus est, qui interpretatione doctâ ad casus non positos applicari potest, *Mæstert. de Justit. Leg. Romanar. quest. 1.* si etiam in Jure Canonico quædam exstat decisio, non alia quàm tali interpretatione eruta est. Quomodo cadit decisio in mixti Fori Causis, cum semper præponderet Jus Civile, cui Jus Canonicum ancillatur si sanum est, vel interpretationem subministrat. Illud non abnuo: si casus neutro Jure, ex assumpto quod Papæ Jus valeat, inveniatur, Imperatoris Rescriptum, & Sententiam etiam Interlocutoriam licet in speciali casu pro Lege haberi, *l. fin. Cod. de Legibus. l. 11. §. 2. ff. ad Scram Trebellian.* Ratio est universalis Imperatorum voluntas, & quod diversa velle non præsumatur, *Bachov. ad §. 6. Instit. de Jur. Natur. Gent. & Civil.*
317. Quod si verba cessant, & mens dubia, sed in aliis Judiciis Sententia similis reperitur, imprimis in Supremis Tribunalibus & Curis, qualis apud nos Camera Imperialis, Judicium Aulicum, vel Principum Dicasteria, tutius ea sequi, quàm præfractè novam opinionem invenire.
319. Vocantur talia Præjudicia, idè quod quasi Judicem captivum faciant, & ambiguum, ut non possit melius de Jure respondere. Ea pro Instructione Judicis allegari posse, *Afflict. decis. 169. num. fin. Vant. tit. de Nullitat. ex defect. Jurisdic. delegat. 10. num. 20.* & Camerales Decisiones pro Lege esse, dicit Græven *ad Gail. in Procm. num. 5. & 29.* adeò ut Inferiores Judices secundum illas pronunciare debeant, *Raudensis de Analogia cap. 36. num. 137. Tessaur. in Procm. Decision. num. 31.* Talia ex Cameralibus Decisionibus collegit Gylmann. *Gail. Tilemann. de Benignis, Mynsinger. Græven, alique.* In Inferioribus Judiciis *Carpzov. Moller. Schultze, & in Facultatibus Pistoris, Arumæ. Finckelthaus. Berlich.* quæ idè in fasciculum colligenda, ut longo tempore haberi possint.
323. Deficientibus Præjudiciis maturè deliberatis subveniunt communes Opiniones, quas tamen non ex numero, sed ratione, evidente tamen & vincente metimur, *Disputat. 1. Pandect. preliminar. thes. 60.* nisi par-
324. res sint numero, quo casu id Judicis arbitrio committitur, *l. 1. ff. verb.*

- crebrior. *ff. de Offic. Quaestoris.* Apprimè autem hîc prospiciendum, ne Affectus Opiniones in Mantellum Sententiæ sumat, & Casus pro Amico inveniat. Esse gratificationi locum Jura non negant omninò, veluti in Divisoriis, Creditorum vigilantia, &c. *l. 29. ff. quæ in fraud. Creditor. Gilhaus. in princ. disputat.* sed ubi factum, non homo, vel affectus eam reperit: tunc enim sunt Casus pro Diabolo, quos Judex sequi non debet, *Tessaur. Decis. 60.* trutinare Opiniones, non æstimare, & si hic titubat, potius quàm alteri benè vel malè velit, aliorum Opiniones audire debet, *vid. latissimè hac de re Bullæ. dict. loc. disputat. 7.*
- Demum si communis non est opinio, non est inconveniens Accursium, Bartol. vel alium notæ Authoritatis & Celebritatis Jctum sequi. Tutius est errare cum alio quàm solùm, sicut etiam cum alio sentire, quàm fluctuare, hoc tamen cum priori moderamine, ne quis in verba Magistri juret, vel Partium Causæ aliquid det: quanquam tutius, quia res alios concernit, Sapientes audire, nisi quis dicere velit apud eos eundem defectum esse posse, & sic huic assertioni locum esse, *vid. plur. apud Bullæ. & Umm. dict. loc.*
- Hæc Judex observare debet: Quod si omittat, poenâ dignus est, *de qua Cap. seq. vid. Umm. disputat. 18. thes. 10. num. 46.* Quæritur autem hoc loco: an Judex Rationes suæ Sententiæ addere, vel inferere teneatur? Quicquid alii putent, negandum autumo per *Cap. Sicut. 16. de Sentent. & re judicat. l. 5. §. 1. ff. de re judicat. l. 59. cod.* Est enim Judex Vir bonus & talis Legibus perhibetur, *l. 4. §. 1. famil. herciscund. l. 137. §. 2. ff. de verbor. obligat.* & talis Viri Officio convenientia facturis præsumitur, *l. 2. Cod. de Offic. Civil. Judic.* si etiam Rationes subjungerentur, daretur fortè causa Advocatis cavillandæ Sententiæ, & sic lis ex lite generaretur. Nec aliter præcis Jctis in usu fuit. Sic Scævola ad longam Facti Speciem *in l. 18. §. fin. ff. de Annuis Legatis.* respondit uno verbo, competere, & *l. 20. cod.* respondit secundum ea, quæ proponerentur, debere: & *l. 21. §. 2. in fin.* respondit restituendum esse: *l. penult. §. penult. ff. de Legat. 2. & 3.* respondit deberi. Et hæc concisa ratio præ reliquis placuit Scævolæ *in l. 44. ff. de recept. qui arbitr. receperunt. l. fin. in fin. ff. de reb. dub. l. 122. §. 4. ff. de Verbor. Obligat.* Hinc *Speculat. tit. de Requisit. Consil. vers. Porro.* inquit sufficere si in Consilio vel Sententia dicitur Exceptionem non admittendam, vel talem absolvendum esse, *Pac. Scal. lib. 3. de Consil. Sapient.* Nec obstat, quod Sententia, sicut Lex, ratione constare debet, & idè si justa, non esse causam cur omittatur, si injusta, posse eam corrigi. Nam verum est Rationem debere subesse Sententiæ, sed sufficit pro Judice præsumptionem esse quod illam attenderit. Et si justa est, celari potest, si injusta, novis

344. novis rixis datur occasio. Sic in Pomerania necesse non est Causas
 345. Sententiæ inferere. Quod si Judex id facere velit, vel teneatur, ut in
 Hollatia, non est iniquum, sed videndum an recte Causa examinata,
 ab Advocatis possit Judici supinitas, vel error obijci, quod non timo-
 346. tur, ubi causæ latent. Et idem puto de JCtorum Collegiis es iisdem
 causis dicendum, quod ubi decisivè loquuntur, non opus habeant Ra-
 347. tiones allegare, Pax Scala de *Consil. Sapient. lib. 3. cap. 20.* sed possunt omis-
 Argumentorum enumeratione simpliciter Sententiam exponere, De-
 348. cian. *volum. 3. consil. 60. num. 7.* Hanc esse omnium Doctorum opinionem
 dicit Asinius in *Prax. Judicior. §. 25. num. 1.* & in Praxi observari, Anton. Ma-
 349. ria Corat. *lib. 2. Commun. Opinion. tit. 9. cas. 23. num. 129.* Solet igitur talis
 Formula usurpari: So wird Beklagter von angestellter Klage billich ent-
 bunden. Sive: So ist Beklagter Klägerinnen das libellierte Stück Guths
 350. einzuräumen schuldig. Secus autem est, si quis privatim JCros consulit,
 sive ut sciat quid Juris, sive ut Judici simul Informationem offerat, tunc
 351. enim quia scire vult quid Juris, & id est per Rationes discere, nulla ra-
 tio est, cur Judex renuat, cum aliàs vel negligens vel imperitus videri
 possit, Arumæ. *volum. 2. decis. 1.*
 352. Illud benè provisum in Pomerania & forsàn alibi, ut Referendarij
 post conceptam Sententiam Relationi & Actis addant Rationes in
 Scriptis, & postea in certum Librum consignent, ut futuris temporibus
 de Ratione Decidendi constare, & Principes videre possint quibus
 Rationibus moti in eam Sententiam devenerint, *Ordinat. Pomeran. pag. 5.*
 353. §. Und damit ic. ibi: Mit den Rechtlichen Ursachen. & pag. 12. §. Wann-
 zum ic. ibi: Mit ihren ausführlichen Rechts-Gründen. Inde tamen non
 354. sequitur, quod Sententiæ Rationes inferendæ sint, cum utriusque asser-
 tionis diversæ sint Rationes, & Causæ, cur illud fiat, hoc non fiat.
 355. (2.) Sententia debet esse clara, & certa, etiamsi de incerta Summa
 actum sit, §. 32. *Institut. de Actionibus.* Nam incertum sapè in petitionem
 356. venire non solum Judicia universalia, veluti Petitio Hereditatis, vel gene-
 ralia, velut Actiones Tutelæ, Negotiorum Gestorum &c. admittunt, sed
 357. etiam particularia, veluti Actiones arbitrariæ, & inprimis de eo quod
 certo loco, ubi Judicis arbitrio permittitur, quomodo satisfieri oport-
 358. teat, Actiones bonæ fidei ratione Fructuum & Accessionum, imò in
 359. ipsis stricti Juris Actionibus, in quibus incertum petitur, veluti si factum
 aut aliud quid non certum promissum est, l. 75. ff. de *verbor. obligat.* in
 360. cujus locum succedit interesse; Id dicunt Doctores debere à Partibus
 361. definiri ut ita quasi certum petant; Sed rectius cum Bartolo in l. 72. ff. de
verbor. obligat. dicitur, id quidem fieri posse, sed necesse non esse, quia
 frustra

- frustrà sint, cum Judex non teneatur id sequi, sed pro suo arbitrio id
 taxare possit, Bachov. in *disputat. 4. de Actionibus thes. 10.* Et hoc est quod 362.
 dicitur, licet de incerta quantitate actum sit, tamen Judicem quantum 363.
 possibile est, debere Sententiam certam exprimere. Cujus ratio est,
 quod aliàs controversia non finiretur, sed lis ex lite fieret, quippe cum 364.
 post hanc alia requireretur. Patet hinc aliquando posse Sententiam in- 365.
 certam esse, quando scilicet natura Actionis, ut in Judiciis universali-
 bus, sive generalibus, & Actionibus alternativis id exigit, hoc enim casu 366.
 ejusdem generis Sententia fertur, Joh. Faber in §. 32. *Institut. de Actionibus*
num. 2. Schneidewin. *ad dict. §. 32. num. 28. & seqq. eleg.* & similis est Sen- 367.
 tentia si quis petierit se servare indemnem, l. 2. *Cod. de Sententia quæ sine*
certa quantitate profertur. Nec definit inde Sententia conformis Libello 368.
 esse. Difformis enim est, quando extra illud, quod petatum est, fertur
 Sententia, non cum quod petatum est, sine certâ quantitate determi- 369.
 natur. Sic si Actor simpliciter interesse petat, & Judex illud taxet, est
 Sententia conformis Libello, Jason. in *dict. §. 32. Institut. de Actionibus num. 27.*
 & in Criminalibus, ubi nihil necesse est peti, ne quidem concludi, quia 370.
 Reipublicæ negotium agitur, valet Sententia incerta, etiamsi ne qui-
 dem poena in ea expressa sit, l. 1. §. 4. ff. *ad SCrum Turpillian.* Quia verò 371.
 Sententia certa dicitur vel simpliciter & in se, quatenus claris & expres-
 sis verbis constat, vel per Relationem ad aliud, veluti ad locum & tem- 372.
 pus, Zas. in l. 15. §. 1. ff. *de re judicat.* vel ad quantitatem antea determi-
 natam, Zas. *dict. loc.* vel ad Instrumentum idque vel extrajudiciale, veluti
 Testamentum, quomodo valet Sententia: Restitue quod habes ex Te- 373.
 stamento, Zas. *dict. loc. num. 3.* vel Judiciale, veluti Libellum vel Petitio-
 nem Actoris, & valet Sententia, si pronunciatum fuit: Solve quod peti- 374.
 tum est, l. 59. ff. *de re judicat.* An autem valeat Sententia: solve quod
 debes dubium? Mirè se hic intricant Doctores, qui de certitudine, quæ
 ex Libello vel Actis Probatoriis posset sumi, aliquid divinant quasi Ju- 375.
 dex se eò retulisset. Tutius dicitur talem Sententiam nullam esse, l. 27. 376.
 §. 3. ff. *de recept. qui arbitr. receperunt.* Sunt enim tales Probationes plerum-
 que dubiæ, & quod una pars affirmat, illi altera contradiçit, & quan- 377.
 quam Judex super Probationibus arbitrari possit, manet tamen dubium
 an fecerit, vel an ad Libellum, vel alia, quæ valde dubia, respexerit,
 Joh. Faber *ad dict. §. 32. Institut. num. 10.* Umm. *Disputat. ad Process. Judicior.*
19. thes. 10. num. 43.
 (3.) Sententia debet esse absolutoria, vel condemnatoria, l. 35. ff. 378.
de Judic. debet enim negotium definire, quod nequit nisi uno horum
 casuum fieri, l. 3. *Cod. de Sentent. & Interlocut.* Vant. *tit. de Nullitat. ex defect.*

379. *Process. 13. num. 90.* nisi Sententia diversa Capitula habeat, quomodo simul condemnare & absolvere potest, Treutler. volum. 2. disputat. 23. thes. 2. lit. a. quanquam melius dicitur, tunc tot esse Sententias, quot Capita. Non autem opus est, ut Judex verbis *Condemno*, vel *Absolvo* utatur, rarius enim olim Judices ipsis usi, Brillon. de Formul. Popul. Roman. lib. 5. pag. 458. sed
380. sufficit per æquipollentia exprimi, veluti Titium nihil debere, l. 21. §. 1. ff. de recept. qui arbitr. receperunt. vel Titium solvere debere, l. 59. h. tit. l. 5. §. 1. eod. Vant. tit. de Nullitat. ex defect. Process. 13. num. 92. Duaren. ad dict. l. 59. in princ. Jason. in l. 1. ff. de re judicat. num. 16. Imò ut Dn. Bartolus annotavit, Sententia in Camera pro nulla non habetur, si Judex pronunciet, videri Titium debere, Bachov. in Treutler. volum. 2. disputat. 23. lit. b. in fin. Hinc non valet Sententia: Condemno condemnandos,
381. absolvo absolvendos, Zas. in dict. l. 1. num. fin. Uti nec illa: Pronuncio Reum esse condemnatum, Zas. dict. loc. vel condemnandum, Marant. in Specul. Aur. tit. de Sentent. num. 125. Hæc verò condemnno, imò absolvo,
382. juxta Vant. dict. loc. est absolutoria. Quod si dicat Judex, sibi non liquere, Sententia nulla & absurda est, Menoch. remed. Possessor. remend. 3. num. 748.
383. Non solum autem causam principalem, sed etiam super accessoriis
384. simul Judex Sententiam ferre debet. Hæc sunt in duplici differentia, vel enim rei petitæ cohærent, ut sunt Fructus, Usuræ, vel ad litem pertinent, ut sunt Sportulæ, &c. De illis licet nihil dixerit, si post Judicium acceptum Actori abesse coeperunt, debet Judex simul pronunciare, quia tacite simul petitæ sunt, l. 40. princ. ff. de petitum hereditat. l. 20. ff. de rei vindicat. l. 31. ff. de reb. creditis. l. 25. §. 7. ff. de Edilit. Edict. Donell. lib. 26. Commentar. cap. 4. lit. b. Si enim fundus vel alia res statim restituta fuisset, illas
385. Petitori adjecisset, l. 2. ff. de Usur. l. 35. §. 1. ff. de rei vindicat. Si ante Judicium potest, sed non tenetur Judex non imploratus eas adjudicare, dict. l. 25. §. 8. de Edilit. Edict. Mynsing. centur. 4. observat. 55. Si ergo Actor illarum rationem habere velit, simul eas petere debet, Umm. disputat. ad
386. Process. Judiciar. 19. thes. 8. num. 31. An autem hæc accessiones generatim possint adjudicari? Dubium id putat Treutler. volum. 2. disputat. 23. thes. 4. lit. a. sed malè, quia Sententia certa esse debet, l. 59. ff. de re judicat. nisi
387. quis dicere velit, eam certam esse per Relationem ad Instrumentum, ex quo petuntur, vel Consuetudinem Regionis, vel Legem, ubi & quousque petuntur, Bachov. in Treutler. dict. loc.
388. Idem dicendum de Usuris, quæ ex mora veniunt, quas Judex non tenetur adjudicare, non enim sunt in obligatione, l. 54. sed necessarium est ejus Officium si quis eas habere velit, dict. l. 54. in princ. & l. 121. ff. de verbor. significat.

Eadem ratio est in Impensis in rem ipsam factis, illæ enim, prout 396. necessariae, utiles & voluptuariae, & quatenus vel bonæ vel malæ fidei Possessor est, qui eas habere vult, si Jus Retentionis omittit, non ipsi 397. Actio Negotiorum Gestorum superest vel conditio certi generalis, ut Goedde. in l. 79. §. 1. ff. de verbor. significat. sed saltem Officium Judicis, Umm. Disputat. ad Process. Judiciar. 22. thes. 2. num. 9. item thes. 3. num. 12. & 14.

De his, nimirum Sumptibus Litis, *Gerichts-Kosten* / l. 3. & 4. Cod. 398. de Fruct. & Lit. Expens. l. 15. Cod. de Judic. subdistinctio est, quod sint vel 399. necessariae, quæ juxta consuetum Judiciorum Morem fiunt, & sine quibus causa expediri nequit, Asinius in Prax. Judicior. §. 32. cap. 4. num. 1. vel delicatæ, quas Litigantes suâ sponte, non exigente causa, fecerunt. Illuc 400. referuntur omnes Sumptus, quæ pro opera Advocatorum, Procuratorum, 401. Notariorum, redimendis Processibus, Copiis Actorum, Compulsorialibus, Executorialibus, Examinatione Testium, Sportulis, quæ Judicibus, Nunciis, Transmissione Actorum præstantur, Cibariis & aliis in itinere necessariis fiunt. Huc spectant, quæ Litigantes suâ sponte, 402. non exigente causa fecerunt, veluti si largiorem Arrham, vel annum Salarium Advocatis dederunt, aut si in itinere largius insumserunt. De 403. his vanum est dubitare quomodo petantur, cum non debeantur. Illæ 404. ipso Jure in Judicium deductæ, l. 13. §. 6. Cod. de Judic. ubi non distinguitur, an petitæ sint, an non, & facit ratio, quod prius peti non possint, quam debeantur, prius autem deberi nequeunt, quam factæ sunt; quæ 405. ratio Donell. lib. 26. Commentar. cap. 4. movit, ut non petitas Judicem adjudicare debere scripserit. Mihi autem placet Jason. ad §. 1. Instit. de 406. Action. num. 145. Obrecht. de formand. Libell. cap. 16. num. 19. Sententia, quod peti debeant, cum eâ ratione Sententia fiat certior.

Accidentia Sententiæ & Relationis sunt, quod (1.) in certum Librum debeat consignari, ut post futuris aliquando de illis constare possit, Ordinat. Pomeran. pag. 5. & 12. & à Referendariis subscribi, legi, & ipsa 408. Relatio cum Causis ad Acta poni. (2.) Ut Linguâ Germanicâ fiat, ea 409. enim nobis vernacula, & ita olim Cæsaris Jura doceri voluerunt, exemplo Romanorum, qui Decreta volebant valere, nisi Latinè concepta, 410. l. 42. ff. de re judicat.

CAPUT VIII.

De Referendariorum Præmiis & Poënis.

SUMMARIA.

1. Præmia Virtuosos constituenda.

K 2

2. Illa

2. Illa Honor & Salaria.
3. Honor Referendariorum summus est. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12.
13. Ille est in titulo Spectabilis.
14. Spectabilitas quæ dignitas?
15. Spectabiles qui in Jure nominantur? 16. 17. 18.
19. An Referendarii Quæstorum Dignitatem habeant, & quomodo? 20. 21. 22. 23.
24. Quæstura primordium Honorum.
25. Hodie Honor in Sessione, & Itione. 26.
27. Salarium Referendario dandum. 28. 31.
29. Salarium quid?
30. Jurisprudencia Pretio Nummario non debonestanda.
32. Licet ex Publico Salarium sumere. 33. 34.
35. Salarium integrum debetur si quis non possit laborare propter Pestem vel Bellum.
36. Vel Morbum. 37. 38.
39. Vel Senectutem. 40. 41.
42. Possunt tamen à labore dimitti, & Emeriti cum annuo Stipendio declarari.
43. Si initio Functionis Referendarius moriatur, nihilominus integrum Heredibus debetur Salarium. 44.
45. Immunitates habent sicut alii in Publico versantes.
46. Disquiratur an liberentur Patriâ Potestate? 47.
48. An à Tutela?
49. Qui quousque Liberi à Tutela deceditur. 50. 51. 52.
53. Aliis Muneribus?
54. Carcere ob Delictum? 55.
56. Delicta Referendariorum quadam cum aliorum Delictis communia sunt.
57. Specialia Referendariorum Delicta. 58. 59. 60.
61. Rationes cur ideo in eos animadvertatur. 62. 63. 64. 65. 66.
67. Delictum Ambitus in Referendario quod, & quomodo coercetur. 68. 69. 70.
71. Processus qui in Dignitatis ademptione observandus demonstratur. 72. 73. 74.

1. **Q**uia nemo gratis bonus est, ideo Præmia Virtuti in Republica
 2. posita, l. 5. §. 3. ff. de Jure Immunitatis. Ea Referendariis pro exant-
 3. laris laboribus nemo bonus denegabit. Consistunt autem in
 4. Honoribus potissimum, Saliis & Immunitatibus. Summum Referen-
 5. dariorum Honorem esse annotavit Cassiodor. lib. 6. variar. Lexion. cap. 17.
 ubi pag. 33. num. 9. Formulam Referendarii exprimit his verbis: *Quamvis*
tantum sit clam quæque Dignitas, quantum eam præsentia nostra conspectus illuminat
(dum semper Honorem suscipit, qui nostra Colloquia decenter acquirit) nemo tamen Ser-
mones nostros tantum meretur, quam qui Referendarius esse dignoscitur. Per eum nobis
 Cau-

Causarum Ordines exponuntur, per eum Interpellantium Vota cognoscimus, & ipsis Re-
 sponsa reddimus, ut Negotia compedita solvamus. Magnum est in hoc agone princi-
 pali servire prudentia, & ad subitum sic dolores alienos asserere, ut conquerentium vi-
 deatur Vota satiare. Quale est enim in tumultuosis Processionibus nostris nullâ per-
 mixtione confundi? aut minime tantis clamoribus impediri? Necessè habet à turbatis
 exquirere, quod nobis possit placabiliter intimare, & distinctius referre, quam poruisset
 audire. Arduum est trepidantium dicta componere, & verum dicere. Non tantum
 Interpellator formidat Negotii sui Casum, quantum sustinet iste in Relatione periculum.
 Si quid minus dixerit, inimicus asseritur, redemptus clamatur. Negotii Dominus ti-
 moris patrocinio potest sua verba convertere, Referenti autem non licet aliquid immu-
 tare. Sententia verò nostra tanta memoria cautela tenenda sunt, ut nihil additum esse
 videatur. Nobis plerumque audientibus nostra dicturus es, & difficili conditione con-
 strictus, Judicio nostro subjaces, dum alienas causas explanare contendis. Quapropter
 Referendarium te electio nostra constituit. Sed tu puritatem conscientie, & veritatem
 lingua nostris adhibeto jussionibus. Eruditionem verò mirabilem tibi collocutio nostra con-
 tendit. Quæ, dum per te alios ordinat, quantitatem tua mentis exornat. Sub nobis
 enim non licet imperitos esse, quando in vicem cotis ingenia splendida reddimus, quæ
 causarum assiduitate polimus. Quapropter ea cunctis jussisse nos referre, quæ aut debu-
 istis aut potuistis accipere. Nostra sic probatis si justa ediscitis, amate quod nos glori-
 ficat. Sit velle vestrum quale videris nostrum esse propositum. Ad summum, tales vos
 esse cupimus, ut etiam per vos Judices corrigamus. Peculiare de vobis aliquod vestigal
 exigimus, ut sicut vobiscum familiariter miscemus affatus, ita & nostra opinio speciali-
 ter à vobis mereatur affectum. Honor consistit in Titulo, ille est quod vo-
 centur Spectabiles, Novell. 10. in med. Pancirol. in Notit. Dignitar. Orient. cap.
 2. pag. 15. & 16. Spectabilitas autem est Dignitas media inter Senatorias,
 nam supra Spectabiles erant Illustres, infra Clarissimi. Ornabantur hoc
 Dignitatis titulo Præfectus Augustalis, Comes Orientis, Proconsules,
 Vicarii, Duces, Tribuni, Magistri Scriniarum, Comites Sacri Consisto-
 rii, Comites Domorum, Comites Scholarum, Silentarii, Judices, Pan-
 cirol. dict. loc. Calvin. in Lexic. Jur. verb. Spectabilitas. Gothofred. in fin. Novell. 7.
 De horum Privilegiis veteribus Pancirol. dict. loc. pag. 16. eruditè differit.
 Dignitatem eorum Joh. Matienzi part. 1. cap. 3. 4. & 5. à Quæstoribus su-
 mit, quod illis similes sint. Quod non de Parricidii Quæstoribus, vel
 Ararii intelligendum, cum nihil habeant cum illis commune. Sed de
 Candidatis Principum, qui olim Quæstores dicti, & legendis in Senatu
 Principum Libellis vacabant, l. 1. §. 2. & §. fin. ff. de Offic. Quæstor. Sueton. in
 Tit. ibi: Quæstor legit Principis Epistolas. ibi: Recepta à se prope omnium Officiorum
 cura, cum Patri nomine & Epistolas, & Edicta conscriberet, Orationesque in Senatu
 recitaret Quæstoris vice. Tacit. lib. 10. ibi: Ingressi curiam Senatores, & Oratio Prin-
 cipis

24. *cipis per Quaestorem condita est.* Aliàs si Quæsturam accipimus pro primordio gerendorum Honorum, Sententiæque in Senatu dicendæ, l. 1. §. penult. ff. de Offic. Quaestor. illi Referendariatum hodiernum non malè comparare possumus, cum ab eo progressus benemeritis ad altiora detur.
25. Hodie Honor maximè inspicitur in Sessionibus & Præcedentia, quæ res per se nihili sunt, nisi quod necessariæ quoad ordinem. Unde Referendariorum Honor non malè conjicitur ex loco, quo eunt, vel sedent.
26. Quod quia non est ubique idem, id sequendum, quod approbat loci conditio. Et inde nuper hic de Præcedentia inter Juris Licentiatum, & Referendarium exorta controversia decisionem accipere potest.
27. Salarium præterea Referendario dandum. Non enim sufficit Honoribus fulgere, si media vivendi, quæ omnibus non æquè affluunt, defint. Dux Pomeraniæ suis vult prospicere, & solet in Vocationibus ejus fieri mentio, *Ordinat. Pomeran. pag. 8. §. Sollen ic.* ibi: Mit nothdürftigem Unterhalt. Salarium autem est annua erogatio quæ sui tuendi exhibendique causa præstatur, l. final. ff. in rem versò. l. 8. §. 23. ff. de Transaction. l. fin. de Obligation. & Action. Quamquam Jurisprudentia Sanctissima Scientia, quæ Pretio Nummario non est dehonestanda, l. 1. §. 3. ff. de extraordinar. cognition. tamen nemo tenetur suis Sumptibus militare, dict. l. 1. per tot.
31. Ideo rectè Referendariis, qui sua negligere coguntur, & Publico vacare,
32. certum Salarium ex Publico statuitur, ne egeant. Jam olim laborantibus pro Publico, ex Publico largiri fuisse in usu demonstrant, l. 16. §. 1. ff. de aliment. & cibariis. legat. l. 4. ff. de Decret. ab ordin. faciend. l. 51. §. 6. ff. pro Socio. l. 7. & l. 56. ff. Mandati. l. 1. & l. 15. Cod. eod. & accipiunt ea Professores liberalium Artium ex Publico propter laborem publicum, l. 6. & l. 9. Cod. de Professoribus.
34. Hæc statò tempore exsolvenda, ut quis se & suam Familiam honestè nutrire, propagare, & ultra Plebejorum Sortem victitare queat, l. 6. Cod. de Professoribus.
35. Salarium integrum debetur si Peste vel Bello impediatur Referendarius suo Officio fungi, cum per eum non stet, l. 38. princ. & §. 1. locat. conduct. Gail. lib. 1. observat. 44. num. 13. Sixtin. conf. 14. num. 11. Dec. conf. 70. num. 6. Multò minus debet id auferri, si propter Morbum non possit Officio præesse, ne afflictio nova afflictio detur, ægri enim pro præsentibus habentur, l. 4. §. 5. ff. de statu Liber. l. fin. §. 1. ff. ad Leg. Rhod. de Jactu. & Morbus hic ex labore contrahitur. Id in Assessores Camera observatum patet ex Dubiis Camer. Imper. Nullo modo autem ob Senectutem, ne ingratitudo obrepat, *Cap. quamvis triste. 8. quest. 1. l. 1. §. 13. ff. de variis & extraordinar. cognition.* Senectus enim per se morbus est, & semper in Civitate venerabilis habita, l. 5. ff. de Jure Immunitat. Ita *Ordinat. Pomeran. pag. 8. ibi:* Und die so lang als möglich in ihren Memtern bey unsern Gerichten in Bestal-

- Bestallung beyhalten wollen. Si tamen causa gravis est Rude donari possunt, & tunc illis annuo Salario prospiciendum ne egeant, argum. l. 11. ff. de Eviction. Gutierrez lib. 1. Practicar. Quest. 32. Quod si Referendarius initio Functionis moriatur, totius Anni Salarium ipsi deberi rectè dicitur, l. 1. §. 13. ff. de var. & extraordinar. cognition. deberur enim ex Lege, & tot sunt Stipulationes quot Anni, Cothmann. in Respons. Academ. 46. num. 1. & 2. Gail. lib. 1. observat. 44. num. 12. Mynsing. centur. 3. observat. 7.
- Immunitates habent Referendarii cum Assessores, & aliis Literatis in publico Officio versantibus communes. Scorsim dicit Joh. Matienz. de Offic. Requisit. Dignitat. & Eminentia Referendarior. part. 1. cap. 2. num. 13. in fin. quod (1.) Referendariatus liberet à Patria Potestate. Quia verò legimus summum Patritiatum Dignitatem, & paucas alias in Authent. sed Episcopalis. l. 34. Cod. de Episcop. & Cler. subjecta. Novell. 81. memoratas hoc Privilegium habere, Doctoratui etiam, quo Referendarius est inferior, non attributum, huic opinioni, quæ Legibus destituitur, calculum subducimus. (2.) Liberat à Tutela. De JCris & Doctoribus Legum in aliquo Præsidentatu docentibus, aliisque certum est, quod immunes non sint à Tutela vel Cura, l. 6. §. 12. ff. de Excusation. Tutor. nec conceditur aliis, præterquam Romæ docentibus, §. 12. & Jurisperitis Consiliariis Principum, l. 30. eod. cujus ratio est, quod circa latus eorum sint, nec Honor delatus finem certi temporis ac loci habeat, Cujac. in dict. l. 30. lib. 5. Responsor. Qua de causa cum Principes Pomeraniæ non libenter velint Officiales dimittere, *Ordinat. Pomeran. pag. 8. §. Und sollen ic.* ibi: In ihren Memtern. illis etiam, præcipuè ad Judicium constitutis, onus suscipiendæ Tutelæ remisserunt, pag. 15. §. Die Beyfizer ic. Ubi tamen Collegarum Liberi, & proximi Cognati, si illis Tutela opus, excipiuntur, argum. l. 41. §. fin. ff. de excusation. tutor. dict. pag. 15. in *Ordinat. Pomeran.* (3.) Non debent alia Officia gerere, ne implicati & pluribus intentis minor sit ad singula sensus, *Ordinat. Pomeran. pag. 15. Die Beyfizer ic.* (4.) Referendarii ob debitum non possunt publico mancipari Carceri, Angel. in l. 9. ff. quod met. caus. Non speciali certè Lege, sed quod omni Literato hoc Privilegium competat.
- De Delictis Referendariorum non opus est multum quærere. Si enim commune delictum perpetrant sive publicum, sive privatum, par eorum cum cæteris Delinquentibus est conditio. Respectu Officii peccare videntur [1.] si injuriis verbis in Senatu contra Collegas, vel in Relationibus utuntur. [2.] Si pigri sunt, & nolunt Officio præesse. [3.] Si inidonei sunt. [4.] Si singulares sunt, & contradicendi studio tenentur. Si [5.] contra Juramentum agunt: vel [6.] Litrem suam faciunt. Poena ex *Ordination. Pomeran.* est, tit. von Straff der Gerichts-Personen. ibi: Unfleißig.

fleſſig. quod aliquoties à Directore debent admoneri, ut deſiſtant, quod ſi bona verba nihil poſſunt efficere, Princeps eos vult remove- re. In la-

62. iuriosis satis rationis est, quod nemo cum discrimine alterius Famæ va-
63. gari debeat, *l. 8. ff. de Injur.* In pigris & inidoneis non levis est culpa. Cum
enim unusquisque se prius explorare debeat an ingenio fidere possit, *l. 2.*
64. *§. 43. ff. de Orig. Jur.* certè culpa, est imbecillitatem suam non agnoscere,
l. 8. ff. ad Leg. Aquil. & illa quidem lata est si quis scit, nolit tamen, & malit
pigritiâ suâ interveniente nescire, quod omnes sciunt, *l. 212. ff. de verbor.*
65. *significat.* Si quis singularis sit, quod magis novandis quàm agendis re-
66. bus aptus sit. Respublica autem Quietem & Tranquillitatem amet, *l. 1.*
ff. de Usucap. dum verecunda est cogitatio ejus qui Lites execratur, *l. 4. §. 1.*
ff. de alienat. Judic. mutand. caus. fact. Quod si contra Juramentum egerit, in-
famis erit. Si verò litem malè judicando suam fecerit, & id dolo, tunc
veram astimationem Litis sufferre cogitur, *l. 15. ff. de Judic.* Si ex Imperitia
quantum de ea re æquum Religione Judicantis videbitur, *princ. Instit. de*
Obligation. quæ quasi ex delicto nascuntur. quæ autem sit Poena si contra Opi-
nionem communem judicarit, tradit Umm. *Disputat. ad Process. Judiciar. 19.*
thes. 10. num. 46.
67. Jure Civili Novellarum speciale delictum Referendariorum est, si
ultra numerum impletum illam Dignitatem ambient. Certus enim nu-
68. merus eorum, in quo consistat, statutus, additâ, in ambitum, si quis ve-
lit esse supernumerarius, Poenâ, quæ est multa Decem Librarum Auri,
69. & Spoliatio propriæ militiæ. Nocet enim multitudo numerosa, ideo
70. voluit Imperator eos Virtutibus & Justitia, non verò numero augeri,
Novell. 10. in fin.
71. Quomodo verò Dignitatibus suis ob Delicta spolientur, & qui ob-
servetur Processus in Degradatione, quia nemo in Dignitate perire de-
72. beat, non opus est longè arcessere. Cum enim in Dignitate sint, &
multa cum Assessores Judicii, Doctoribus Legum & Jctis communia
73. habeant, eadem quæ illic obtinet, & hic observantur, vide *Cap. de gradua-*
tio. 2. de Penis. in 610. & quæ scripsit hac de re Jul. Clar. *lib. 5. receptar. Sen-*
tentiar. §. fin. quest. 47. Hartm. Hartmann. *lib. 2. Observat. Pract. 4. num. 8.* Be-
nius de Privileg. *7 Cor. part. 2. pr. 44.* Reinking. de Regim. Secular. & Ecclesiast.
lib. 3. class. 2. cap. 2. & novissimè Georg. Christ. Walther. de *Jur.*
Stat. ac Privileg. Doctorum cap. 24. §. 174. 185.

INDEX

I N D E X
RERUM ET VERBORUM,

In quo primus Numerus Caput, alter ejus Marginem exhibet.

A.

Acta quæ in Jure dicantur.
Cap. V. num. 2.

Acta quotuplicia. ibid. n. 3.

Acta privata quæ? ibid. n. 4.

Acta Publica. ibid. n. 5.

Acta Publica Reipublicæ vel Civi-
tatis. ibidem.

Acta apud Judicem in Judicio.
ibid. n. 6.

Acta voluntariam Jurisdictionem
concernentia. ibid. n. 7.

Acta contentiosam Jurisdictionem
concernentia. ibid. n. 12. & seqq.

concernentia. Ibid. n. 12. & seqq.
Acta Processus. Ibid. n. 67.

Acta Florentinus. Ibid. n. 87.
Acta Caesæ. ibid. n. 80.

Acta quænam habeant Requisite.

ibid. n. 17.

Acta incipiunt hodiè à Supplicatio-

ne pro impetrandis Processibus

ibid.n.75.

Acta debent fieri Parte praesente &

citata, vel per Contumaciam ab-

lente. ibid.n. 43

Actorum nomen an mereatur quòd fit à Judice extra locum Judicii, vel à Notario coram Testibus. Cap. V. num. 61.

Acta iusto Ordine scribi debent.
ibid. n. 62.

Acta manca & neglecta rejiciun-
tur
ibid n. 120.

Actis legendis an certi Referendarii

præficiendi, an vero Allectores
id Muneris simul subire debe-

ant. III. n. 63.
Acta quo tempore legenda. V. n. 23.

quo loco.	I. n. 130.
quo ordine.	V. n. 134.

Acta utraque, Ordinis scilicet &
Causa, an à Referendario legen-

da. V. n. 100. & seqq.
A fine à capite ad finem usque sunt

Acta a capite ad finem uniuscuiusque libri
legenda. ibid. n. 120.

Acta fi duobus commissa, primo a
 Juniore, deinde à Correferente

Relatio fieri debet. III. n. 78.
Acta ad referendum tradita domi

secreto sunt servanda. IV. n. 29
L Adio

Actionis Causâ in Libello omiſſâ
Acta redduntur nulla. VI. n. 20.
Actionis Investigatio utilis. ib. n. 27.
Actionis Natura à Referendario
probè attendenda. VII. n. 272.
Actus Extrajudiciales dicuntur Fa-
cta, non Acta. V. n. 53.
Advocati à copioſâ Jurium & Do-
ctorum Allegatione debent ab-
ſtinere. ibid. n. 89.
Allegationes quid ſint? ibid. n. 81.
Allegationes cui primùm compe-
tant? ibid. n. 83.
Allegationes verſantur propriè cir-
ca Factum. ibid. n. 85.
 Applicatio Actorum ad Facti Spe-
ciem quomodo fiat. VI. n. 18.
 Applicatio Juris ad Factum eſt prin-
cipalis Jurisconſulti Scientia. VII.
n. 3.
 Applicatio Juris ad Factum conſi-
ſtit in Conceptione Sententiæ.
ibid. n. 4.
 Aſſeſſores Camera quomodo con-
ſtituantur. II. n. 23.
 Aſſeſſores Camera ex Actis refe-
runt. ibid. n. 2. & III. n. 72.
 Aſſeſſor cauſæ affinis, vel aliàs ſu-
ſpectus, ſuâ ſponte cauſâ abſti-
nebit, vel à Principe, aut Præſide
Judicii abſtinere jubebitur. IV.
n. 20.
 Aſſeſſorum Officium, quando Vo-
ta ſuper Sententiâ colliguntur.
VII. n. 9.
 Aſſeſſores ſi Votis à Referente diſ-
ſentiant, quid Juris? ibid. n. 14.
 Aſſeſſores ſi tempore Relationis
abſint, quid obtineat? ibid. n. 33.

B.

Burg-Frieden quid, & quæ loca
habeant. I. n. 111. & 112.

C.

Cauſæ arduæ novis Aſſeſſoribus ſo-
lis ſine Correſerente non debent
committi. III. n. 74.
Cauſæ certæ excipiuntur, quæ ante
reliquas referri debent. V. n. 147.
& ſeqq.
Cauſæ eo ordine quo in illis con-
cluſum ad referendum quoque
debent exhiberi. ibid. n. 143.
Cauſa agendi ubi non apparet, Re-
us abſolvendus eſt. VI. n. 44.
Cauſa petendi quoruplex. ib. n. 31.
Cauſa petendi quas non Actor in
ſingulis Actionibus debeat alle-
gare. ibid. n. 34. & ſeqq.
Comites Palatini ubi nomen habe-
ant. I. n. 96.
Conſilia ad unius Partis impetra-
tionem facta ſunt ſuſpecta. VII.
n. 217. nec Jus inter Partes fa-
cere poſſunt. ibid. n. 218.
Conſultatio quid ſit? I. n. 44.
in Criminalibus Prudentiorum
Conſilia petenda. VII. n. 237.
in Criminalibus ne Excellentiffimus
quidem Jctus ſolus debet pro-
nunciare. ibid. n. 238.

D.

Deciſio ex quo Jure petenda, ſi cauſa
ſit Spiritualis. VII. n. 285. De Ri-
tibus Eccleſiaſticis. ibid. n. 287.
Publica. ibid. n. 295. Privata. ib.
n. 297. Feudalis. ibid. n. 305.
Defen-

Defenſio nemini deneganda. VI.
n. 54.
Delinquens in Adibus Imperatoris
capite poteſt puniri. I. n. 111.
Diverſitas Cauſarum & Locorum
diverſa Jura ad Deciſionem adhi-
benda ſuadet. VII. n. 283.
Doctores quando ſolemniter creati
coeperint. ibid. n. 58.
Doctorum Authoritas non neces-
ſaria amplius, ſed probabilis tan-
tum eſt. V. n. 116.

E.

Eccleſia Major quæ dicatur. I. n. 77.
Eccleſiæ Majores vel Cathedratice
Negotia ſua per Syndicos Capi-
tulum hodiè expediunt. ibid.
n. 82.
Exception - oder Elifiv - Schrift. V.
n. 86.
Exceptiones contra Teſtes. VI. n. 57.
contra Inſtrumenta. ibid. n. 58.
contra Evidentiam Facti. ib. n. 59.
contra Articulos. ibid. n. 60.
Exceptio Incompetentiæ etiam in
ipſa Executione poteſt opponi.
VII. n. 248.
Extranei Judicis Partium Conſenſu
electi Sententiam ordinarius ſe-
qui tenetur. ibid. n. 224.

F.

Facti quæſtio incerta eſt atque im-
plicita. VI. n. 7.
Facti Species ex Libello Actoris in-
veſtigari debet. ibid. n. 9.
Facultas ſeu Collegium Juridicum
quot Perſonis conſtare debeat.
VII. n. 61.

Facultates quando coeperint & un-
de dictæ. VII. n. 59.
Fora in una Civitate diverſa, quoad
Jurisdictionem & ſubjectos ſe
invicem pro Extraneis habent.
ibid. n. 126.

G.

Gratificationi in Jure aliquando
locus eſt. VII. n. 325.

H.

Honor Referendariorum ſummus.
VIII. n. 3. 4. & ſeqq.

I.

Imperatore præſente omnes Juris-
dictiones quieſcunt. II. n. 19.
ad Imperatorem ſpectantia in Jure
paſſim vocantur Sacra. I. n. 107.
Judex debet ſupplere de Jure, quæ
Advocatis omiſſa fuerunt. V.
n. 110.
Judex ſecundum Acta debet pro-
nunciare. VII. n. 282.
Judici liberum eſt ſpretis Conſiliis
ſeu Informationibus Juris, id, quod
æquius videtur ſequi. V. n. 115.
Juramenti Formula, quod à Refe-
rendariis præſtandum. IV. n. 9.
Jus Pontificium quomodo valeat.
VII. n. 289. & ſeqq.

L.

Libellus ex Petitione ſeu Conclu-
ſione regulatur. VI. n. 15.
Literas Commendatitias Actis tranſ-
mittendis à Judicibus addi peri-
culoſum eſt. VII. n. 97.
Locus exemptus habetur pro extra-
neo. ibid. n. 118.
L 2 Magiſtra-

M.

Magistratum Creatio annumeratur Regalibus Cap. II. n. 6.
Manca Acta dant manca Consilia. VII. n. 204.

N.

Notario in eo creditur an sint Originalia Acta. I. n. 151.

O.

Opiniones Communes, non ex Numero sed Ratione metiendæ. VII. n. 323.
Opiniones interdum in Judicando sequendæ. ibid. n. 327.
Orationes Principum ad quem finem in Senatu fuerint habitæ. I. n. 28.

P.

Palatium in Jure quid dicatur. I. n. 87.
Palatini quinam olim fuerint. ibid. n. 88.
Possessionis summus est favor nec sine plenariâ Causæ Cognitione ab ea quis debet deturbari. V. n. 184.
Præjudicia quæ vocentur. VII. n. 319.
Præjudicia pro Instructione Judicis solent allegari. ibid. n. 320.
Præses Judicii inter Assessores Acta ad referendum distribuit. II. n. 32.
Probatio quomodo fiat? VI. n. 51.
Probation - Schrift quæ? V. n. 86.
Producta à Procuratoribus debent signari. ibid. n. 76.
Professores Juris hujus Academiae olim ex Actis referebant in Aula. III. n. 25.

Pronunciationes aliorum imitari licet in casibus Jure non decis. VII. n. 208.
Protonotarii quondam Officium. V. n. 34.

Q.

Quinque Fora sunt in Urbe Gryphiswaldensi. VII. n. 125.
Quotiren quid? ibid. n. 90.

R.

Rationes non opus inferere Sententiæ. VII. n. 332.
Rechts - Gas quid? V. n. 88.
Referendarii vox unde descendat. I. n. 12.
quomodo aliter vocetur? ibid. n. 21.
Referendarius quid. ibid. n. 73.
quotuplices? ibid. n. 74.
Referendarii Majoris Ecclesiæ. ibid. n. 75.
Sacri Palatii. ibid. n. 83.
Horum Officium quibus hodie convenire videatur. ibid. n. 113.
Referendarii Actorum. ibid. n. 140.
Referendarius debet receptæ Religionis esse addictus. III. n. 6.
Sufficienti Juris scientia instructus. ibid. n. 12.
Quale debeat habere Ingenium. ibidem n. 31.
Debet esse Vitæ honestæ. ib. n. 39.
Legitimè natus. ibid. n. 40.
Patriæ Incola. ibid. n. 47.
Referendariorum debet esse numericus. ibid. n. 56.
Referendarii Officium præcipuum in legendis Actis consistit. V. n. 1.
Referendarius omnibus aliis Negotiis debet abstinere & solum Judicio vacare. IV. n. 11.
Referendarius absque affectu proprio æquabiliter juxta Acta & Probata Sententiam ferre debet. IV. n. 17.
Referendarius ea quæ in Senatu geruntur, nemini debet revelare. ibid. n. 25.
Referendarius in Votis non debet esse singularis aut pervicax. ibid. n. 26.
Referendariorum Honor conjicitur ex loco, quo eunt, aut sedent. VIII. n. 25.
Referendi quot sint Modi. VI. n. 2. & mult. seqq.
Referre quot modis dicatur. I. n. 66. & seqq.
Referre ad Senatum quinam olim potuerint? ibid. n. 26.
Reformandi Jus Principibus ratione Jurisdictionis Territorialis competit. III. n. 10.
Registratoris Officium. V. n. 36.
Registratura. ibid. n. 64.
Relatio quid olim fuerit. I. n. 23.
Quid hodie sit. ibid. n. 30.
Relationis vocabulum quot modis accipiatur. ibid. n. 31. & seqq.
Relatio ad Principem in omnibus Causis habet locum. ibid. n. 52.
Relatio ad Principem Litigatoribus antea debet edi. ibid. n. 47.
Relationibus ad Principem jungi simul debent Litigatorum vel Consensus vel Preces Refutatoriaræ. ibid. n. 49.
Relationibus certæ debent addi Rationes in Scriptis. VII. n. 352.
Eæque ad Acta poni. ibid. n. 408.

Relatione ad Principem factâ cessat Officium Judicis referentis. I. n. 59.
Relationes ad Principem novo Jure sublata. ibid. n. 62.
Retorsio an sit licita? ib. n. 35. & seqq.
Rotulatio qualiter introducta. VII. n. 85.
Quomodo ritè fieri debeat. ibid. n. 87.
Rotulatione factâ nihil ad Acta admittitur præter Consilia seu Informationes Juris. ibid. n. 92.

S.

Salarium quid sit? VIII. n. 29.
Salarium integrum debetur, etiam si Referendarius abfuerit impeditus Peste vel Bello. ibid. n. 35.
Vel propter Morbum. ibid. n. 36.
Senectutem. ibid. n. 40. 41. Et si initio Functionis moriatur, debetur Hæredibus. ib. n. 43. Et statim tempore exsolvendum est. ibid. n. 34.
Sententia an veniat nomine Actorum. V. n. 77.
Sententia debet formari secundum Naturam Actionis propositæ. VI. n. 24.
Sententia formatur in Camera secundum Consuetudines Locorum ex quibus appellatum. VII. n. 304.
Sententia humanior quænam dicatur? ibid. n. 25.
Sententia ad privati Doctoris Consilium lata, an in rem judicatam transeat. ibid. n. 189.
Quid sine nomine Sapientum ad quos Acta transmissa fuerunt? ibid. n. 150.
L 3 Senten-

INDEX RERUM ET VERBORUM.

Sententiæ Formalia consistunt in eo, ut exprimatur **Nomen Judicis**. VII. n. 248. **Partium**. ib. n. 254. **Causa** de qua agitur. ibid. n. 256. **Substantia Processus**. ibid. n. 260. **Scribatur & ex Scripto recitetur**. ibid. n. 265. & 266.

Sententiæ Materialia consistunt in eo, ut sit **Juri conveniens**. ibid. n. 269. **Clara & certa**. ib. n. 355. **Absolutoria vel Condemnatoria**. ibid. n. 378.

Sententiæ Accidentalibus sunt, ut in **certum Librum** consignetur. ibid. n. 407. **Verbis Germanicis** exprimatur. ibid. n. 409.

Sententia non tantum super **Causa principali**, sed & **accessoriis** ferri debet. ibid. n. 387.

Sententiæ Rationes annexi non est necesse. ibid. n. 333. **Nisi privatim JCrus** consulatur. ib. n. 350.

Sportulas quomodo accipiant **Facultistæ**. ibid. n. 131.

Sportularum dimidium ante, dimidium post **Remissionem Actorum** dari à **Litigantibus** solet. ibid. n. 41.

Sumptus Litis quinam? VII. n. 398. **An etiam non peritos Judex** debeat **adjudicare**. ibid. n. 405.

T.

Tabellionum quondam **Officium**. V. n. 26. & seq.

Transmittere Acta quid proprie vocetur. VIII. n. 102.

Transmissio qualiter ex **dispositione** **Ordinat. Provinc.** fieri debeat. VII. n. 41. & 84. & mult. seqq. **An utriusque Partis Sumptibus**, si una saltem **Pars** eam petierit. ibid. n. 143. **An possit fieri ad Facultatem Juridicam invito Judice ordinario**. ibid. n. 226. & seqq.

V.

Vocatio Referendariorum in **Pomerania** ad **Principem** pertinet. IV. n. 4.

Vota quomodo debeant colligi. VII. n. 6. & seqq.

F I N I S.

